

FILOSOFIAA NOJATUOLISTA JA SEN ULKOPUOLELTA

Kokeellinen filosofia ja sen filosofinen relevanssi

Henri Saarinen

Maisterintutkielma

Filosofia

**Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos**

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2020

Filosofiaa nojatuolista ja sen ulkopuolelta

Kokeellinen filosofia ja sen filosofinen relevanssi

Henri Saarinen

Filosofia

maisterintutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Joonas Taipale

Syksy 2020

sivumäärä: 66 sivua

Tiivistelmä:

Tutkielmani tarkastelee kokeelliseksi filosofiaksi kutsuttua filosofista liikettä. Kokeellinen filosofia on 2000-luvulla syntynyt filosofinen liike, jonka tavoitteena on yhdistellä muilta tieteenaloilta tuttuja empiirisen tutkimuksen menetelmiä perinteisempään filosofiseen argumentointiin. Tutkielmani päämääränä selvittää kokeellisen filosofian tavoitteita ja käytäntöjä, sekä arvioida kriittisesti kuinka hyvin näissä tavoitteissa on onnistuttu.

Tutkimusaineistoni koostuu kokeellisen filosofian edustajien ja kriitikoiden omista tutkimuksista ja kirjoituksista, joiden pohjalta hahmottelen liikkeen historiallisia juuria, nykyisiä käytäntöjä ja mahdollisia tulevaisuudennäkymiä. Olen valinnut tarkempaa käsittelyä varten kolme kokeellisen filosofian kannalta keskeistä tutkimusta, joiden avulla havainnollistan kuinka liikkeen edustajat ovat tavanomaisesti suorittaneet tutkimuksensa ja kuinka he ovat pyrkineet yhdistämään näiden tutkimustensa tulokset osaksi filosofista argumentaatiotaan. Liikettä kohtaan esitettyjen yleisimpien kritiikkien pohjalta arvioin tämän pyrkimyksen onnistumista.

Argumentoin tutkielmassani, että kokeellinen filosofia ei muodosta kokonaan uutta filosofista suuntausta, vaan se on empiirisen filosofian osa-alue. Erona näiden välillä on, että siinä missä empiirisen filosofian edustajat hyödyntävät muiden tieteenalojen tutkimuksia oman filosofisen argumentaationsa tukena, kokeellisen filosofian edustajat suorittavat näitä tutkimuksia itse. Kokeellisen filosofian erottaa muusta empiirisestä filosofiasta myös se, että siihen liitetty empiirinen tutkimus muodostaa oman erityislaatuisen kokonaisuutensa, jota kutsun filosofian psykologiaksi.

Asiasanat: Kokeellinen filosofia, empiirinen filosofia,

Sisällysluettelo

1. Johdanto	4
1.1 Tutkimuskysymys ja tutkielman rakenne.....	6
2. Kokeellisen filosofian määritelmät ja jaottelut	8
2.1 Kapea käsitys kokeellisesta filosofiasta.....	8
2.2 Kokeellinen filosofia laajemmin ymmärrettynä.....	10
2.3 Kokeellinen filosofia ja empiirinen filosofia.....	12
3. Kokeellisen filosofian historia	15
3.1 Kokeelliset menetelmät tieteen ja filosofian historiassa.....	16
3.2 Kokeellisten menetelmien käyttöönotto psykologian piirissä.....	18
3.3 Kokeellisen filosofian esiasteet.....	20
4. Ensimmäiset kokeellisen filosofian tutkimukset	24
4.1 Kokeellinen restriktionismi.....	25
4.2 Kokeellinen deskriptivismi.....	31
4.3 Kokeellinen analyysi.....	38
5. Kritiikki kokeellista filosofiaa kohtaan	40
5.1 Onko kokeellinen filosofia filosofiaa?.....	41
5.2 Intuutioiden merkitys filosofiassa.....	43
5.2.1 Epäselvän soveltamisen argumentti.....	44
5.2.2 Anti-psykologismi -argumentti.....	46
5.2.3 Argumentaatio -argumentti.....	48
5.3 Asiantuntijuus-argumentti.....	50
5.3.1 Asiantuntijuus-argumentin kritiikki.....	53
5.4 Kokeellisen filosofian metodologian kritiikki.....	56
6. Päätäntö	63

1. Johdanto

Kokeellinen filosofia nykyisessä merkityksessään on uusi, vasta 2000-luvulla alkunsa saanut kiistanalainen filosofian haara tai liike, joka pyrkii tuomaan muista tieteenaloista, erityisesti kognitiotieteistä tuttuja empirisen tutkimuksen metodeja osaksi myös filosofista tutkimusta. Verrattain nuorena 'liikkeenä' kokeelliselle filosofialle ei ole olemassa kaikkien hyväksymää yksiselitteistä määritelmää, mikä ainakin osittain johtuu myös siitä, että kyseessä ei ole homogeeninen joukko ihmisiä samoilla tavoitteilla ja taustaoletuksilla, vaan myös ryhmän sisältä löytyy erimielisyyksiä määritelmiin, käytäntöihin ja tulevaisuuden visioihin liittyen.

Kokeellisesta filosofiasta on jo kuitenkin kerennyt muodostumaan erityisesti muista filosofian osa-alueista, mutta myös kognitiotieteiden puolelta metodologisista esikuvistaan erottuva tutkimussuuntaus, jonka alaan lukeutuvia artikkeleita löytyy esimerkiksi *philpapers.org* sivustolta kirjoitushetkellä 1726 kappaletta¹, joten pyrkimys tiiviiseen ja yleisluontoiseen kuvaukseen liikkeen luonteesta ja merkityksestä filosofian tekemiselle yleensä lienee perusteltua vähintäänkin antikvarisoivassa mielessä. Toisaalta kokeellisen filosofian tuoman potentiaalisen filosofisen ja/tai tieteellisen kehityksen vuoksi on hyvä levittää tietoa sen piirissä jo tehdystä tutkimuksesta ja sen laajemmista tavoitteista uusien kontribuutioiden toivossa. Toisaalta, mikäli aika näyttää suuntauksen olleen vain filosofinen ja tieteellinen harha-askel, on tulevaisuuden filosofien ja tieteentekijöiden etu, että tämä harha-askel on dokumentoitu mahdollisimman tarkasti, jotta vastaavilta on jatkossa helpompi välttyä.

Huolimatta siitä, että kokeellisen filosofian edustajat ovat vain pieni osa kaikista filosofiasta eikä heidän työnsä ole saanut erityisen suurta näkyvyyttä akateemisen filosofian piirissä, heidän toimensa on huomioitu varsin laajan levikin julkaisuissa, kuten *Slate.com* ja *The New York Times*². Tämä on kokeellisen filosofian vähäisen edustajiston huomioon ottaen poikkeuksellista, sillä muuten filosofia nousee vain harvoin uutisotsikoihin muulloin kuin silloin, kun joltain filosofilta halutaan kysyä mielipidettä johonkin tiettyyn ajankohtaiseen puheenaiheeseen. Tämä suhteellisen suuri näkyvyys johtuu luultavasti ainakin osittain kokeellisen filosofian ja perinteisemmän filosofian välisestä – todellisesta tai kuvitteellisesta – vastakkainasettelusta, joka on antanut vaikutelman kokeellisesta filosofiasta jonkinlaisena vallankumouksellisena liikehdintänä, joka

1 <https://philpapers.org/browse/metaphilosophy/>

2 <https://www.npr.org/sections/13.7/2013/03/23/175145568/the-ironic-success-of-experimental-philosophy>

pyrkii mullistamaan perinpohjaisesti ”nojatuolifilosofiaksi” nimittämänsä tavan tehdä filosofiaa. Jotkut kokeellisen filosofian edustajat ovat selkeästi myös pyrkineet vahvistamaan tätä mielikuvaa vastakkainasettelusta esimerkiksi käyttämällä erilaisissa epävirallisissa yhteyksissä kuvia palavista nojatuoleista (Nadelhoffer, 2009). Merkittävä osa liikkeen edustajista ei kuitenkaan vaikuta suhtautuvan kokeelliseen filosofiaan muita filosofian osa-alueita haastavana suuntauksena, vaan pikemminkin niitä täydentävänä, eikä ainakaan tällä hetkellä käytössä olevien kokeellisten menetelmien useinkaan ajatella tuovan näkökulmaa kuin vain joihinkin tiettyihin filosofisiin ongelmiin. Esimerkiksi Joshua Knobe ja Shaun Nichols kirjoittavat:

Kukaan ei ehdota, että antaisimme potkut kaikille moraalifilosofoille ja korvaisimme heidät kokeellisilla filosofiilla, eikä kukaan ehdota, että luopuisimme mistään menetelmistä joita on perinteisesti käytetty sen selvittämiseksi, ovatko ihmisten intuitiot oikeassa tai väärässä. Ehdotamme vain uuden työkalun lisäämistä filosofin työkalupakkiin. (Knobe & Nichols, 2008, s. 10 [suom. oma])

1.1 Tutkimuskysymys ja tutkielman rakenne

Tutkimuskysymykseni on kaksiosainen: ”mitä on kokeellinen filosofia ja mikä sen filosofinen relevanssi on?”. Kirjallisuudesta löytyvät kuvaukset kokeellisesta filosofiasta sisältävät hyvinkin erilaisia näkemyksiä siitä, miten liike tulisi käsittää tai mitä se pitää sisällään, mikä on ymmärrettävää ottaen huomioon, että liike nuorena ilmiönä luultavasti vielä hakee muotoaan. Suuripiirteistä kokonaiskuvaa hakeva lukija saattaa kuitenkin helposti pettyä huomattessaan, että monet tähänastisista määrittelypyrkimyksistä vaikuttavat palvelevan ensisijaisesti jotain toista päämäärää, kuten liikkeen puolesta tai vastaan esitettyjä argumentteja tai kirjoittajien omia tulevaisuudenvisiona, eikä välttämättä ole helppoa löytää systemaattisia pyrkimyksiä antaa kokonaiskuvaa siitä, mistä liikkeessä ja sen ympärillä käydyssä keskustelussa on kyse.

Ensin pyrin antamaan suuntaukselle historiallisen viitekehyksen tarkastelemalla, mihin filosofian historiallisiin kehityslinjoihin liike kytkeytyy ja minkälaisia varhaisempia esiasteita sille on löydettävissä. Sen jälkeen tarkastelen muutamia keskeisiä kokeellisen filosofian tutkimuksia, joiden pohjalta muodostan yleiskuvan siitä, mitä kokeellisen filosofian piirissä käytännössä tehdään. Tämän jälkeen käyn läpi yleisimpiä liikettä vastaan esitettyjä vasta-argumentteja. Näin tulen käsittelemään aihetta kolmesta eri aikaperspektiivistä: Katsaus *menneisyyteen* pyrkii valottamaan kokeellisen filosofian ns. aatteellista pohjaa tai taustalla olevia laajempia filosofisia tai tieteellisiä

periaatteita. Kolmen kokeellisen filosofian alle lukeutuvan mahdollisesti tunnetuimman ja liikkeen kannalta keskeisen tutkimuksen kautta valotan liikkeen *nykyisyyttä* ja sitä, miten he ovat käytännössä pyrkineet toteuttamaan liikkeen takana olevia virtauksia. Liikettä vastaan esitettyjen kritiikkien kautta arvioin liikkeen *tulevaisuudennäkymiä* sen pohjalta, kuinka hyvin he ovat vaikuttaneet tähän mennessä onnistuneen liikkeen ideaalien käytännön toteutuksessa.

Koska käytännössä kokeellinen filosofia liikkeenä jo itsessään sisältää väitteen, että kokeelliselle filosofialle tyypillisen tutkimuksen kautta on mahdollista edistää filosofisia keskusteluita tavalla, joka ei ”nojatuolista” käsin onnistu, vastaan edellä esittelemäni määrittelypyrkimykseni kautta myös siihen, kuinka hyvin liikkeen edustajat ovat omalla tekemisellään todistaneet tämän väitteen puolesta. Käytännössä tämä tarkoittaa vastaamista siihen, tekevätkö kokeellisen filosofian edustajat filosofiaa ja jos tekevät, kuinka tärkeässä roolissa heidän kokeellinen tutkimuksensa on heidän filosofointinsa kannalta. Tämä muodostaa pohjan tutkimuskysymyksen toiselle osalle kokeellisen filosofian filosofiseen relevanssiin liittyen.

Tulen argumentoimaan, että kokeellinen filosofia on helpointa ymmärtää hiljattain syntyneenä **empiirisen filosofian** osa-alueena. Empiiriselle filosofialle ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää, mutta sillä on viitattu joihinkin nykyaikaisiin filosofeihin, joiden argumentoinnissa *muiden tieteenalojen* tuottamat empiiriset tutkimustulokset ovat verrattain keskeisessä osassa. Kokeellisen filosofian muusta empiirisestä filosofiasta erottava piirre on heidän *itse* tekemänsä omalaatuinen kokeellinen tutkimus, jota voi kutsua esimerkiksi *filosofian psykologiaksi*³ ja joka on syntynyt vastaamaan erityisesti (empiirisesti suuntautuneiden) filosofien tarpeisiin. Vaikka sitä, että kokeellisen filosofian harjoittajat usein itse suorittavat hyödyntämänsä kokeelliset tutkimukset on toisinaan tarjottu kokeellista filosofiaa määrittäväksi tekijäksi, en itse näe kokeiden suorittajaa merkityksellisenä tekijänä, vaan näkisin keskeisempänä sen, että kokeet on suunniteltu ja suoritettu erityisesti filosofisia kysymyksiä silmällä pitäen.

Käytän aineistonani kokeellisen filosofian edustajien tai puolustajien tekstejä ja heidän vuoropuheluitaan kriitikoidensa kanssa. Käytännön tasolle päästäksemme käyn luvussa 2 läpi muutamia päämäärään ja metodologiaan liittyviä jaotteluita, joita kokeelliseen filosofiaan liittyen esitetty. Näiden jaotteluiden pohjalta käyn luvussa 4 läpi tutkimuksia, joiden näen olevan keskeisessä asemassa yleisesti kokeelliseen filosofiaan liittyvässä keskustelussa ja luvussa 5 käyn läpi joitakin näihin tutkimuksiin liittyviä kritiikkejä ja huomioita, joiden kautta on helpompi hahmottaa kokonaisuudessaan kokeelliseen filosofiaan liittyviä ongelmia ja kysymyksenasetteluita.

3 ”Filosofian psykologia” ei ole virallinen termi, muuta sitä on toisinaan epävirallisissa yhteyksissä käytetty kuvaamaan psykologista tutkimusta, jonka kohteena on filosofian tekemiseen liittyvät psykologiset ilmiöt. (esim. Schwitzgebel, 2007)

Luvussa 3 esittelen joitakin nykyaikaisen kokeellisen filosofian kanssa samansuuntaisia liikehdintöjä tieteen ja filosofian historiasta antaakseni suuripiirteisen ja laajemman historiallisen kontekstin varsinaisesti käsittelyssä oleville nykyaikaisemmille keskusteluille.

2. Kokeellisen filosofian määritelmät ja jaottelut

Kokeelliselle filosofialle on lyhyehkön historiansa aikana esitetty useita erilaisia määritelmiä ja sitä on pyritty jakamaan useampiin toisistaan poikkeaviin tutkimusohjelmiin. Yleisellä tasolla kokeelliselle filosofialle tarjotut määritelmät voidaan jakaa kapeisiin käsityksiin, jotka pyrkivät määrittelemään sen antamalla kuvauksen siitä, mitä liikkeen edustajat ovat käytännössä tehneet ja laajoihin käsityksiin, jotka yrittävät tavoittaa jonkin liikettä yhdistävän 'aatteellisen' pohjan. Kummallakin määrittelytavalla on omat vahvuutensa ja heikkoutensa, joten tulen hyödyntämään niitä molempia asiaankuuluvissa yhteyksissään. Esittelen myös kaksi erilaista tapaa jakaa kokeellinen filosofia eri tutkimusohjelmiin, joista ensimmäinen hahmottaa kaksi ohjelmaa, positiivisen ja negatiivisen ja toinen kolme; kokeellisen analyysin, kokeellisen deskriptivismiin ja kokeellisen restriktionismiin. Tulen käyttämään jälkimmäistä jaottelutapaa esitellessäni tarkemmin yhden tutkimuksen jokaisesta ohjelmasta. Viimeiseksi sivuan kokeellisen filosofian ja empirisen filosofian eroa.

2.1 Kapea käsitys kokeellisesta filosofiasta

Liikkeen alkuaikojen keskeisimpiin hahmoihin kuulunut Joshua Knobe määritteli vuonna 2007 kokeellisen filosofian olevan ”... uusi filosofinen liike, joka etenee suorittamalla systemaattisia kokeellisia tutkimuksia ihmisten tavallisiin intuitioihin liittyen” (Knobe, 2007, s. 1) ja samoihin aikoihin Joshua Alexander ja Jonathan Weinberg kirjoittivat, että ”liikettä yhdistää sekä yhteinen metodologia, että yhteinen tavoite: kokeellisen psykologian metodien hyödyntäminen intuitioiden luonteen tutkimiseksi” (Alexander & Weinberg, 2007, s. 56). David Rose, David Danks (2013, s. 514) ja Justin Sytsma (2017, s. 33) kutsuvat tämän kaltaisia intuitioita painottavia määritelmiä **kapeaksi käsitykseksi** kokeellisesta filosofiasta. Intuitioilla tarkoitetaan kokeellisen filosofian piirissä pääpiirteissään nopeita, automaattisia ja ilman tietoista päättelyketjua tapahtuvia arvostelmia johonkin kysymykseen tai asiaan liittyen. Esimerkiksi episteeminen intuitio on

Weinbergin ym. mukaan ”spontaani arvostelma joidenkin tiettyjen tapausten episteemisiin ominaisuuksiin liittyen – arvostelma, jolle arvostelman tekijä ei välttämättä pysty antamaan uskottavaa perustelua” (Weinberg, Nichols & Stich, 2001, s. 432) ja moraalinen intuitio voidaan Walter Sinnott-Armstrongin mukaan ymmärtää ”vahvaksi, välittömäksi moraaliseksi uskomukseksi” (Sinnott-Armstrong, 2008, s. 47).

Intuitioihin keskittynyt kokeellisen filosofian tutkimus liittyy erityisesti **analyttisen filosofian** piirissä väitetyksi harjoitettuihin käytäntöihin, joissa vedotaan filosofisiin intuitioihin joko todisteena jonkun filosofisen väitteen puolesta tai vastaan tai datana ’kansanfilosofisten’ käsitteiden ja arvostelmien luonteeseen liittyen. (Alexander, Mallon & Weinberg, 2014, s. 31) Joshua Knoben mukaan esimerkiksi käsiteanalyysi etenee osittain vetoamalla intuitioihin erilaisissa hypoteettisissa tilanteissa, minkä jälkeen näitä faktoja intuitioihin liittyen käytetään muodostaakseen johtopäätöksiä käsitteiden sisällöstä (Knobe, 2016, s. 40). Kokeellisen filosofian sisältä on eritelty kaksi eri tavalla näihin analyttisen filosofian intuitiovetoiisiin käytäntöihin suhtautuvaa kantaa: **Positiivinen ohjelma** ja **negatiivinen ohjelma**. Negatiivinen ohjelma pyrkii kokeellisen tutkimuksen avulla osoittamaan, että ihmisten intuitiot eivät ole riittävän johdonmukaisia ja luotettavia käytettäväksi datana/todisteina näiden käytäntöjen tueksi, kun taas positiivinen ohjelma hyväksyy intuitioiden käytön datana/todisteina filosofiassa, mutta uskoo kokeellisen filosofian metodien olevan asianmukainen tapa hyödyntää niitä. (Alexander ym., 2014, s. 31) Alexander ym. ovat esittäneet, että negatiivinen ja positiivinen ohjelma ovat itse asiassa asettuneet toisiaan vastaan ensimmäisen saattaessa kyseenalaiseksi arvostelmiensa käytäntöjen lisäksi myös jälkimmäisen mielekkyyden (Ibid., s. 32), joten kyseessä on tavoitteiden suhteen varsin merkittävä jako. Ike Silver ja Joshua Knobe huomasivat kuitenkin tarkastellessaan julkaistuja kokeellisen filosofian tutkimuksia, että suurimman osan ei voitu katsoa kuuluvan kumpaankaan ohjelmaan. He keräsivät Philpapers -tietokannasta kaikki vuosina 2009-2013 julkaistut kokeellisen filosofian piirissä tehdyt empiiriset tutkimukset, joita löytyi yhteensä 453 kappaletta ja huomasivat että vain 10,4% tarjosi todisteita positiivisen ohjelman mukaisesti ja 1,3% tuki negatiivista ohjelmaa (Knobe, 2016, s. 41). Heidän mukaansa suurin osa lukeutuu kognitiotieteen piiriin, sillä tutkimukset muistuttavat metodologisesti valtaosaa kognitiotieteen parissa tehdystä tutkimuksesta, minkä lisäksi ne paljastavat uusia kognitiivisia efektejä ja tarjoavat selityksiä niiden toiminnasta. (Ibid., s. 38-39)

Toisen, Thomas Nadelhofferin ja Eddy Nahmiaksen käyttämän jaottelun mukaan kokeellisen filosofian piirissä tapahtuva tutkimus voidaan jakaa kolmeen eri projektiin, joita he kutsuvat

kokeelliseksi analyysiksi, kokeelliseksi deskriptivismiksi ja kokeelliseksi restriktionismiksi (Nadelhoffer & Nahmias, 2007, s. 126-128). Kokeellisella analyysillä (*experimental analysis*) he tarkoittavat tutkimuksia, joiden tavoitteena on selvittää kontrolloidulla ja systemaattisella otteella 'tavallisten ihmisten' (ihmisten mahdollisimman yleisellä tasolla) yleisiä intuitioita ja selvittää niiden merkitystä filosofiselle keskustelulle (Ibid., s. 126). Kokeellinen deskriptivismi (*experimental descriptivism*) tarkoittaa intuitioihin liittyvien psykologisten prosessien tutkimista tarkastellen kuinka ihmisten intuitiot vaihtelevat kun koehenkilöille esitettyihin ajatuskokeisiin tehdään pieniä muutoksia. Yhtenä tarkoituksena on tutkia minkälaisista prosesseista nämä intuitiot kumpuavat ja erityisesti minkälaisia filosofisia implikaatioita näiden prosessien toimintaperiaatteisiin saattaisi liittyä. (Ibid., s. 127) Negatiivisen ohjelman kanssa käytännössä samaa tarkoittava kokeellinen restriktiosimi (*experimental restrictionism*) taas pyrkii kahden edellisen projektin metodien ja niiden tuottaman datan pohjalta argumentoimaan intuitioiden (väärin)käyttöä vastaan filosofiassa (Vaidya, 2010, s. 393). Samoin kuin kokeellinen restriktionismi ja negatiivinen ohjelma vastaavat toisiaan, kokeellinen analyysi ja -deskriptivismi voidaan yhdessä asettaa positiivisen ohjelman alle (Ibid.), joten nämä kaksi jaottelutapaa ovat keskenään limittyviä Nadelhofferin ja Nahmiaksen esittelemän ollessa hienojakoisempi. Vaikka kapea käsitys kokeellisesta filosofiasta ei kattaisi edes suurinta osaa liikkeen piirissä tehdystä tutkimuksesta, se kuvaa varsin hyvin useita keskeisimpiä ja tunnetuimpia julkaistuja artikkeleita, joiden esiin nostamien teemojen ympärille monet muut tutkimukset perustuvat. Paremman erottelukykynsä vuoksi käytän Nadelhofferin ja Nahmiaksen jaottelua ja esittelen luvussa 4 yhden tutkimuksen jokaisesta kolmesta projektista havainnollistaakseni mitä kokeellinen filosofia tällä hetkellä tarkoittaa käytännössä.

2.2 Kokeellinen filosofia laajemmin ymmärrettynä

Intuitiokeskeinen kapea määritelmä toimi liikkeen alkuaikoina kuvaamaan sitä, miten tunnetuimpien julkaisujen osalta tutkimus käytännön tasolla eteni, mutta kun yhä useammat tutkimukset eivät enää mahtuneet tähän määritelmään, syntyi tarve päivittää kuvausta vastaamaan todellisuutta tarkemmin. Esimerkiksi Eric Schwitzgebel ja Joshua Rust (2016) tutkivat ammattieetikoiden käytöstä verrattuna muiden alojen asiantuntijoiden käytökseen selvittääkseen, onko etiikan opiskelulla vaikutusta käytöksen moraalisuuteen erilaisissa tilanteissa. Vaikka heidän empiirinen tutkimuksensa ei liittynyt (ainakaan suoraan) intuitioihin, ihmisten käytöksen tutkiminen tekee siitä selkeästi psykologian, kognitiotieteen ym. suuntaan nojaavan tutkimuksen. Yhteys psykologiaan ja kognitiotieteisiin näkyy myös kokeellista filosofiaa käsittelevässä *Stanford*

Encyclopedia of Philosophy artikkelissa, jossa Joshua Knobe ja Shaun Nichols esittävät määritelmän, jonka mukaan liike tuo yhteen kaksi elementtiä:

- ”1. Sellaiset kysymykset ja teoreettiset viitekehukset, jotka on perinteisesti yhdistetty filosofiaan;
2. Sellaiset kokeelliset tutkimusmenetelmät, jotka on perinteisesti yhdistetty psykologiaan ja kognitiotieteeseen.” (Knobe & Nichols, 2017)

Vaikka tässä määritelmässä kokeelliset menetelmät on rajattu psykologian/kognitiotieteen puolelta tuttuihin, se muistuttaa hieman enemmän kapeaa käsitystä vastaan asetettua avoimempaa määritelmää, jota Sytsma (2017, s. 31), Rose ja Danks (2013, s. 514) kutsuvat **laajaksi käsitykseksi**. Laajan käsityksen mukaisesti ymmärrettynä kokeellinen filosofia tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että suoritetaan empiirisiä kokeita, joiden tuloksilla uskotaan olevan merkitystä jonkin filosofisen kysymyksen kannalta ja sen jälkeen pyritään muodostamaan näiden kokeiden tuloksia hyödyntäen luonteeltaan filosofinen argumentti. Sytsma, Rose ja Danks kuvaavat kokeellista filosofiaa laajan käsityksen mukaisesti näin:

Rose ja Danks:

kokeellinen filosofia on yksinkertaisesti yksi ilmentymä **filosofisen naturalismin** pitkästä perinteestä – näkemyksestä, jonka mukaan empiirinen data on relevanttia **tiettyjen** filosofisten kysymysten kannalta – yhdistettynä tarvittaessa näiden relevanttien tutkimusten suorittamiseen käytännössä (Ibid. s. 515 [suom. ja korostukset omat])

Ja Sytsma:

Laaja käsitys huomioi, että kokeellista filosofiaa johdattaa **metodologisen naturalismin** mukainen uskomus, että empiirinen todistusaineisto on **usein** relevanttia filosofisen tutkimuksen kannalta. (Sytsma, 2017, s. 32 [suom. ja korostukset omat])

Rosen ja Danksin mukaan laaja käsitys kokeellisesta filosofiasta ei ota suoraan kantaa siihen, kuinka kokeellista filosofiaa tulisi tehdä tai mitä se käytännössä on, vaan sen keskiössä on **filosofinen naturalismi**. Sytsman mukaan kyseessä on **metodologinen naturalismi**. Ero filosofisen ja metodologisen naturalismin välillä ei tässä tapauksessa kovin merkityksellinen. David Papineau *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*ssa julkaistun naturalismia käsittelevän artikkelin mukaan naturalistit ajattelevat, että:

... todellisuus on luonnon kyllästämä, eikä sisällä mitään ”yliluonnollista”, ja että tieteellistä metodologiaa tulisi käyttää sen kaikkien osa-alueiden, jopa ”ihmisen sielun”, tutkimiseksi. (Papineau, 2020 [suom. oma])

Yllä mainittu määritelmä on hieman ympäröivää sikäli, että melko harva filosofi pyrkii selittämään mitään ”yliluonnollisen” kautta tai varsinaisesti vastustaa tieteellisen metodin käyttöä minkään todellisuuden osa-alueen tutkimiseksi vaikka ei pitäisikään itseään naturalistina, mutta se tuo hyvin ilmi sen seikan, että naturalismissa on keskiössä asioiden selittäminen luonnollisten syiden kautta. Naturalismi voidaan jakaa kahteen osaan, ontologiseen naturalismiin ja metodologiseen naturalismiin, joista ensimmäinen on keskittynyt todellisuuden luonteeseen ja jälkimmäinen todellisuuden tutkimuksen menetelmiin (Papineau, 2020). Näistä kahdesta alakäsitteestä kokeellinen filosofia liittyy Sytsmaa mukaillen erityisesti metodologiseen naturalismiin, sillä kokeellisen filosofian edustajat eivät yleensä ota eksplisiittisesti kantaa naturalismiin todellisuuden luonnetta koskevana väitteenä, mutta toisaalta voidaan väittää myös, että suosiakseen metodologista naturalismia tutkimusmenetelmien suhteen tutkijan täytyy usein tehdä myös naturalismiin päin kallistuvia ontologisia oletuksia tutkimuskohteen luonteeseen liittyen.

Kuten edellisen sivun lainauksien korostuksista tulee ilmi, Sytsma tai Rose ja Danks eivät suinkaan esitä kokeellisen filosofian edustajien yleisesti ajattelevan, että empiirisellä tutkimuksella olisi ratkaisevaa merkitystä kaikkien filosofisten kysymysten kannalta. Rose ja Danks toteavat naturalismin olevan tässä yhteydessä porrastettu käsite, eli eri yksilöt voivat ajatella sen pätevän filosofian eri osa-alueilla vaihtelevissa määrin. Joku voi siis ajatella filosofisen naturalismin pätevän yhdellä tai useammalla osa-alueella ilman, että sen tarvitsisi päteä kaikkialla. (Rose & Danks, 2013, s. 517) Koska laajan käsityksen mukaisesti ymmärrettynä kokeellinen filosofia on käytännössä vain osa metodologisen naturalismin perinnettä ja pyrkimys naturalisoida joitakin filosofian osa-alueita, se ei tarjoa kapeasta käsityksestä poiketen kovinkaan hyvää pohjaa sen selittämiseksi, mitä kokeelliset filosofit tekevät, mutta sitä vasten voidaan tarkastella kokeellista filosofiaa osana laajempaa historiallista – naturalismiin kytkeytyvää – narratiivia. Kolmannessa luvussa tarkastelen tieteen ja filosofian historiasta joitakin kokeellisen filosofian projektin kanssa metodologisen naturalismin suhteen samankaltaisia kehityskulkuja ja keskusteluita luodakseni kuvan tämänkaltaiseen liikehdintään yleensä liittyvistä asenteista ja motiiveista.

2.3 Kokeellinen filosofia ja empiirinen filosofia

Siinä missä kapean käsityksen mukaisesti ymmärrettynä kokeellinen filosofia muodostaa muista tieteen ja filosofian aloista selkeästi erottuvan suuntauksen, yksi laajan käsityksen ongelma on sen

heikko kyky tehdä eroa esimerkiksi kokeellisen filosofian ja muiden empiirisesti painottuneiden filosofian haarojen välille. Sytsman, Rosen ja Danksin määritelmiä mukaillen kokeellinen filosofia ja 'empiirinen filosofia' joko tarkoittaisivat samaa asiaa tai niiden ero käytännössä tyypistyisi siihen, kuka tutkimukset suorittaa. **Empiirisesti painottunut filosofia** tai **empiirinen filosofia** eivät ole välttämättä kovin selviä käsitteitä, sillä filosofisessa kirjallisuudessa voi nähdä usein viitattavan jonkun alan empiiriseen tutkimusaineistoon aiheesta riippumatta. Cornelius Benjamin totesi jo vuonna 1939 artikkelissaan *What is Empirical Philosophy*, että "...on vaikeaa, ellei mahdotonta löytää ei-empiiristä filosofia tänä päivänä..." ja "Ongelma ei ole enää onko joku rationalisti vai empiristi, vaan minkä tyyppinen empiristi hän on" (Benjamin, 1939, s. 517). Puhuttaessa empiirisestä filosofiasta ei ole siis tarkoitus vihjata, että muut filosofit eivät tukeudu empiirisiin havaintoihin ollenkaan, vaan kyse on enemmänkin siitä, kuinka keskeisessä roolissa empiirinen aineisto on.

Jesse Prinz (2008, s. 196) on nykyisen empiirisesti painottuneen filosofian suhteen esittänyt jakoa kokeelliseen ja empiiriseen filosofiaan, joista jälkimmäiseen kuuluu muiden tieteenalojen (lähinnä neurotieteiden ja psykologian, mutta myös esimerkiksi evoluutiobiologian, lingvistiikan, robotiikan ja antropologian) ammattilaisten tuottaman tutkimuksen hyödyntäminen perinteikkäämmässä filosofisessa työssä, kun taas kokeellisessa filosofiassa filosofit pyrkivät itse järjestämään näitä kokeita. Prinzin mukaan nykyiset empiirisen filosofian edustajat tutkivat filosofisia kysymyksiä hyvin laaja-alaisesti, mutta yleensä he tekevät mielenfilosofiaa, jossa yritetään empiirisen aineiston tukemana selittää erilaisten mentaalisten tilojen tai prosessien, kuten tietoisuuden, kielen tai tunteiden luonnetta. Empiiriselle filosofialle on tyypillistä, että huomio kiinnittyy mielen rakenteiden luonteeseen, toimintaan tai alkuperään yleisellä tasolla sen sijaan, että keskusteltaisiin siitä, mitä esimerkiksi tietoisuus tai tunteet tarkoittavat ihmisille käsitteinä. (ibid., s. 197) Nykyaikaisista filosofeista esimerkiksi Paul Churchlandia, Daniel Dennettia ja John Searlea voidaan pitää empiirisen filosofian edustajina (Vaidya 2010, s. 393). Tämän rajanvedon ei ole tarkoitus olla kovin jyrkkä, sillä kokeellisen filosofian edustajat ovat Prinzin mukaan usein myös empiirisiä filosofeja, mutta toisaalta kyse ei ole vain työnjaollisesta erosta, vaan tällä hetkellä kokeellisen filosofian parissa tehdyt tutkimukset myös eroavat usein selkeästi niistä tutkimuksista joihin empiiriset filosofit viittaavat (Prinz, 2008, s. 197). Prinzin esittämä ero empiirisen ja kokeellisen filosofian käyttämän ja tuottaman empiirisen datan välillä johtuu hänen mukaansa pääasiassa filosofeja kohtaavista käytännön rajoitteista; kokeelliseen tutkimukseen liittyvä osaaminen sekä rahoitus ja sitä kautta myös tutkimusvälineistön ja -tilojen sekä koehenkilöiden saatavuus on usein heikompa johtuen siitä, ettei filosofian alalla ole muodostunut näihin liittyviä

perinteitä tai käytännön hallinnollisia järjestelyitä (Ibid., s. 200). Prinzin jaottelusta ei kuitenkaan vallitse täyttä yksimielisyyttä ja esimerkiksi Rose ja Danks hyväksyvät empiirisen ja kokeellisen filosofian käsitteet, mutta he ajattelevat kokeellisen filosofian olevan pikemminkin empiirisen filosofian osa-alue sen sijaan, että ne muodostaisivat omat erilliset filosofian haaransa (Rose & Danks, 2013, s. 515).

Vaikka en usko empiiriselle filosofialle olevan löydettävissä yksiselitteistä määritelmää, on olemassa selvästi tavanomaista enemmän empiirisiin tieteisiin nojaavia filosofeja ja argumentteja, minkä vuoksi kyseisen käsitteen käyttö on perusteltavissa ainakin niissä tapauksissa, joissa yksi tai useampi empiirinen tutkimus ja erityisesti niistä tehdyt johtopäätökset ovat itse argumentin kannalta elintärkeässä roolissa. Kuitenkin vastoin Prinzin ehdottamaa jakoa, sen on parempi ajatella Rosea ja Danksia mukailien muodostavan yläkäsitteen, jonka alle myös kokeellinen filosofia kuuluisi, sillä monet empiiriseksi filosofiaksi luettavat tekstit (esimerkiksi luvussa 3.3 esitelty William Ramseyn *prototypes and conceptual analysis*) noudattavat huomattavan samankaltaista rakennetta, kuin kokeellisen filosofian tutkimukset keskimäärin. Samankaltaisuudesta johtuen Prinzin ehdottaman erottelun noudattamisesta seuraisi se, että tärkeimmät näitä aloja erottavat tekijät olisivat se, kuka kokeet suorittaa ja toisaalta myös se, että kokeellisen filosofian tutkimukset muodostavat muista erottuvan kokonaisuuden. Nämä taas eivät ole kovin hyviä syitä tehdä mainittua jaottelua, sillä kokeiden suorittajalla – olettaen että niiden suorittaja on pätevä tehtävään – ei itsessään ole vaikutusta niihin filosofisiin argumentteihin, joita niiden tutkimusten pohjalta esitetään. Myöskään kokeellisen filosofian tutkimusten omaleimaisuus ei ole hyvä syy jaolle, sillä lähes mitä tahansa empiiristen filosofien hyödyntämää tutkimusalaa voidaan vastaavasti pitää omaleimaisena kokonaisuutena ilman, että siitä seuraisi tarve erotella tätä kyseistä tutkimusalaa hyödyntävä empiirinen filosofia omaksi, empiirisestä filosofiasta erilliseksi osa-alueekseen.

Kokeellisen filosofian ymmärtäminen empiirisestä filosofiasta kasvaneeksi alahaaraksi täsmää myös Prinzin tarjoamaan hypoteettiseen kehityskertomukseen, jonka mukaan on luultavaa, että empiirinen filosofia syntyi luontevasti niiden filosofien toimesta, jotka olivat kiinnostuneita empiirisistä tieteistä huomattuaan joidenkin näiden tutkimustulosten olleen relevantteja oman filosofisen työnsä kannalta. Pikkuhiljaa osa filosofeista alkoi yhä enemmän perehtyä yhteen tai useampaan filosofian ulkopuoliseen alaan syventääkseen ymmärrystään ja luultavasti jossakin vaiheessa ilmeni tarvetta ja halua alkaa suorittamaan myös itse erityisesti filosofeja kiinnostavaa empiiristä tutkimusta, mutta aikaisemmin esitettyjen filosofeja koskevien rajoitteiden vuoksi ensimmäiset tehdyt tutkimukset alkoivat muodostaa selkeästi aikaisemmasta empiirisestä

filosofiasta erottuvaa kokonaisuutta. Kasvanut kiinnostus empiiristä tutkimusta kohtaan sai tutkijat myös entistä enemmän huomaamaan filosofian piirissä esitettyjä empiirisiä oletuksia, jonka jälkeen myös tutkimuskohteet alkoivat olevaan yhä enemmän filosofialle spesifejä. (Prinz, 2008, s. 202-203)

3. Kokeellisen filosofian historia

Koska kapean käsityksen pohjalta kokeellisen filosofian voidaan sanoa syntyneen vastauksena filosofiassa toisinaan esiintyvään tapaan käyttää kritiikittä filosofien omia intuitioita todisteina joidenkin argumenttien puolesta olettaen, että nämä intuitiot edustavat ihmisten intuitioita yleisellä tasolla (Sytsma, 2017, s. 26-27), olisi tämän käsityksen pohjalta luontevaa olettaa kokeellisen filosofian historian alkavan suunnilleen niistä hetkistä, kun tämänkaltaiseen intuitioiden käyttöön on alettu kiinnittämään huomiota. Justin Sytsman mukaan hänen puolustamalleen laajalle käsitykselle kokeellisesta filosofiasta on kuitenkin kerrottavissa tästä poikkeava kehityskertomus, jonka osa kapealle käsitykselle kerrottavissa olevat synty tarinat ovat (Ibid., s. 36). Jos tarkastelemme kokeellista filosofiaa Sytsman tapaan laajasti ymmärrettynä, sen voi sanoa olevan seurausta kaksiosaisesta metodologisen naturalismin periaatteesta, että sekä implisiittiset että eksplisiittiset empiiriset oletukset ovat yleisiä filosofiassa ja että näihin empiirisiin oletuksiin on paras vastata empiirisin menetelmin (Ibid., s. 36). Näin kokeellisen filosofian historia olisi käytännössä metodologisen naturalismin historian se osa, jossa naturalistista metodologiaa on alettu soveltaa filosofiaan sen nykyisessä merkityksessään. Näin kerrottu historiallinen narratiivi kattaisi myös monia empiirisesti painottuneita argumentteja ja koulukuntia, joita ei ole tavanomaisesti ole luettu kokeelliseen filosofiaan kuuluviksi. En pyri kertomaan laajan käsityksen mukaista synty tarinaa kokeelliselle filosofialle (/empiiriselle filosofialle), sillä tutkielman tarpeisiin riittävän tiivistä ja suoraviivaista sellaista tuskin on kerrottavissa, mutta esittelen Peter R. Ansteyn ja Alberto Vanzon (2016) artikkelia, jonka mukaan nykyisen kokeelliseen filosofiaan liittyvän kaltaista keskustelua käytiin jo varhaismodernina aikana *varhaismodernin kokeellisen filosofian* kannattajien pyrkiessä tekemään pesäeroa spekulatiiviseen filosofiaan. Tämän lisäksi käyn läpi Hannes Ruschin (2014) artikkelia liittyen vastaaviin keskusteluihin, joita 1900-luvulla on käyty ainakin psykologian puolella kokeellisten tutkimusmenetelmien käyttöönottoon liittyen. Näiden esimerkkien pohjalta voi huomata, että halki filosofian ja tieteen historian on esiintynyt samansuuntaisista motiiveista kumpuavia taipumuksia naturalisoida tieteen/filosofian osa-alueita ja suosia empiirisiä tutkimusmenetelmiä mahdollisuuksien mukaan ja nykyinen kokeellinen filosofia on näiden

kaltaisten taipumusten manifestaatio niillä filosofian alueilla, joilla nykyiset kokeellisen filosofian edustajat uskovat naturalisoinnin tai empiiristen tutkimusmenetelmien käyttöön oton olevan mahdollista. Kapean käsityksen mukaisen kehityskertomuksen voisi hypoteettisesti sanoa alkaneen suunnilleen siitä kohtaa historiaa, jossa aiemmin kuvatut naturalisointitaipumukset ovat joillakin filosofian osa-alueilla - erityisesti psykologiasta ja kognitiotieteistä kiinnostuneiden empiiristen filosofien toimesta - löytäneet purkautumiskanavansa sellaisten intuitioihin keskittyvien tutkimusten kautta, joita myös filosofit ovat kyenneet suorittamaan. Kapeankaan käsityksen mukaista virallista kehityskertomusta kokeelliselle filosofialle ei ole olemassa, mutta esitän muutaman esimerkin äsken mainitun hypoteettisen kehityskertomuksen tueksi.

3.1 Kokeelliset menetelmät tieteen ja filosofian historiassa

Kokeellisten menetelmien historiaa filosofian saralla on vaikeaa kartoittaa johtuen siitä, että 'filosofian' merkitys on muuttunut historian saatossa merkittävästi. Esimerkiksi Justin Sytsma ja Jonathan Livengood (2018, s. 13) mainitsevat ainakin Aristoteleen, Baconin, Descartesin ja Leibnizin ajatelleen havaintojen ja kokeiden tekemisen vähintäänkin auttaneen heitä vastaamaan heidän filosofisina pitämiinsä kysymyksiin. Descartes esimerkiksi suoritti optiikkaa tutkiessaan lukuisia kokeita muun muassa irrotetuilla härän silmillä, kirjasi huomionsa ylös ja julkaisi löydöksensä ajatellen tekevänsä filosofiaa (Sytsma & Livengood, 2015, s. 2). Tom Sorell (2017, s. 835-836) kuitenkin huomauttaa, että vaikka Descartes piti kokeellista työtään optiikan parissa filosofisena, siitä ei seuraa, että se olisi nykykäsityksen mukaisesti ymmärrettynä filosofian tekemistä kokeellisin menetelmin, sillä hänen aikanaan 'filosofia' tarkoitti suunnilleen samaa kuin 'tiede'. Olisikin hieman kyseenalaista pitää nykyaikaisen kokeellisen filosofian mainittavan arvoisina esiasteina esimerkiksi Descartesin optiikkaan liittyviä tutkimuksia jättäen samalla suunnaton määrä kaikkea muuta kokeellista tutkimusta tarkastelun ulkopuolelle ainoastaan sillä perusteella, että me miellämme Descartesin olevan ensisijaisesti filosofi. Seuraavaa kuvausta ei siis tule ymmärtää selostuksena kokeellisten tutkimusmenetelmien yleistymisestä nykykäsityksen mukaisen filosofian piirissä, vaan yleisesti tieteen (jota siihen aikaan kutsuttiin filosofiaksi) piirissä.

1600-luvun puolenvälin jälkeen Englannissa alettiin luonnonfilosofian piirissä ensimmäistä kertaa puhumaan kokeellisesta filosofiasta, mutta silloin termin merkitys poikkesi huomattavasti nykyisestä (Anstey & Vanzo, 2016, s. 87). Anstey ja Vanzo kutsuvat kyseistä liikettä

varhaismoderniksi kokeelliseksi filosofiaksi (*Early modern experimental philosophy*) tehdäkseen eron nykyiseen kokeelliseen filosofiaan. Varhaismoderni kokeellinen filosofia metodologisena kantana nousi vastalauseena tai haastajana **spekulatiiviselle⁴ filosofialle**. Niin kuin filosofian yleensäkin, myös luonnonfilosofian oltiin pitkään ajateltu olevan luonteeltaan spekulatiivista, eli tietoa kartutettiin päättelyn kautta perimmäisten aksioomien pohjalta ja empiirisiin havaintoihin tai kokeisiin viitattiin lähinnä näiden periaatteiden havainnollistamisen vuoksi. Varhaismodernin kokeellisen filosofian kautta kannattajansa pyrkivät tuomaan järjestelmällisemmän empiirisen tutkimuksen lähinnä luonnonfilosofian alueelle, vaikkakin myös aikakauden moraalifilosofian, politiikan ja estetiikan alueilta on löydettävissä merkkejä aikansa kokeellisen filosofian vaikutuksesta. (Ibid., s. 87-88)

Varhaismodernista kokeellisesta filosofiasta puhutaan nykyisessä filosofian historiassa melko harvoin, vaikka vielä 1850-luvulle asti termi esiintyi historiankirjoituksissa. Varhaismodernin ajan filosofiaa kuvataan nykyisin usein narratiivilla, jossa tilan täyttivät kaksi pääsuuntausta: Descartesin, Spinozan ja Leibnizin edustama **rationalismi** ja Humen, Locken ja Berkeleyyn edustama **empirismi**. (Ibid., s. 97) Rationalistien ja empiristien välinen kiista koski sitä, missä määrin meidän tulisi nojautua aistihavaintoihimme tiedonhankinnan suhteen. Rationalistit uskoivat, että on olemassa keinoja, joilla voimme saada tietoa ja muodostaa käsitteitä aistihavainnoista riippumatta. (Markie, 2017) Empirismin taas on usein ajateltu perustuvan ensisijaisesti kahdelle väitteelle: ensinnäkin sille, että kaikki käsitteemme on johdettu kokemuksesta ja toiseksi sille, että kaikki todellinen tieto saa varmistuksensa kokemuksen kautta. Ensimmäiseen näistä väitteistä kokeellinen filosofia aikakaudesta riippumatta ei ota kantaa, mutta toisen väitteen kanssa sekä varhaismoderni että nykyaikainen kokeellinen filosofia jakavat samansuuntaisen tavoitteen (Anstey & Vanzo, 2016, s. 97). Vaikka varhaismoderni kokeellinen filosofia ei yksioikoisesti asetu rationalismin tai empirismin alle sikäli, että se ei ota suoraan kantaa joihinkin tämän kahtiajaon kattamiin kysymyksiin, on selvää, että sen keskeisimmät tavoitteet ovat enemmän linjassa empirismin kanssa. Tätä puoltaa esimerkiksi se, että monet varhaisen empirismin näkyvimmit hahmot, kuten David Hume ja John Locke lukivat itsensä liikkeen edustajiksi (Ibid.), mutta toisaalta taas empirismin keskeisestä kolmikosta George Berkeley ei ainakaan eksplisiittisesti kannattanut kokeellista filosofiaa (Ibid., s. 97). Sen lisäksi, että varhaismodernin kokeellisen filosofian suhde empirismiin ei ollut täysin yksiselitteinen (vaikkakin yhteys on selvästi havaittavissa), se ei myöskään ollut kokeellisia menetelmiä suosivana kantana ehdoton ja mm. kemian merkittävänä

4 Nykyisessä kielenkäytössä ”spekulatiivinen filosofia” tulkittaisiin todennäköisesti pejoratiiviksi, mutta oman aikansa kontekstissa sillä ei ollut tällaista sävyä.

edistäjänä tunnettu Robert Boylekin oli kokeellisen filosofian kannatuksestaan huolimatta korostanut myös spekulatiivista merkitystä tieteen tekemiselle (Anstey, 2005, s. 218).

Ansteyn ja Vanzon mukaan varhaismodernin ja nykyaikaisen kokeellisen filosofian edustajien ja vastustajien välisistä keskusteluista on löydettävissä huomattavia yhtäläisyyksiä. Sekä nykyiset että varhaismodernin ajan kokeelliset filosofit kutsuivat itseään ”kokeellisiksi filosofeiksi”, molemmat asettuivat ’spekulatiivista’ filosofian tekemisen tapaa vastaan ja suosivat kokeiden ja havaintojen tekemistä tieteellisten/filosofisten ongelmien ratkaisemiseksi (Anstey & Vanzo, 2016, s. 87). Hän kuitenkin painottaa, että varhaismodernia kokeellista filosofiaa ei tule pitää yhtenä versiona nykyaikaisesta kaimastaan, vaan ”pikemminkin kyseessä on sen yksi historiallisesti kaukainen sukulainen havainnoinnille ja kokeille kunniaa antavien liikkeiden perheessä” (Ibid., s. 98). Kuitenkin siinä missä varhaismodernin ajan kokeellisten filosofien täytyi itse kehittää käyttämänsä kokeelliset tutkimusmenetelmät, nykyaikaiset kokeelliset filosofit turvautuvat pääasiassa jo kehitettyihin muiden tieteenalojen menetelmiin (Ibid.), minkä takia luultavasti nykyinen kokeellinen filosofia kehittyi muistuttamaan tutkimuskäytäntöjensä suhteen eniten niitä tieteenaloja, joiden piirissä tehty tutkimus oli eniten inspiroinut 2000-lukua edeltäneitä empiirisiä filosofeja, kuten psykologiaa.

Varhaismoderni kokeellinen filosofia enteili monien nykyisin tuntemiemme tieteenalojen erkanemista aikansa käsityksen mukaisesta filosofiasta. Jotkut tieteenhistorioitsijat ovat jopa ehdottaneet nimenomaan kokeellisten metodien omaksumisen eri tieteenaloilla olleen merkittävin tekijä ainakin fysiikan ja psykologian lopullisessa eriytyemisessä omiksi aloikseen, vaikkakin joillakin tieteenaloilla, kuten biologiassa ja taloustieteessä kokeelliset tutkimusmenetelmät nousivat käytäntöön kyseisten alojen jo saavutettua itsenäisen asemansa (Rusch, 2014, s. 264). Nykyaikaisen kokeellisen filosofian tapauksessa kyse ei kuitenkaan luultavasti ole uuden tieteenalan syntymisestä, vaan lähinnä pyrkimyksestä uusien työskentelytapojen käyttöönottoon filosofian ja jo olemassa olevien tieteenalojen yhteistyötä lisäämällä.

3.2 Kokeellisten menetelmien käyttöönotto psykologian piirissä

Hannes Ruschin mukaan kokeellisten menetelmien käyttöönotossa esimerkiksi psykologian ja taloustieteen saralla on huomattavissa joitakin samankaltaisuuksia nykymuotoisen kokeellisen filosofian ja perinteisen filosofian välisen vuorovaikutuksen kanssa. Rusch lainaa John B. Watsonin (suosi kokeellisia menetelmiä) ja William Jamesin (”nojatuolimenetelmän” edustaja) 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kirjoituksia liittyen kokeellisten tutkimusmenetelmien rooliin psykologian saralla, joiden sävyssä voimme huomata yhteneväisyyksiä varhaisesta kokeellisesta filosofiasta aikanaan käydyin keskustelun ympärillä vallinneisiin asenteisiin, mutta myös niihin asenteisiin, jotka näkyvät nykyisestä kokeellisesta filosofiasta käydyssä keskustelussa. (Ibid. s. 264-266)

John B. Watson on tunnettu ensisijaisesti psykologian behavioristisen koulukunnan isänä, mutta aiheeni kannalta on myös merkittävää, että hän myös edusti metodologisten kysymysten suhteen jonkin tyyppistä naturalismia. Hän esimerkiksi kirjoitti vuonna 1913 esseessään ”Psychology as the Behaviorist Views It” - jota toisinaan kutsutaan ”behaviorismin manifestiksi” - psykologian olevan behavioristien näkökulmasta ”puhtaan objektiivinen luonnontieteiden kokeellinen haara” (Watson, 1913, s. 158). Rusch lainaa samaa tekstiä:

Johtuen virheellisestä käsityksestä, jonka mukaan sen (psykologian) tutkimat tosiseikat ovat tietoisuuden ilmiöitä ja että itsetutkiskelu on ainoa suora menetelmä näiden tosiseikkojen selvittämiseksi, se on sotkenut itsensä sarjaan spekulatiivisia kysymyksiä, jotka vaikkakin olennaisia nykyisille opinkappaleilleen, eivät ole avoimia kokeellisille käsittelylle. Pyrkinessään vastaamaan näihin kysymyksiin se on erkaantunut yhä enemmän niistä kysymyksistä, jotka ovat ihmisten edun kannalta elintärkeitä.

(Watson, 1913, s. 176 [suom. oma])

Watsonin ’introspektion’ vastainen asenne muistuttaa kokeellisten filosofien asennoitumista spekulatiivisuuden ja intuitioiden suhteen. Vaikka introspektio olisi ainoa keino kokemuksen välittömäksi havainnoimiseksi, sen kautta saatua tietoa on vaikea saattaa muillekin havaittavaan muotoon, minkä takia muiden vakuuttaminen introspektion perustuvan argumentin pätevydestä edellyttää usein sitä, että muutkin käyvät läpi samat introspektion vaiheet ja päätyvät samaan lopputulokseen. Jos sen sijaan keskitytään Watsonin toivomalla tavalla käytökseen, voidaan valita se osa käytöksestä, mitä halutaan havainnoida ja luoda jonkinlainen koeasetelma, joka pyrkii paljastamaan tähän valittuun käytökseen liittyen jotain, jonka kaikki voivat yhdessä havaita. Ruschin mukaan Watsonin tekstissä on muutenkin huomattavissa yhtäläisyyksiä nykyajan kokeellisten filosofien usein esiin

tuomaan turhautumiseen 'nojatuolifilosofien' haluttomuudesta perustaa työtään kvantitatiiviseen ja kokeelliseen tutkimukseen (Rusch, 2014, s. 266).

William James taas puolusti kokeellisen lähestymistavan sijaan metodia, joka nojasi ammattipsykologien 'introspektioon' (Ibid., s. 266) samansuuntaisesti, kuin nykyaikaisen kokeellisen filosofian kriitikot viittaavat toisinaan filosofien asiantuntemuksen ja kokemuksen tuomaan ammatti-intuitioon 'tavallisten ihmisten' intuitioiden tarkkuuden ylittävänä työkaluna. James kirjoitti vuonna 1890 kokeellisesta psykologiasta seuraavalla tavalla:

Tämä menetelmä vaatii äärimmäistä kärsivällisyyttä ja tuskin olisi voinut syntyä maassa, jonka kansalaiset voivat kyllästyä. Sellaiset saksalaiset kuin Weber, Fechner, Vierordt ja Wundt eivät selvästikään voi; ja heidän menestyksensä on tuonut kentälle joukon nuorempia kokeellisia psykologeja, jotka ovat taipuvaisia tutkimaan mentaalisen elämän elementtejä, irrottamaan ne kokonaisuudesta jonka osa ne ovat ja mahdollisuuksien mukaan pelkistämään ne kvantitatiivisiksi mittaustuloksiksi. (James, 1890. Sitaatti: Rusch, 2014, s. 266 [suom. oma])

Ruschin mukaan Jamesin kritiikki kokeellista psykologiaa kohtaan muistuttaa joitakin nykyistä kokeellista filosofiaa vastaan esitettyjä kritiikkejä siltä osin, että niissä molemmissa toistuu kokeellisten tutkimustulosten merkityksen psykologialle/filosofialle kyseenalaistaminen siltä pohjalta, että kokeelliset menetelmät saavat tutkijan keskittymään liikaa tutkittavan kohteen yksittäisiin osiin ja erityisesti niistä johdettuihin kvantifioitaviin muuttujiin sen sijaan, että keskityttäisiin kokonaiskuvaan (Rusch, 2014, s. 266-267). Vaikka Watsonin peräänkuuluttaman havainnoin hyödyt ovat toki selvät, sen huonoihin puoliin voidaan ehdottomasti lukea se, että kaikki psykologian – saati sitten filosofian – mielenkiinnon kohteet eivät ole välttämättä havaittavissa kokeellisia tutkimusmenetelmiä suosivien toivomalla tavalla. Voimme toki löytää joitakin ulkoisia merkkejä, kuten muutoksia käytöksessä tai elintoiminnoissa, joiden uskomme ilmaisevan jotain kyseisen yksilön subjektiivisista kokemuksista, mutta näitä muutoksia mittaamalla emme kuitenkaan taltioi niitä kokemuksia, vaan ainoastaan niiden mitattavia oletettuja korrelaatteja.

3.3 Kokeellisen filosofian esiasteet

Koska varmasti luonteenomaisin piirre kokeelliselle filosofialle on tehty empiiriset tutkimukset, joiden metodologia on ainakin lähes aina lainattu muilta tieteiltä, sen metodologiset edeltäjät löytyvät hyvin pitkälti filosofian sijaan esimerkiksi psykologian puolelta. Kuten tulemme huomaamaan, monet kokeellisen filosofian edustajat eksplisiittisesti mainitsevat psykologian alan tutkimuksia työnsä tärkeimpinä innoittajina. Esimerkkejä ainakin hieman nykyisen kaltaisesta kokeellisesta filosofiasta löytyy niinkin kaukaa kuin vuodelta 1938, jolloin Arno Naess julkaisi kirjansa *”Truth” As Conceived By Those Who Are Not Professional Philosophers*. Naess oli ollut tyytymätön aikaisempien filosofien tapaan viitata kansan tai ”kadun miehen” käsityksiin totuuden määritelmästä ilman, että he olivat erityisemmin pyrkineet selittämään kuinka he olivat tulleet siihen johtopäätökseen, että kansa todella ajatteli näin. Hänen silmissään mainittu käytäntö vaikutti pikemminkin siltä, että muotoillessaan kansankäsityksiä he eivät oikeasti konsultoineet kansalaisia, vaan omia intuitioitaan siitä, kuinka he ajattelivat keskivertokansalaisen näkevän asiat. Naess aloitti työnsä luomalla kyselylomakkeita, joihin annettujen vastausten pohjalta oli tarkoitus selvittää ei-filosofien totuusmääritelmien yleisiä piirteitä. (Appiah, 2014, s.1) Naessin suorittama tutkimus ei poikanut mainittavaa määrää lisäkeskustelua tai -tutkimusta, mutta se voidaan nähdä esimerkkinä Sytsman mainitsemasta metodologisen naturalismin periaatteesta ja toisaalta se myös enteili kokeellisen filosofian negatiiviseen ohjelmaan/ kokeelliseen restriktionismiin liittyvää ajatusta ammattifilosofien ja ’tavallisten ihmisten’ joidenkin näkemuserojen merkityksestä filosofian harjoittamiselle. On kuitenkin epäselvää, missä määrin hänen tutkimuksensa suhteen voidaan puhua filosofiasta, sillä lauseen ”mitä totuus tarkoittaa?” ollessa selkeästi filosofinen kysymys, ”mitä ihmiset keskimäärin ajattelevat totuuden tarkoittavan?” on epäselvempi tapaus.

Naessin lisäksi nykyiselle kokeelliselle filosofialle tyypillisen kaltaisia tutkimuksia ei tiettävästi esiintynyt ennen 1900-luvun loppupuolta. Vaikka vuonna 2001 julkaistu Weinbergin, Nicholsin ja Stichin *”Normativity and Epistemic Intuitions”* ajatellaan usein olevan ensimmäinen kokeellisen filosofian alan tutkimus, William Ramsey teki jo vuonna 1992 jotain hyvin samanlaista. Ramsey pyrki artikkelissaan *Prototypes and Conceptual Analysis* argumentoimaan, että kognitiivisen psykologian piirissä tuotetut empiiriset tutkimustulokset liittyen ihmisten tapaan representoida käsitteitä ovat ristiriidassa tiettyjen käsitteiden luonnetta koskevien oletusten kanssa, jotka olivat siihen aikaan yleisiä analyttisen filosofian piirissä ja joita käsiteanalyysi (niin kuin se yleisimmin käsitetään) hänen mukaansa edellyttää (Ramsey, 1992, s. 59). Ramseyn esittämän hyvin suuripiirteisen kuvauksen mukaan käsiteanalyysissä edetään ehdottamalla ja hylkäämällä erilaisia

määritelmiä käsitteille tarkastelemalla kyseisen käsitteen alaan lukeutuvien intuitiivisten tapausten ja esitetyn määritelmän yhteen sointuvuutta. (Ibid., s. 60) Hänen mukaansa näille määritelmille on pyritty asettamaan joitakin ehtoja jotka niiden tulisi täyttää, joista hän nostaa esille kaksi keskeisintä: Ensinnäkin niiden tulisi olla yksiselitteisiä ja yksinkertaisia ja toiseksi niiden tulisi olla sikäli vahvoja, että niitä vastaan ei voida esittää intuitiivisia vastaesimerkkejä. (Ibid.)

Tällaisissa analyyseissa piilee Ramseyn mukaan joitakin psykologisia ennakko-oletuksia, joita hän pyrkii eksplikoimaan. Yksi tällainen oletus on hänen mukaansa se, että koska intuitioilla on niin merkittävä rooli näiden vastaesimerkkien keksimisessä/hyväksymisessä ja koska vastaesimerkeiksi voidaan hyväksyä vain sellaisia kategorisointiarvostelmia, jotka hyväksytään hyvin laajasti tai jopa poikkeuksetta, myös ihmisten intuitioiden tulisi olla hyvin yhdensuuntaisia näitä arvostelmia koskien, jotta hyväksyttävät vastaesimerkit olisivat ylipäätään mahdollisia (Ibid., s. 61). Jos tällaista laajaa intuitiivista konsensusta ei ole, käy helposti niin, että se mikä näyttäytyy yhdelle intuitiivisesti pätevänä vastaesimerkinä, saattaa olla jonkun toisen arvion mukaan epäpätevä. Toinen oletus Ramseyn mukaan on, että mikäli pyrimme saavuttamaan käsitteen määritelmän lopullisena muotona lyhyen ja ytimekkään listan riittäviä ja välttämättömiä ehtoja joita vasten peilaamme intuitiivisia kategorisointiarvostelmiamme, täytyy näiden intuitiivisten arvostelmien ja määritelmiltä toivotun muodon väliltä löytyä jonkin näköinen keskinäinen vastaavuus. (Ramsey, 1992, s. 61) Tämän oletuksen hän selittää perustuvan implisiittiseen teoriaan tavasta jolla me representoimme käsitteitä, jota hän kutsuu *klassiseksi näkemykseksi*. Klassinen näkemys käsitteiden representaatiosta tarkoittaa suunnilleen sitä, että meillä on julkilausumatonta tietoa käsitteiden todellisesta olemuksesta ja tämä olemus koostuu suhteellisen tiiviistä listasta riittäviä ja välttämättömiä ehtoja, jotka voimme saada selville konsultoimalla intuitioitamme näihin käsitteisiin liittyen. (Ibid., s. 62) Ramsey toki huomauttaa, että tämä näkemys ei ole saanut käsiteanalyysin harjoittajien parissa julkilausuttua tukea, vaan hän esitti sen vastauksena siihen, mitkä ovat ne lähtökohdat, joista käsin käsiteanalyysin metodit voisivat näyttäytyä perusteltuina, vaikka käsiteanalyysi itsessään ei kyseistä näkemystä välttämättä edellyttäisi. Ramsey väittää käsiteanalyysin edellyttävän vain lievempää näkemystä, että mikä tahansa käsitteiden representationaalinen rakenne onkaan, sen tulee tuottaa intuitioita, jotka sopivat yhteen käsitteiden määritelmien tavoitellun muodon kanssa. (Ibid., s. 62)

Kognitiivisen psykologian puolella on 1970-luvulta lähtien ollut Eleanore Roschin työhön pohjaten melko laaja konsensus siitä, että esitetty klassinen näkemys käsitteiden representationaalisesta luonteesta on väärä ja todellisuudessa ihmiset ymmärtävät käsitteet tiukkarajaisten ehtoihin

pohjautuvien määritelmien sijaan joustavammalla ja rajoiltaan häilyvämmällä tavalla, jossa jotkut tietyn käsitteen alaan kuuluvista yksittäisistä tapauksista ovat parempia esimerkkejä kyseisestä käsitteestä kuin jotkut toiset. Monissa empiirisissä kokeissa on esimerkiksi huomattu, että kun ihmisiä pyydetään arvioimaan kuinka hyviä esimerkkejä tietyt yhden käsitteen alle lukeutuvat yksittäiset oliot ovat tästä mainitusta käsitteestä, he arvioivat joidenkin olevan toisia parempia varsin johdonmukaisella tavalla. Muun muassa punarinta koetaan useimmiten paremmaksi esimerkiksi linnusta kuin vaikkapa pöllö tai strutsi. (Ibid., s. 62-63) Tämä ”prototyypiefekti” on havaittu myös tutkimuksissa, joissa pyydetessä listaamaan eri esimerkkejä tietyistä käsitteistä, ihmiset säännönmukaisesti aloittavat niistä esimerkeistä, jotka ovat heidän mielessään tyypillisimpiä esimerkkejä tästä käsitteestä ja siirtyvät asteittain epätyypillisempiin esimerkkeihin. Tyypillisemmät esimerkit pystytään myös tavanomaisesti yhdistämään asianmukaiseen käsitteeseen nopeammin, kuin epätyypillisemmät. (Ibid., s. 63) Mainittujen ja lukuisten muiden näiden kaltaisten tutkimusten pohjalta psykologian piirissä on taivuttu ajattelemaan, että emme mielessämme representoi käsitteitä erilaisten ehtojen kautta, vaan muodostamme erilaisten tyypillisimpien esimerkkien kautta eräänlaisen tilastollisen mallin käsitteestä, jonka alle kuuluvat yksittäiset esimerkit valikoidaan jonkinasteisen kokemuksellisen samankaltaisuuden perusteella (Ramsey, 1992, s. 64).

Tämän kaltainen prototyypinäkemyks käsitteiden luonteesta noudattaa Ludwig Wittgensteinin ajatusta siitä, että tietyn käsitteen alle lukeutuvia olioita ei yhdistä mikään rajattu joukko ehtoja tai minkään muunlainen tiukkarajainen määritelmä, vaan kyse on eräänlaisesta perheyhtäläisyydestä (Ibid., s. 65). Käsitteiden prototyypiteorian voidaan sanoa olevan selkeästi ristiriidassa aiemmin esitetyn klassisen näkemyksen kanssa, mutta koska klassisen näkemyksen ei itsessään voida sanoa olevan ehtona käsiteanalyysin tekemiselle, tulisi kritisoidakseen käsiteanalyysiä tältä pohjalta pystyä osoittamaan prototyypiteorian olevan ristiriidassa myös Ramseyen esittelemien lievempien ehtojen kanssa. Voiko siis käsitteiden prototyypiteorian mukainen representationaalinen rakenne tuottaa lukemattoman määrän yhden käsitteen alle lukeutuvia intuitiivisia kategorisointiarvostelmia, jotka kaikki sopivat yhteen yhden riittävästä ja välttämättömistä ehdoista koostuvan määritelmän kanssa? Ramseyn mukaan prototyypiteoria ei mahdollista tällaisia määritelmiä, sillä sen mukainen representaatorakenne tuottaa väistämättä niin monimuotoisen joukon erilaisia intuitiivisia esimerkkitapauksia, että niille on mahdotonta löytää sellaista joukkoa kaikille yhteisiä ominaisuuksia, jonka kaikki hyväksyisivät käsitteen riittäväksi määritelmäksi (Ibid., s. 65-66). Yritys muodostaa tällaista listaa vaadittavista ominaisuuksista johtaisi siihen, että aina löytyisi joku intuitiivinen vastaesimerkki, johon tämä lista ei päde.

Näiden tutkimustulosten ja taustaoletusten ristiriidasta johtuen hän päätyy lopputulemaan, että käsiteanalyysi niin kuin se on tavattu analyttisen filosofian traditiossa yleisesti ymmärtää, on kykenemätön tuottamaan sellaisia määritelmiä, joihin sen avulla on perinteisesti pyritty. Ramseyn argumentti on teemaltaan hieman saman suuntainen, kuin esimerkiksi jo esille tulleen Wittgensteinin ”Filosofisia tutkimuksia” -teoksessaan esittämät ja muutamien hänen jälkeensä tulleiden filosofien kirjoituksista löytyvät, mutta erityisen hänen argumentistaan tekee tukeutuminen psykologian alan empiiriseen tutkimukseen (Ibid., s. 60). Vaikka kognitiotieteiden tutkimustulosten merkityksestä joillekin tietyille filosofisille kysymyksille oli aiemminkin keskusteltu filosofian historiassa, Ramsey toteaa olevansa tietääkseen ensimmäinen, joka pyrki näiden tutkimusten pohjalta argumentoimaan jotain liittyen tapaan jolla filosofiaa tulisi tehdä (Ibid., s. 59). Ramseyn artikkelissa on huomattavia yhtäläisyyksiä nykyaikaisen kokeellisen filosofian tutkimuksiin, ainoan selkeän eron ollessa se, että hän ei itse suorittanut hyödyntämiään tutkimuksia. Ensimmäinen yhtäläisyys on se, että siinä yritetään sanoa jotain filosofian tekemisen pohjalla olevaan psykologiaan liittyen ja sitä kautta argumentoida jonkinlaisen filosofian tekemisen tavan puolesta tai sitä vastaan. Toinen mielenkiintoinen yhtäläisyys on keskittymisessä käsiteanalyysiin ja sitä kautta intuitioihin, joista molemmat ovat olleet nykyaikaisessa kokeellisessa filosofiassa hyvin merkittävässä roolissa.

4. Ensimmäiset kokeellisen filosofian tutkimukset

Vaikka kokeellisen filosofian ajatellaan yleisesti saaneen alkunsa vasta 2000-luvun alussa, jo vuonna 1994 psykologi Claire Hewson julkaisi artikkelin, jonka tarkoitus oli hänen omien sanojensa mukaan ”tarjota empiiristä todistusaineistoa liittyen uskomus-käsitteen kansanomaisen käsityksen luonteeseen” (Hewson, 1994, s. 1). Hewsonin artikkeli liittyy – myöhemmin myös kokeellisen filosofian parissa profiloituneen – Stephen Stichin väitteeseen, että kansanpsykologisella ’uskomus’ -käsitteellä on jotain sellaisia ominaisuuksia, jotka tekevät siitä hyödyttömän pätevien kognitiotieteellisten teorioiden muodostamiseksi, eikä sitä tulisi sen takia käyttää kognitiotieteellisissä yhteyksissä. Hewson pyrki osoittamaan keräämällä dataa koehenkilöiden vastauksista heille esittämiinsä uskomus-käsitteeseen liittyviin ajatuskokeisiin, että ’uskomus’ ei ole kansankäsitteenä sellainen, kuin Stich oli esittänyt ja tältä pohjalta hän pyrki argumentoimaan käsitteen kognitiotieteellisen käytön puolesta. (Ibid.) Hewsonin artikkelia

voitaisiin pitää nykyaikaisesta perspektiivistä käsin jonkinlaisena kokeellisena filosofiana, sillä se osallistuu debattiin, jota käytiin jossakin kognitiotieteen ja filosofian välisellä rajalla, mutta koska varsinaisesti sen pyrkimys oli argumentoida kognitiotieteiden käytäntöihin liittyen (Ibid.), voidaan artikkelin filosofista sisältöä pitää pikemminkin työkaluna, kuin kokeelliselle filosofialle tyypillisesti päämääränä. Hewson kuitenkin lähestyi kysymystä siitä, kuinka tavalliset ihmiset ymmärtävät 'uskomisen' tavalla, jolla Naess lähestyi 'totuus'-käsitettä ja joka muodostui yleiseksi käytännöksi myös nykyisessä kokeellisessa filosofiassa, joten sitä voidaan hyvällä syyllä pitää ainakin kokeellisen filosofian edeltäjänä tai innoittajana, etenkin kun otetaan huomioon, että debatin toinen osapuoli Stich tulisi olemaan kokeellisen filosofian piirissä erityisen näkyvä hahmo.

Esittelen tässä luvussa kolme tunnettua ja mainittavan määrän jatkotutkimuksia synnyttänyttä tutkimusta. Pitäydyn tässä vaiheessa pääasiassa kunkin tutkimuksen metodologisten ratkaisujen ja keskeisimmän filosofisen argumentin esittelemisessä ja vasta viidennessä luvussa käsittelen tarkemmin niiden ongelmakohtia ja niitä kohtaan esitettyjä kritiikkejä, koska monet yksittäisiä tutkimuksia kohtaan esitetyt kritiikin aiheet koskevat kokeellista filosofiaa myös yleisemmällä tasolla.

4.1 Kokeellinen restriktionismi

Hewsonin tutkimuksen jälkeen ensimmäisenä nykymuotoisen kokeellisen filosofian piiriin luettavana tutkimuksena voidaan pitää⁵ Jonathan Weinbergin, Shaun Nicholisin ja Stephen Stichin artikkelia ”*Normativity and Epistemic Intuitions*”, joka edustaa kokeellista restriktionismia. Heidän artikkelinsa pyrki argumentoimaan kahden väitteen puolesta, ensinnäkin sen, että suuri määrä epistemologisia projekteja ajautuisi kyseenalaiseen valoon mikäli yksi tai useampi joukko empiirisiä oletuksia episteemisiin intuitioihin liittyen osoittautuisi todeksi. Toinen väite on, että kertyneen aineiston pohjalta on syytä olettaa, että jotkin näistä empiirisistä oletuksista todella pitävät paikkansa. (Weinberg ym., 2001, s. 429) Tutustuminen kokeelliseen filosofiaan on hyvä aloittaa Weinbergin ym. tutkimusartikkelista erityisesti sen takia, että sitä pidetään koko liikkeen yhtenä avauspuheenvuorona, mutta myös siksi, että se tarjoaa hyvän esimerkin kokeelliselle filosofialle tyypillisestä tavasta kerätä empiiristä aineistoa ja hyödyntää tätä aineistoa filosofisessa keskustelussa. Ensin käyn läpi hieman taustoja tälle nimenomaiselle tutkimukselle/keskustelulle,

5 Esim. Justin Sytsman (2017, s. 27) mukaan.

jonka jälkeen esittelen yhden esimerkin siitä, kuinka itse empiirinen tutkimus tehtiin ja kuinka tästä saatua dataa käytettiin.

Psykologien Richard Nisbettin ja Jonathan Haidtin löydökset eri kulttuurillisten ryhmien välillä tapahtuvasta vaihtelusta erilaisiin psyykkisiin toimintoihin liittyen toimivat keskeisenä innoittajana Weinbergin ym. tutkimukselle. Nisbettin työryhmineen laatima tutkimusohjelma pyrki kartoittamaan keskimääräisiä eroja länsimaalaisten ja itäaasialaisten erilaisten kognitiivisten prosessien suhteen ja löysivätkin vaihtelua hyvin monissa prosesseissa, kuten muistissa, tarkkaavaisuudessa ja havainnoinnissa, minkä lisäksi eroja löytyi myös esimerkiksi tavoissa kategorisoida objekteja ja tavoissa kuvailla, ennustaa ja selittää erilaisia tapahtumia. Haidt puolestaan tutki eri kulttuurien sisällä sosioekonomisten ryhmien välisiä eroja moraalisten uskomusten suhteen ja huomasi että sosioekonominen asema ennusti tiettyjä moraalisia uskomuksia huomattavasti suuremmalla tarkkuudella kuin koehenkilöiden kansallisuus. (Ibid., s. 436-437) Jos eri ryhmien välisiä eroja uskomusten muodostuksessa ja tavoissa ajatella on löydettävissä näinkin laajalla skaalalla, on mahdollisuus että ihmiset muodostavat myös hyvin erilaisia episteemisiä uskomuksia omasta viiteryhmästään riippuen. Nykyisen kokeellisen filosofian kannalta onkin merkittävää, että Nichols, Stich ja Weinberg päättivät siirtyä empiirisesti painottuneesta pohdinnasta tekemään itse käytännön empiiristä tutkimusta, sillä he todellakin löysivät eroja länsimaalaisten ja itäaasialaisten intuitioissa 'tietoon' liittyen käyttäen koehenkilöille esitettyinä kysymyksinä esimerkiksi Edmund Gettierin perinteisen tiedon määritelmän ongelmien osoittamiseksi tarkoitettujen ajatuskokeiden kaltaisia tekstinpätkiä (Nadelhoffer & Nahmias, 2007, s. 128).

Weinberg ym. aloittavat tutkimuksena esittelemällä **intuitiovetoiseksi romantiikaksi** (*intuition-driven romanticism*) kutsumansa joukon epistemologisia strategioita, joka taas kuuluu laajempaan joukkoon strategioita, jota he kutsuvat **episteemiseksi romantiikaksi** (*epistemic romanticism*) tai vaihtoehtoisesti **episteemiseksi platonismiksi** (*epistemic platonism*). Weinberg ym. myöntävät valittujen termien olevan provokatiivisia, mutta ”episteemisellä romantiikalla/platonismilla” he tarkoittavat suurin piirtein uskomusta siitä, että episteemiset normit tai tieto näistä normeista on olemassa jossakin meissä itsessämme ja voimme löytää ne tutkiskelemalla itseämme oikeaoppisesti, hieman samalla tavoin kuin 1800-luvun romantiikalle yksi keskeisistä ajatuksista oli, että todellinen minä on jokin meissä itsessämme syvällä oleva asia jonka voimme löytää mikäli vain annamme sen ilmentyä vapaasti. (Weinberg ym., 2001, s. 432) Oletettavaa on, että juuri kukaan ei kutsu itseään ”episteemiseksi romantikoksi”, joten on suuri riski, että nimittämällä näin jonkun väljän joukon kantoja jota vastaan sitten lähdemme taistelemaan, olemme tosiasiallisesti tulleet luoneeksi vain

olkinuken alkuperäisen puolustettavan kannan eduksi. Käytännössä episteemisen romantiikan voisi ymmärtää ilman viittauksia romantiikkaan kantoina, joiden mukaan on olemassa tosia epistemologisia normeja, jotka on mahdollista löytää introspektion kautta hieman samalla tavalla, kuin Ramseyn mukaan käsiteanalyysi perustuu oletuksille tosista riittävästä ja välttämättömistä ehdoista koostuvista käsitteiden määritelmistä, jotka voimme löytää introspektion kautta.

Intuitiovetoisella romantiikalla Weinberg ym. tarkoittavat episteemisen romantiikan/platonismin piiriin kuuluvia strategioita, jotka antavat suuren roolin **episteemiselle intuitiolle**, joka on heidän mukaansa ”spontaani arvostelma joidenkin tiettyjen tapausten episteemisiin ominaisuuksiin liittyen – arvostelma, jolle arvostelman tekijä ei välttämättä pysty antamaan uskottavaa perustelua” (ibid., s. 432). Jotta jokin strategia laskettaisiin intuitiovetoiseksi romantiikaksi, sen tulee täyttää kolme ehtoa:

- ”1. Strategian tulee käyttää episteemisiä intuitioita syötteenä/datana.
2. Sen tulee tuottaa implisiittisiä tai eksplisiittisiä normatiivisia väitteitä tai periaatteita epistemologisiin kysymyksiin liittyen.
3. Strategian lopputuleman tulee ainakin osaksi riippua niistä episteemisistä intuitioista, joita käytettiin syötteenä/datana.” (Ibid.)

Näin määriteltynä intuitiovetoisena romantiikkana voidaan pitää esimerkiksi kaikkia niitä argumentteja, jotka perustuvat sille, että valitaan jokin epistemologinen normi, keksitään esimerkkitapaus joka tuottaa ristiriitaisia intuitioita jos noudatamme kyseistä normia ja sitten käytetään näitä intuitioita todisteena kyseisen normin ongelmallisuuden puolesta. Weinberg ym. mainitsevat Edmund Gettierin esittelemät esimerkkitapaukset tämän strategian edustajina käyttäen niitä myös pohjamateriaalina aineiston keräämiseksi tarkoitettuihin kyselylomakkeisiin, joten selvyuden vuoksi on syytä käydä lyhyesti läpi alkuperäisen artikkelin sisältöä.

Edmund Gettierin vuoden 1963 artikkelilla ”*Is Justified True Belief Knowledge?*” on ollut mittava vaikutus epistemologiaan sen haastettua tiedon klassisen määritelmän, jonka myös esimerkiksi Platon esitti Theaitetos-dialogissaan. Klassisen tiedon määritelmän mukaan tieto on tosi, hyvin perusteltu uskomus, mikä voidaan ilmaista formaalisti seuraavalla tavalla:

Henkilö tietää, että P jos ja vain jos:

1. P on totta

2. Henkilö uskoo, että P
3. Henkilö on oikeutettu uskomaan, että P

Gettier pyrki osoittamaan tämän ja samalla kaavalla muodostetut määritelmät ongelmallisiksi tarjoten esimerkkejä tapauksista, joissa edellä esitellyn määritelmän ehdot täyttyvät, mutta joissa intuitiomme sanoo ettei kyseessä ole oikeaa tietoa. Gettierin ensimmäinen esimerkki kuuluu tiivistetysti seuraavasti:

Oletetaan, että Smith ja Jones nimiset henkilöt ovat hakemassa tiettyyn työtehtävään ja ainoastaan toinen heistä valitaan. Smithillä on vahva syy uskoa, että väite A ”Jones valitaan työtehtävään ja hänellä on kymmenen kolikkoa taskussa” pitää paikkansa. Smithin perustelu väitteelle on, että yrityksen johtaja on kertonut hänelle aiemmin Jonesin saavan paikan ja kymmenen minuuttia sitten Smith itse laski kolikot Jonesin taskusta. Mikäli väite A pitää paikkansa, siitä voidaan johtaa väite B: ”Sillä, joka valitaan työtehtävään, on kymmenen kolikkoa taskussaan”, minkä Smith hyväksyy. Koska Smithillä on vahvat syyt uskoa väite A, on hän oikeutettu uskomaan myös väitteen B. Jos kuitenkin lopulta selviää, että Smithin tietämättä hän itse onkin se joka saa työpaikan ja tietämättään myös hänellä on taskussaan kymmenen kolikkoa, voimme huomata että tässäkin tapauksessa väite B pitää paikkansa, mutta väite A, josta B on johdettu, ei päde. (Gettier, 1963) Näin ollen tässä esimerkissä:

1. B on totta
2. Smith uskoo, että B
3. Smith on oikeutettu uskomaan, että B

On kuitenkin selvää, että Smith ei *tiedä* B:n olevan totta, sillä B on totta vain sen takia, että Smithilläkin sattui olemaan taskussaan kymmenen kolikkoa, mutta Smithillä ei ollut tietoa kolikoista hänen omassa taskussaan. Näin ollen klassinen tiedon määritelmä ei pidä paikkaansa tässä esimerkissä. Gettierin artikkeli käynnisti uudella tavalla keskustelun tiedon määritelmästä ja on ruokkinut useita uusia määrittelypyrkimyksiä ja nämä taas vuorostaan uusia Gettier-tapausten kaltaisia esimerkkejä näitä määrittelypyrkimyksiä vastaan. Länsimaalaisen filosofian piirissä on laajalti ajateltu, että Gettier todella onnistui osoittamaan puutteen klassisessa tiedon määritelmässä.

Gettierin ajatuskokeiden merkityksellisyydestä vallinnut laaja yksimielisyys tarkoitti Weinbergille, Nicholsille ja Stichille hyvää tilaisuutta tutkia näiden laajasti hyväksytyinä pidettyjen episteemisten

intuitioiden yleisyyttä eri ryhmien sisällä ja erityisesti länsimaisen filosofian ulkopuolella. Jos eri ryhmien väliset erot intuitioissa ulottuvat myös episteemisiin uskomuksiin, herää kysymys intuitioiden luotettavuudesta esimerkiksi juuri Gettier-tapausten kaltaisissa ajatuskokeissa, joissa ainakin osittain niiden intuitiivisen vetoavuuden ollaan nähty toimivan todisteena niiden pätevyydestä. Intuitioiden suuri kirjo ei tietenkään vielä kertoisi mitään yksittäisten intuitioiden luotettavuudesta itsessään, mutta se vähintäänkin herättäisi kysymyksen siitä, millä perusteilla voimme erottaa luotettavat ja epäluotettavat intuitiot toisistaan. Kysymystä siitä, mistä intuitiovetoisten strategioiden tuottamat intuitiot saavat normatiivisen voimansa Weinberg ym. kutsuvat ”normatiivisuusongelmaksi” (Weinberg ym., 2001, s. 434).

Tutkimuksensa/artikkelinsa empiirisen aineiston keräämistä varten Weinberg ym. muotoilivat kaksi Nisbettin ja Haidtin tutkimustuloksista inspiraationsa saanutta hypoteesia:

1. Episteemiset intuitiot vaihtelevat kulttuurien välillä.
2. Episteemiset intuitiot vaihtelevat sosioekonomisten ryhmien välillä. (Ibid., s. 437)

Näiden lisäksi he muotoilivat vielä kaksi hypoteesia, jotka pohjautuvat aavistuksiin heidän omien kokemustensa pohjalta:

3. Episteemiset intuitiot vaihtelevat sen mukaan, kuinka monta filosofian kurssia kyseinen henkilö on käynyt.
4. Episteemiset intuitiot riippuvat osin esiteltyjen ajatuskokeiden/tapausten järjestyksestä. (Ibid., s. 438)

Mikäli edes toinen kahdesta ensimmäisestä hypoteesista osoittautuisi todeksi, saisimme viitteitä jostakin mahdollisesti kiinnostavasta ilmiöstä, sillä on helppoa olettaa, että sosioekonominen tausta ei olisi episteemisten intuitioiden kannalta merkittävä muuttuja, varsinkaan jos sosioekonomisen taustan ja filosofisen sivistyksen suhde on jotenkin huomioitu tutkimuksessa, mistä kolmas hypoteesi antaa viitteitä. Kulttuurillisen taustan vaikutus olisi helpompi uskoa sikäli, että yksilön kasvaessa kulttuurilliseen traditioon, joka on muodostunut tietyin osin selkeästi erillään länsimaisesta kulttuurista, olisi ymmärrettävää jos kyseinen yksilö omalta kulttuuripiiriltään perityn kielen ja filosofisen/uskonollisen perinteen pohjalta lähestyisi eri tavalla sellaisia filosofisia ongelmia, jotka on muotoiltu jonkin länsimaalaisen kulttuurin viitekehyksessä. Jos kyseisen kaltainen ero episteemisissä intuitioissa osoittautuu todelliseksi, siitä ei voida suoraan vetää kovin jyrkkiä johtopäätöksiä, mutta se tekisi Weinbergin ym. esittämästä normatiivisuusongelmasta

todellisen, mikäli heidän kuvauksensa intuitiovetoisesta romantiikasta vastaisi merkittävässä määrin filosofien käyttämiä todellisia metodeja.

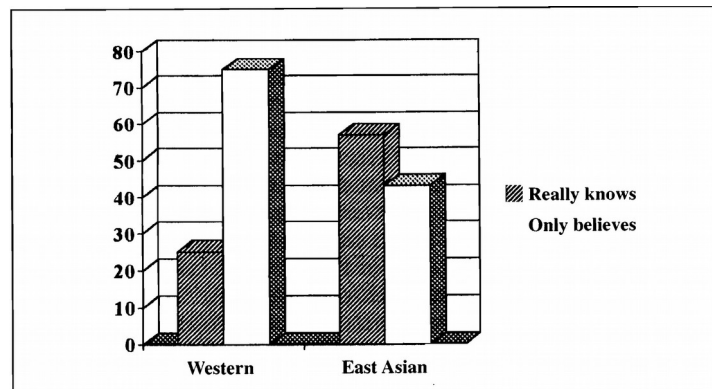
Weinberg ym. keräsivät aineistonsa yksinkertaisten kyselylomakkeiden avulla, joissa he esittivät koehenkilöille erilaisia epistemologisia ongelmia ja pyysivät heitä valitsemaan kahdesta vastausvaihtoehdosta heidän mielestään oikeamman vastauksen. Gettier-tapauksia edustamaan he muotoilivat seuraavan ongelman vastausvaihtoehtoineen:

Bobilla on ystävä, Jill, joka on ajanut Buickia monta vuotta. Sen vuoksi Bob ajattelee, että Jill ajaa amerikkalaista autoa. Hän ei kuitenkaan ole tietoinen, että tämän Buick on varastettu hiljattain, eikä hän myöskään tiedä Jillin korvanneen sen Pontiacilla, joka on erilainen amerikkalainen auto. Tietääkö Bob todella, että Jill ajaa amerikkalaista autoa vai uskooko hän vain?

Todella tietää

Vain uskoo (Weinberg ym., 2001, s. 443 [suom. oma])

Ero itäaasialaisten ja länsimaalaisten vastauksissa oli huomattava. Siinä missä länsimaalaiset olivat taipuvaisempia ajattelemaan, että Bob vain uskoo Jillin ajavan amerikkalaista autoa, itäaasialaiset vastasivat suuremmalla todennäköisyydellä, että kyse oli todellisesta tiedosta. Tulokset näkyvät kuvassa:

Kuva 1: Vastaukset Gettier-tapaukseen (Weinberg ym., 2001, s. 443)

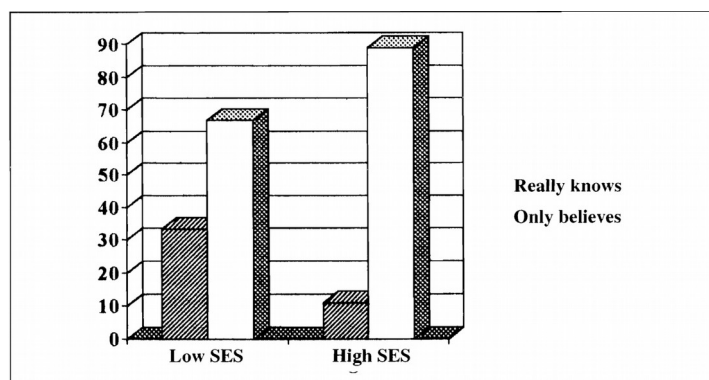
Tästä rohkaistuneena he päättivät testata vielä, näkyykö samankaltainen vaikutus, jos jokin epistemologiaan liittyvä ajatuskoe esitetään eri sosioekonomiseen ryhmään kuuluville ihmisille. He esittivät seuraavan muunnelman koehenkilöille:

Pat on eläintarhassa poikansa kanssa, ja kun he saapuvat seepran häkin luokse, Pat osoittaa eläintä ja sanoo: "Se on seepra." Pat on oikeassa – se on seepra. Ottaen kuitenkin huomioon katsojien etäisyyden häkistä, Pat ei pystyisi erottamaan seepra esimerkiksi taitavasti naamioidusta muulista. Ja jos eläin olisi todella ollut taitavasti naamioitu muuli, Pat olisi silti uskonut, että se oli seepra. Tiesikö Pat todella, että eläin on seepra vai uskoiko hän vain?

Todella tietää

Vain uskoo (Weinberg ym., 2001, s. 446-447 [suom. oma])

Tässäkin tapauksessa näiden ryhmien välillä oli havaittavissa keskimääräinen ero vastauksissa:

Kuva 2: Vastaukset sosioekonomisen ryhmän mukaan (Weinberg ym., 2001, s. 447)

Tämän kaltaisia ajatuskokeisiin perustuvia kyselyitä tehtiin useampia kappaleita ja mainitun kaltaisia vaikutuksia oli havaittavissa useammassa eri kyselyissä ja otoksissa. Negatiivinen ohjelma/kokeellinen restriktivismi sai alkunsa tästä tutkimuksesta ja vaikka näiden ohjelmien alle luettavat tutkimukset kattavat vain pienen osan kokeellisesta filosofiasta, jotkut uskovat niiden edelleen muodostavan haasteen joillekin analyttisen filosofian käytännöille.

4.2 Kokeellinen deskriptivismi

Kokeellisen deskriptivismiin piiriin lukeutuvien tutkimusten suorittaminen saattaa olla filosofeille monesti hankalaa, sillä intuitioiden toimintamekanismien selvittäminen saattaa vaatia resursseja, joihin heidän koulutuksensa ei välttämättä valmista heitä, kuten kehittyneitä laitteistoja ja asiantuntijuutta näiden laitteiston käyttöä ja mittaustulosten tulkitsemista varten. **Moraalin kaksoisprosessiteoriasta** tunnetuksi tullut Joshua Greene onnistui kuitenkin herättämään lukuisien filosofien mielenkiinnon järjestettyään aivokuvantamisen keinoin toteutetun sarjan kokeita, joiden tuloksiin pohjautuen hän kehitti ns. moraalin kaksoisprosessiteorian. Greene huomasi, että jos

koehenkilöiden aivotoimintaa ja reaktioaikaa tarkkailtiin heidän vastatessa klassiseen **raitiovaunuongelma-ajatuskokeeseen** (trolley problem), heidän vastausajoissa ja aktivoituviissa aivoalueissa oli eroja ajatuskokeen eri versioiden välillä. Erityisen mielenkiintoisen Greenen tutkimuksesta teki se, että hän esitti löydöksillään olevan myös merkittäviä normatiivisia implikaatioita.

Raitiovaunu -ajatuskoe on esiintynyt eri muodoissaan useaan otteeseen filosofian historiassa, mutta nykymuodossaan sen teki tunnetuksi Philippa Foot vuoden 1967 artikkelissaan ”*The Problem of Abortion and the Doctrine of the Double Effect*”, joka käsittelee Tuomas Akvinolaisen kaksoisvaikutuksen periaatetta. Kaksoisvaikutuksen periaatteen mukaan toisinaan voi olla oikeutettua vahingoittaa jotakuta (tai aiheuttaa muuta harmia), mikäli se tapahtuu jonkin hyvänä pidetyn teon tahattomana sivuvaikutuksena, vaikka vastaavasti samankaltaisessa tilanteessa jonkun vahingoittaminen tarkoituksellisesti hyvän lopputuloksen saavuttamiseksi olisi tuomittavaa (McIntyre, 2019). Tämän periaatteen pohjalta on pyritty perustelemaan muun muassa näkemystä, jonka mukaan synnytystilanteessa, jossa äidin henki on vaarassa, on oikeutettua tehdä toimenpide, jonka seurauksena äiti selviää ja lapsi kuolee, mikäli lapsen kuolema on ainoastaan toimenpiteen ennakoitu sivuvaikutus eikä itsessään keino äidin hengen pelastamiseksi (Foot, 1967, s. 1). Havainnollistaakseen kaksoisvaikutuksen periaatetta, Foot esitti seuraavan ajatuskokeen:

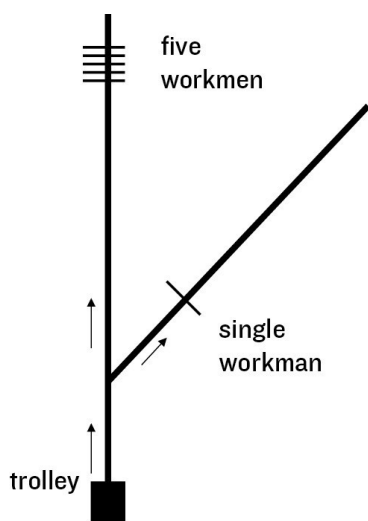
Oletetaan, että tuomari kohtaa mellakoitsijoita, jotka vaativat syyllisen löytämistä tietyistä rikoksesta tai uhkaavat muutoin tehdä oman verisen kostonsa tietyille yhteisön osalle. Todellinen syyllinen on tuntematon ja tuomari näkee voivansa estää verenvuodatuksen vain tuomitsemalla syyttömän henkilön ja teloittamalla hänet. Tämän esimerkin lisäksi voimme kuvitella toisen, jossa lentäjä, jonka lentokone on putoamassa, päättää ohjaako hän koneen enemmän vai vähemmän asutetulle alueelle. Voidaan myös kuvitella, että hän kuljettaa raitiovaunua, jota hän voi ohjata vain kapealta radalta toiselle; viisi miestä työskentelee yhdellä radalla ja yksi mies toisella radalla; kuka tahansa joka on radalla, jolla raitiovaunu kulkee, tulee varmasti kuolemaan. (Foot, 1967, s. 2 [suom. oma])

Greene itse tutustui raitiovaunu-ongelmaan opiskellessaan filosofiaa ensimmäistä vuottaan, kun eräällä kurssilla hän sai luettavakseen Judith Jarvis Thomsonin artikkelin *The Trolley Problem*, jossa Thomson Footin esittelemän dilemman innoittamana kävi läpi useamman erilaisen version raitiovaunu-ongelmasta (Greene, 2013, s. 113). Yksi Thomsonin kehittelemistä versioista kuului seuraavasti:

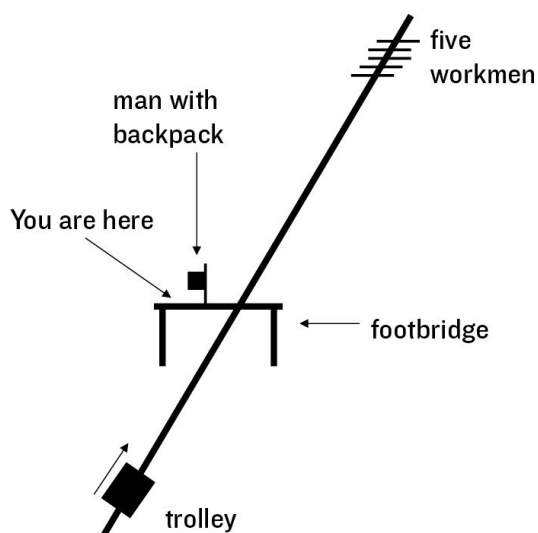
Voit nähdä kuinka hallitsematon vaunu kiittää pitkin raidetta. Käännyt ympäri nähdäksesi, mihin vaunu on menossa ja raiteella, jolla se kulkee kävelysillan alta, on viisi työntekijää. Mitä teet? Koska olet asiantuntija

vaunuihin liittyen, tiedät yhden tietyn tavan pysäyttää hallitsematon vaunu: pudota jokin todella raskas esine vaunun tielle. Mutta mistä löytäisit niin raskaan esineen? Sattuu niin, että vieressäsi kävelysillalla seisoo lihava mies, todella lihava mies. Hän nojaa kaiteen yli katsellen vaunua; sinun tarvitsisi vain tönäistä häntä hieman ja hän putoaisi raiteille vaunun tielle. Olisiko sinusta oikein toimia näin? Kaikki, joille olen esittänyt tämän ajatuskokeen sanovat, ettei se olisi. Mutta miksi? (Thomson, 1985, s. 1409 [suom. oma])

Tämän muunnelman ja Footin alkuperäisen ajatuskokeen eroavaisuudet ovat periaatteessa pienet; kummassakin täytyy valita pelastaako viisi ihmistä uhraamalla yhden, mutta se tapa, jolla uhraaminen tapahtuu, on eri. Footin alkuperäisessä muotoilussa ajatuskokeen toimija joutuu valitsemaan kääntääkö hän kytkintä, joka ohjaa raitiovaunun viiden sijasta yhden päälle, kun taas Thomsonin versiossa toimija joutuu valitsemaan antaako hän viiden ihmisen kuolla vai työntääkö hän jalankulkusillalla seisovan ihmisen raiteille tappaen tämän, mutta pelastaen viiden raiteilla olevan ihmisen hengen.

Kuva 3: Kytkin-versio (Greene, 2013, s. 115)

Kuva 4: Jalankulkusilta-versio (Ibid., s. 114)

Greene kiinnostui näistä kahdesta ajatuskokeesta sen takia, että vaikka ne eroavat toisistaan verrattain vähän, niiden herättämät arvostelmat ihmisissä ovat erilaisia. Kytkimellisessä versiossa ihmiset usein ajattelevat yhden uhraamisen viiden sijaan olevan oikeutettua, kun taas versio, jossa on jalankulkusilta, saa ihmiset useimmiten vastustamaan sillalla seisovan uhraamista (Greene, 2013, s. 114-116). Ensimmäisen aiheuttamia reaktioita on perusteltu yksinkertaisella teon seurauksiin keskittyvällä konsekventialismilla, jonka mukaan tulisi aina valita teko joka tuottaa kaikista vähiten kärsimystä, kun taas toisen nostattamia reaktioita on perusteltu esimerkiksi Immanuel Kantin

(deontologisen-) velvollisuusetiikan periaatteella, jonka mukaan ihmisiä ei koskaan tulisi kohdella välineinä päämäärien saavuttamiseksi, vaan aina päämäärinä itsessään. (Ibid., s. 115-116)

Greenen mielestä nämä raitiovaunuongelman kaksi eri muotoa olivat sopivia ehdokkaita saman henkiseen tieteelliseen tutkimukseen, kuin psykologian puolella oltiin tehty kognitiivisten vinoumien ja heurististen prosessien tutkimiseksi. Sopivat ehdokkaat näistä teki erot niiden tuottamisessa intuitioissa, itse ongelmien suhteellinen samankaltaisuus ja yksinkertainen, helposti esitettävissä oleva muoto. (Ibid., s. 116-117)

Moraalin kaksoisprosessiteoriaa ennakoiden hän oli kehitellyt ajatusta kahdesta erilaisesta moraalisen päättelyn muodosta, **'abstraktista'** ja **'sympaattisesta'**, jotka selittäisivät ajatuskokeiden tuottamat arvostelmat, mutta hänellä ei ollut varsinaisesti ajatusta siitä, mikä selittäisi näitä päättelyn muotoja, ennen kuin hän tutustui neurologi Antonio Damasion teokseen *Descartesin virhe*, jossa Damasio kertoi potilaistaan, joilla oli todettu aivojen etuosaloikon alueen, **ventromediaalisen prefrontaalikorteksin** (*ventromedial prefrontal cortex, vmPFC*) vamma. Nämä potilaat pystyivät selviytymään ongelmitta erilaisista kognitiivisia kykyjä mittaavista testeistä ja pystyivät ajattelemaan loogisesti ja johdonmukaisesti, mutta tekivät jatkuvasti arkisessa elämässään todella huonoja valintoja. Damasion mukaan näiden ihmisten kohtaamat ongelmat johtuivat siitä, että he pystyivät tietämään ja ajattelemaan asioita järjellisesti, mutta heiltä puuttui kyky tuntea eri tilanteisiin sopivalla tavalla. (Greene, 2013, s. 117-118) Greene uskoi vmPFC:n liittyvän jotenkin 'sympaattiseen' moraaliseen päättelyyn ja ihmisten reaktioihin raitiovaunuongelman jalankulkusilta-versioon liittyen, mutta koska hänellä ei ollut asiantuntemusta aivojen toimintaan tai niiden tutkimiseen liittyen, hän pääsi käytännön tasolla tutkimaan hypoteesiaan vasta tutustuttuaan aivokuvantamista tutkimuksissaan hyödyntäneeseen Jonathan Coheniin. Cohen innostui Greenen ajatuksesta ja toi hypoteesiin mukaan toisen aivojen alueen, tietoiseen käyttäytymisen ja ajattelun hallintaan liitetyn **dorsolateraalisen prefrontaalikorteksin** (*dorsolateral prefrontal cortex, dlPFC*), jonka hän uskoi liittyvän 'abstraktiin' moraaliseen päättelyyn. (Ibid., s. 118-119)

Nyt kun Greenellä ja Cohenilla oli hypoteettiset neuraaliset korrelaatiot Greenen hahmottelemille abstraktille ja sympaattiselle moraalille päätelylle – kaksi erillistä aivoaluetta, jotka toimisivat itsenäisinä järjestelminä ja olisivat vastuussa raitiovaunuongelman eri versioiden tuottamista erilaisista intuitioista – he pystyivät suunnittelemaan koejärjestelyn, jossa koehenkilöt laitettaisiin ratkaisemaan 'raitiovaunu-tyyppisiä' ongelmia samalla, kun heidän aivojensa eri alueiden aktiivisuutta tarkkailtiin toiminnallisen magneettikuvauksen (fMRI) avulla. Jos alkuperäisen

raitiovaunuongelman tyyppisiä ongelmia ratkoessaan koehenkilöiden aivojen dlPFC:n alueella näkyisi lisääntyneitä aktiivisuutta ja vastaavasti vmPFC:n aktiivisuutta ratkaistaessa jalankulkusilta -tyyppisiä ongelmia, Greenen ja Cohenin hypoteesi saisi alustavan empiirisen tukensa rohkaisten jatkotutkimuksia aiheen ympäriltä. Helpomman kuuloinen ratkaisu olisi ollut verrata suoraan vain näitä kahta ajatuskoetta ja verrata eroja niiden aikana otetuissa fMRI-kuvissa, mutta ongelmana oli, että koska aivokuvantamisdata on täynnä kohinaa, tutkiakseen kahta erillistä tapahtumaa aivoissa ei riitä, että koehenkilölle esitetään yksi ajatuskoe yhtä tutkittavaa aivojen tapahtumaa kohden, vaan nämä kaksi erillistä tapahtumaa pitää pystyä kuvantamaan useaan kertaan, jotta niihin liittyvä data voidaan esittää keskiarvoina, joita sitten voidaan verrata keskenään. Jotta he pystyisivät kuvantamaan yhteen ajatuskokeeseen liittyvät aivoalueet yhdellä koehenkilöllä useaan otteeseen, heidän täytyi muotoilla useita erilaisia ajatuskokeita, jotka olivat *samankaltaisia* näiden kahden eri ajatuskokeen kanssa. (Greene, 2013, s. 122-123) Ongelmana oli, että heillä ei ollut tietoa siitä, mikä oli se keskeinen erilaiset intuitiot aikaansaava ero raitiovaunuongelman eri versioiden välillä, joten yrityksen ja erehdyksen hengessä he arvelivat keskeisimmän eron olevan, että alkuperäisessä versiossa tilanne on ei-henkilökohtainen (*impersonal*) ja jalankulkusilta-versioon liittyi ajatus fyysisestä läheisyydestä ja henkilökohtaisuudesta (*up close and personal*) (Ibid., s. 121-122). He arvelivat, että koska ensimmäisessä versiossa ajatuskokeen toimija tarkkailee tilannetta etäältä ja kytkimen avulla vain valitsee ajaako raitiovaunu yhden vai viiden ihmisen päältä, ongelma ilmenee koehenkilöille enemmän laskennallisena ongelmana ($5 > 1$), joten sääntöjen seuraamiseen ja toiminnanohjaukseen liitetty dlPFC aktivoituisi, kun taas jalankulkusilta -versiossa ajatuskokeen toimija tekee aktiivisesti jotain, jota ihmiset vaistomaisesti ja tunnetasolla pitävät moraalisesti todella tuomittavana (työntää ihmisen henkilökohtaisesti raitiovaunun alle), joten enemmän tunteisiin liitetty vmPFC kerkeää aktivoitumaan yli ajaen laskelmoivammat prosessit. (Ibid., s. 122)

Greene tutkimusryhmineen loivat kuudenkymmenen erilaisen dilemman/ajatuskokeen sarjan, jonka he ensin jakoivat pilottivaiheen osanottajien vastausten perusteella kahteen ryhmään, ”moraalisiin” ja ”ei moraalisiin”. Ei-moraaliset ongelmat sisälsivät kysymyksiä, kuten kannattaako matkustaa junalla vai bussilla jos on asetettu jokin tietty aikarajoitus matkan suorittamiseksi. Tämän jälkeen moraaliseksi luetut ongelmat jaettiin vielä kahteen ryhmään ”henkilökohtaisiin” ja ”ei-henkilökohtaisiin”. ’Henkilökohtaisiksi’ luokiteltiin jalankulkusilta-ajatuskokeen kaltaisia ongelmia, joissa piti esimerkiksi päättää onko oikein varastaa yhdeltä ihmiseltä sisäelimiä, jotta voisi pelastaa useamman ihmisen hengen ja ’ei-henkilökohtaiseksi’ luokiteltiin ongelmia, kuten onko oikein äänestää jonkin sellaisen politiikan puolesta, joka aiheuttaa enemmän kuolemia kuin sen vaihtoehdot. (Greene, Sommerville, Nystrom, Darley & Cohen, 2001, s. 2106) Tutkimusten

lopputulema oli, että ei-moraalisissa ja moraalisisissa mutta ei-henkilökohtaisissa ongelmissa aktivoituivat eniten ne aivoalueet, jotka liittyivät harkitsevaan toimintaan, mukaan lukien dlPFC, kun taas moraalisisissa ja henkilökohtaisissa ongelmissa aktivoituivat verrattain enemmän ne aivoalueet, jotka vastaavat tunteiden käsittelystä, kuten vmPFC (Greene, 2013, s. 121).

Greenen ym. ensimmäiset tutkimukset eivät suoraan pystyneet osoittamaan, että nämä kahdet erilaiset intuitiot *johtuisivat* näistä kahdesta erillisestä aivoalueesta, sillä tämän kaltaiset tutkimukset pystyvät osoittamaan vain *korrelaatioita*, (Ibid., s. 122) mutta ne eivät myöskään suoraan osoittaneet Greenen hypoteesia vääräksi, joten motiivi lisätutkimuksille oli olemassa. Vaikka moraalisen kaksoisprosessiteorian ei sellaisenaan välttämättä voida sanoa kuuluvan kokeellisen filosofian alaan, vaan pikemminkin moraalipsykologiaan, filosofeille mielenkiintoisen Greenen työstä tekee se, että hän on esittänyt löydöillään olevan selvästi filosofisia implikaatioita. Greene ei väitä, että hänen tutkimuksistaan voisi suoraan vetää normatiivisia johtopäätöksiä, mutta koska hänen tutkimustuloksensa viittaavat siihen, että ainakin välillä moraalisiin arvostelmiimme vaikuttavat sellaiset asiat, kuten fyysinen etäisyys tai se, että tapahtuuko teko henkilökohtaisen kontaktin kautta, voimme esittää kysymyksen, ovatko nämä meidän mielestämme moraalisesti relevantteja muuttujia ja tulisiko meidän antaa niiden vaikuttaa moraalisiin päätöksiimme. (Greene, 2014, s. 713) Greene uskoo, että lähes kaikki vastaisivat kielteisesti tähän kysymykseen (Ibid.), joten kyseessä olisi verrattain kiistaton normatiivinen väittäjä, joka yhdistettynä Greenen tutkimuksiin herättäisi aiemmin esitellyn Weinbergin ym. tutkimuksen kanssa samankaltaisen kysymyksen intuitioiden luotettavuudesta, mutta Greenen tapauksessa kyse on ainoastaan *joistakin* moraalisisista intuitioista *joissakin* tilanteissa.

Formaalissa muodossa argumentti kuuluisi suunnilleen seuraavalla tavalla:

Premissi 1: Teon moraalisuuteen ei vaikuta se, miltä etäisyydeltä teko on tehty tai onko se tehty suoran kontaktin kautta.

Premissi 2: Toisinaan se, miltä etäisyydeltä teko on tehty tai onko se tehty suoran kontaktin kautta vaikuttaa arvostelmiimme teon moraalisuuteen liittyen.

Johtopäätös: Toisinaan moraaliset arvostelmamme ovat epäluotettavia, koska niihin vaikuttaa moraalisen kannalta epärelevantit muuttujat.

Tämän argumentin pohjalta Greene rakentaa seuraavan argumenttinsa. Hän *ei* ajattele, että hän voisi kaksoisprosessiteoriaansa pohjalta jakaa moraalisen päättelymme kahteen osaan, joista toinen on

huonompi ja toinen parempi tapa ratkoa ongelmia yleisesti, mutta hän uskoo, että näillä kahdella erilaisella moraalisen päättelyn tavalla on molemmilla omat tilanteensa ja alueensa, joilla ne toimii hyvin ja joilla ne toimii huonosti (Ibid., s. 714). Greenen mukaan nopeampi, automaattisempi ja enemmän tunteisiin pohjaava järjestelmämme on erittäin tehokas työkalu jokapäiväistä vuorovaikutusta ja kaikkea muuta nopeaa, mutta ei niin tarkkaa päätöksentekoa varten, mutta koska kaikkien vaistomaisten ja automaattisten päätöksentekoprosessiemme täytyy perustua joillekin *kokemuksille* tai *yritykselle ja erehdykselle*, vaistomaiset päätöksentekoprosessimme eivät voi toimia uusissa ja vieraissa tilanteissa niin luotettavasti (Ibid.). Yritys ja erehdys voi tässä yhteydessä tapahtua kolmella tasolla, biologisella (evoluutio ja adaptaatiot), kulttuurillisella tai henkilökohtaisella, joten uusiksi ja vieraisiksi tilanteiksi lasketaan sellaiset tilanteet, joihin meillä ei ole valmiuksia reagoida minkään näiden kolmen eri tason pohjalta. Voimme esimerkiksi biologisten taipumustemme takia osata välttää käärmeitä tai kulttuurillisesti oppia välttämään aseita, vaikka emme olisi ikinä oikeassa elämässä kokeneet mitään pahaa näiden aiheuttamana. (Ibid.)

Greenen toisen argumentin voi muotoilla suunnilleen näin:

Premissi 1: *Vieraat moraaliset ongelmat* ovat sellaisia, joista meillä ei ole kokemusta biologisella, kulttuurillisella tai henkilökohtaisella tasolla.

Premissi 2: On epätodennäköistä, että meillä olisi luotettava *moraalinen vaisto* vieraiden moraalisten ongelmien ratkaisemiseksi.

Johtopäätös: Vieraisiin moraalisiin ongelmiin reagoiminen vaistomaisten ja automaattisten moraalisten päättelyprosessiemme kautta tuottaa epäluotettavia arvostelmia, joten tietoista harkintaa pitää hyödyntää myös. (Greene, 2014, s. 714-715)

Greenen mukaan meidän täytyy vielä erikseen päättää, että mitkä tilanteet ovat riittävän vieraita, jotta voimme sanoa vaistomaisten arvostelmiemme olevan liian epäluotettavia niiden ratkaisemiseksi, mutta yleisiksi esimerkeiksi hän mainitsee monet teknologian tuomat tai eri kulttuurien kohtaamisesta syntyvät haasteet, joita ihmiset eivät ole tähänastisessa historiassaan vielä kohdanneet (Ibid., s. 717). Hän jatkaa tätä argumenttia vielä pidemmälle samaistaen tietoista harkintaa käyttävät moraalisen päättelyn prosessimme seurauseettiseen (tai konsekventialistiseen) ajatteluun ja enemmän tunteisiin pohjaavat prosessit velvollisuuseettiseen (deontologiseen) ajatteluun, mistä seuraisi hänen mukaansa se, että meidän tulisi vieraita moraalisia ongelmia kohdatessamme suosia velvollisuuseettisen moraalisen päättelyn sijaan seurauseettistä päättelyä (Ibid.). Vaikka hän toteaa, ettei käytä sanoja 'velvollisuuseettinen' ja 'seurauseettinen' täysin samalla tavalla, kuin filosofiassa on tavallisesti ollut tapana, hän ajattelee tutkimustensa paljastaman

kognitiivisen jännitteen tehokkuuteen (vmPFC) ja mukautuvuuteen (dlPFC) pyrkivien aivoalueiden välillä heijastelevan seurausetiikan ja velvollisuusetiikan välistä jännitettä etiikassa (Ibid., s. 699). Hän kirjoittaa:

Luonteeltaan deontologisia arvostelmia tukevat ensisijaisesti automaattiset emotionaaliset reaktiot, kun taas luonteeltaan seurauseettisiä arvostelmia tukee ensisijaisesti tietoinen päättely ja siihen liittyvät kognitiivisen kontrollin prosessit. (Ibid.)

Tämä ajatus on Greenen esittämistä kaikista kiistanalaisin ja se yhdistettynä hänen argumenttiinsa vieraisiin moraalisiin ongelmiin liittyen ohjaisi suosimaan melko monissa nykyajan keskeisimmissä eettisissä ongelmissa seurauseettistä päättelyä velvollisuuseettisen sijaan, riippuen täysin siitä, mitkä kaikki ongelmat luettaisiin 'vieraksi'. Filosofisen argumenttinsa kiistanalaisuuden vuoksi Greenen kaksoisprosessiteoriaan liittyvän tähänastisen työn suurin anti lienee filosofian sijaan aivojen ja psykologian tutkimukselle, eikä hänen filosofisia johtopäätöksiään tarvitse hyväksyä hyväksyäkseen hänen tekemän empiirisen tutkimuksen, mutta alun perin hänen kiinnostuksensa raitiovaunuongelmaa kohtaan oli puhtaan filosofinen. Hän halusi ratkaista filosofisen ongelman, mutta hän uskoi mahdollisuuteen tehdä se empiirisen tutkimuksen keinoin.

4.3 Kokeellinen analyysi

Ehkä tunnetuin kokeellisen analyysin alle luettava intuitioita kartoittava kyselytutkimus on Joshua Knoben tekemä valintojen sivuvaikutusten koetun tarkoituksellisuuden ja normatiivisten arvostelmien välistä suhdetta selvittävä tutkimus, jonka tärkein löydös on nimetty Knobe-efektiksi. Kuten 'kokeellinen analyysi' nimikkeenä vihjaa, tämän tutkimuksen ja sen seuraajien tarkoituksena oli edustaa jonkinlaista käsiteanalyysin kvantifioitua muotoa. Siinä missä tavallisesti tämän kaltaisia ajatuskokeita esitettäisiin lukijalle luottaen siihen, että ne onnistuisivat vakuuttamaan tämän esimerkiksi jonkin käsitteen merkitystä koskevaan argumenttiin liittyen, Knobe jakoi useille ihmisille erilaisia ajatuskokeita ja kirjasi kaikkien vastaukset ylös muodostaakseen vastauksista tilastollisen kokonaiskuvan.

Knobe keräsi Manhattanin keskuspuistossa aikaa viettävistä ihmisistä 78 koehenkilön joukon, joille jakoi satunnaistetusti yhden kahdesta hieman toisistaan poikkeavasta lyhyestä ajatuskokeesta. Toisessa tekstissä yrityksen varapääjohtaja esittelee yrityksen hallituksen puheenjohtajalle uutta projektia, jonka tiedetään tuovan yritykselle rahallista voittoa, mutta samalla myös vahingoittavan

ympäristöä. Hallituksen puheenjohtaja ilmoittaa hyväksyvänsä projektin, sillä hän ei välitä ympäristöstä, vaan toivoo ainoastaan mahdollisimman suurta tuottoa. Sen jälkeen koehenkilöiltä kysyttiin, kuinka paljon moitteita puheenjohtaja ansaitsi ja vahingoittiko hän päätöksellään ympäristöä tarkoituksellisesti. Toinen tekstivaihtoehto oli muuten samanlainen, mutta tällä kertaa päätöksen sivuvaikutus oli ympäristölle eduksi ja koehenkilöiltä kysyttiin kuinka paljon ylistystä puheenjohtaja ansaitsi ja hyödyttikö hän ympäristöä tarkoituksellisesti. (Knobe, 2003, s. 3-4) Vaikka kummassakin tapauksessa puheenjohtaja oli välinpitämätön ympäristöä kohtaan ja tahtoi ainoastaan tehdä voittoa yritykselle, Knobe huomasi että ihmisten intuitiot näiden kahden eri sivuvaikutuksen tarkoituksellisuudesta poikkesivat selkeästi toisistaan. 82% koehenkilöistä oli sitä mieltä, että ympäristöä vahingoittava sivuvaikutus oli tarkoituksellinen, kun taas 77% koehenkilöistä ei pitänyt ympäristöä hyödyttävää sivuvaikutusta tarkoituksellisena. (Ibid., s. 4) Ero intuitioissa tarkoituksellisuuden suhteen näytti Knobon mukaan kulkevan käsi kädessä sen kanssa kuinka paljon moitteita tai ylistystä koehenkilöt ajattelivat puheenjohtajan ansaitsevan valinnastaan. Ympäristöä vahingoittavaan sivuvaikutukseen johtavaa valintaa koehenkilöt pitivät moitittavana, kun taas ympäristöä hyödyttävään vaikutukseen johtavan valinnan ei ajateltu ansaitsevan erityisen paljoa kiitosta, joten koehenkilöiden arvostelma valinnan tuomittavuudesta tai ylistettävyydestä saattoi vaikuttaa suoraan heidän käsityksiinsä sivuvaikutuksen tarkoituksellisuudesta. (Ibid., s. 7)

Knoben alkuperäisessä artikkelissa vuodelta 2003 ei käydä juurikaan läpi mahdollisia filosofisia implikaatioita, joita hän ajatteli tutkimuksellaan olevan. Artikkelin lopuksi hän kirjoittaa:

Näyttää vallitsevan epäsymmetria, jossa ihmiset ovat huomattavasti halukkaampia syyttämään toimijaa huonoista sivuvaikutuksista kuin ylistämään toimijaa hyvistä sivuvaikutuksista. Ja tämä epäsymmetria ihmisten ylistyksen ja syytöksen kohdentamisessa saattaa olla myös ihmisten 'tarkoituksellisuuden' käsitteen käyttöön liittyvän epäsymmetrian taustalla: he näyttävät olevan huomattavasti taipuvaisempia sanomaan, että sivuvaikutus johtui tarkoituksellisesta toiminnasta silloin, kun he pitävät sitä sivuvaikutusta tuomittavana kuin silloin, kun he pitävät sitä hyvänä. (Knobe, 2003, s.7) [suom. oma]

Vaikka esitetyn ajatuskokeen voisi helposti kuvitella esiintyvän filosofisessa kirjallisuudessa jonkin argumentin ohessa, tätä yksittäistä artikkelia on vaikea laskea sellaisenaan erityisen filosofiseksi tekstiksi. Vaikka ihmisten keskimääräisessä tavassa käyttää 'tarkoituksenmukaisuuden' (*intentional*) käsitettä vaikuttaa datan perusteella olevan jonkin epäsymmetria ainakin esitettyjen ajatuskokeiden suhteen, siitä ei automaattisesti seuraa mitään filosofisesti kiinnostavia johtopäätöksiä. Vaikka pyrkimyksiltä käsiteanalyysin ja kokeellisen tutkimuksen yhdistämiseksi voisi odottaa jotakin

tämän kaltaista lähestymistapaa, käsitteiden merkityksiin liittyvät argumentit, jotka on muodostettu ihmisten keskimääräisten näihin käsitteisiin liittyvien intuitioiden pohjalta vaatisivat aina tuekseen argumentin liittyen siihen, miksi näillä intuitioilla on merkitystä niille tavoitteille, joita kohti käsiteanalyysissä on perinteisesti pyritty. Tällaisenaan tutkimus sopisi paremmin esimerkiksi psykologian tai lingvistiikan alaan filosofian sijaan. Knobon tutkimuksesta seurasi kuitenkin useita jatkotutkimuksia ja useita erilaisia tulkintoja, jotka ovat tuoneet hänen työnsä lähemmäs sitä, mitä kokeellinen filosofia keskimäärin edustaa.

Dean Pettitin ja Knobon mukaan knobe-efektiin liittyvä tutkimus voidaan jakaa kahteen leiriin. Ensimmäiseen kuuluvat tutkijat, joiden mukaan vaikutus voidaan selittää johtuvan tavasta, jolla ihmiset liittävät erityisesti 'tarkoituksellisen toiminnan' käsitteen eri toimintoihin ja toisten mukaan efekti voidaan selittää johtuvan jostakin yleisemmästä kansanpsykologian ja moraalisten arvostelmien välisestä suhteesta (Pettit & Knobe, 2009, s. 2). Knobe itse edustaa jälkimmäistä leiriä ja kansanpsykologian ja moraalisten arvostelmien väliseen suhteeseen liittyvä tutkimus on levinnyt koskemaan myös moraalisten arvostelmien vaikutusta useisiin muihin käsitteisiin, kuten esimerkiksi 'onnellisuuteen' (Phillips, De Freitas, Mott, Gruber & Knobe, 2017) ja 'todelliseen minään' (Newman, Bloom & Knobe, 2013). Vaikka moraalisten arvostelmien vaikutus tapoihimme ymmärtää joitakin käsitteitä voi liittyä useampaankin filosofiseen keskusteluun käsitteisiin tai moraaliin liittyen, sekään ei ole itsessään kysymys, jonka selvittämisen voisi nykyään kiistattomasti sanoa kuuluvan filosofeille.

5. Kritiikki kokeellista filosofiaa kohtaan

Kokeellista filosofiaa vastaan yleisimmin esitetyt kritiikit voidaan jakaa karkeasti kolmeen ryhmään:

1. Intuitioiden filosofisen merkityksen kiistävät argumentit
2. Filosofiseen asiantuntijuuteen vetoavat argumentit
3. Kokeellisen filosofian metodologiaa kritisoivat argumentit

Intuitioiden merkityksen kiistävät argumentit koostuvat näkemyksistä, joiden mukaan kokeelliset filosofit tekevät virheen olettaessaan intuitioiden olevan keskeinen osa nykyaikaisen filosofian metodologiaa, etenkin todisteiden asemassa. Esimerkiksi Weinbergin ym. luvussa 4.1 esitellyn tutkimuksen – tai ainakin heidän julkilausumansa argumentin – mielekkyys perustuu hyvin pitkälti sille, että filosofit todella toimivat heidän kuvaamansa 'intuitiovetoisen romantiikan' mukaisella tavalla, joten mikäli kävisi ilmi etteivät filosofit tosiasiaassa hyödynnä intuitioita todisteina kantojensa puolesta, joutuisivat he vähintäänkin muotoilemaan argumenttinsa uudelleen.

Filosofiseen asiantuntijuuteen vetoavat argumentit eivät kiistä intuitioiden roolia filosofian tekemisessä, mutta ne kiistävät kyselyiden kautta kerättyjen ei-filosofien intuitioiden merkityksen filosofialle. Filosofista asiantuntijuutta puolustavat argumentit usein perustuvat ajatukselle, että vaikka filosofit usein hyödyntävät intuitioita työssään, nämä intuitiot eroavat 'tavallisen kansan' intuitioista siten, että ne perustuvat vuosien aikana kertyneelle aiheen kannalta relevantille asiantuntijuudelle, keskusteluille muiden asiantuntijoiden kanssa ja näiden pohjalta tapahtuvalle huolelliselle reflektiolle. Kokeellisen filosofian metodologiaan keskittyvät argumentit taas ovat kritiikkejä, jotka kyseenalaistavat kokeellisen filosofian hyödyntämien tutkimusmenetelmien – kuten kyselytutkimusten tai aivokuvantamisen – kyvyn tuottaa tietoa, jolla olisi merkitystä filosofian kannalta siinä mielessä, kuin kokeellisen filosofian edustajat ovat antaneet ymmärtää. Erityisesti kokeellisen filosofian alkuaikoina esiintyi usein myös epäilyksiä siitä, tulisiko kokeellista filosofiaa edes kutsua filosofiaksi, sillä liikkeelle ominaiset tutkimusmenetelmät on tavallisesti yhdistetty muihin tieteisiin.

5.1 Onko kokeellinen filosofia filosofiaa?

Edellisessä luvussa käsitellyt kolme tutkimusta eivät anna täydellistä kuvaa siitä, mitä kokeellisessa filosofiassa käytännön tasolla tehdään, mutta niiden kaltaista metodologiaa hyödyntävät ja niiden aloittamiin keskusteluihin osallistuvat tutkimukset muodostavat ainakin tällä hetkellä kokeellisen filosofian valtavirran. Samoin kuin Ramsey'n artikkelissa, myös ainakin Weinbergin ym. ja Greenen tutkimuksissa inspiraatio ja tutkimuksellinen viitekehys löytyi psykologian ja kognitiotieteiden puolelta, vaikka temaattisesti käsitellyt kysymykset liittyivät vahvasti filosofiaan. Tämä yhteinen tausta kognitiotieteissä luultavasti selittää suurimmaksi osaksi käytetyt tutkimusmenetelmät. Näiden kolmen tutkimuksen tarkastelu antaa hyvin pitkälti kapeaa käsitystä vastaavan kuvan kokeellisesta filosofiasta, joten on ymmärrettävää, että koska valtaosa tunnetuimmista julkaisuista mahtuu kapean

käsityksen mukaiseen määritelmään, myös kokeellista filosofiaa vastaan esitetty kritiikki on suurimmaksi osaksi esitetty kapean käsityksen mukaista kokeellista filosofiaa vastaan. Tämän vuoksi, vaikka kokeelliset filosofit itse suosivat usein laajan käsityksen mukaista määritelmää, käsittelen kokeellisen filosofian mahdollisia tulevaisuudennäkymiä kapean käsityksen kautta, sillä saadakseen hyvän kuvan siitä, mihin suuntaan jonkin liikkeen tai projektin ehkä tulisi kehittyä, on hyödyllistä tarkastella sitä, miten kyseisen liikkeen tai projektin toteutumista on tähän mennessä kritisoitu.

Psykologian/ kognitiotieteiden ja kokeellisen filosofian välinen läheinen suhde herättää kysymyksen siitä, missä määrin kokeellinen filosofia on filosofiaa. Kokeellisen filosofian kriitikko Max Deutschin (2015, s. xviii) mukaan on selvää, että kokeellinen filosofia on filosofiaa vaikka kyselytutkimuksen tekeminen itsessään ei sitä olisi, sillä jo näiden tutkimusten suunnittelu, tulosten tulkinta ja erityisesti tulosten yhdistäminen johonkin filosofiseen argumenttiin vaativat huomattavan paljon filosofisiin keskusteluihin liittyvää ja perinteikkäämmän filosofian metodeja hyödyntävää työtä. Allekirjoitan Deutschin näkemyksen sen osalta, että kokeellinen filosofia vaikuttaa olevan vähintäänkin hyvin laajalti filosofian kyllästämiä, eikä heidän suorittamiaan kyselytutkimuksia sellaisenaan olisi mahdollista käyttää filosofisina argumentteina, vaan ne toimivat näiden komponentteina edellyttäen ympärilleen perustelut, miksi näillä tutkimustuloksilla on merkitystä filosofian kannalta. Toinen tärkeä Deutschin esittämä – ja luultavasti monen kokeellisen filosofian edustajankin jakama – huomio on se, että nämä kyselytutkimukset eivät itsessään ole filosofiaa. Esimerkiksi Knobens vuoden 2003 tutkimus ei tässä mielessä olisi vielä filosofiaa, mutta sen voitaisiin nähdä olevan myöhemmin synnyttämänsä filosofisen keskustelun empiirinen komponentti. Vaikka kokeelliselle filosofialle tunnusomaisen empiirisen tutkimuksen ei voida sanoa olevan sellaisenaan filosofiaa, se näyttää kuitenkin muodostavan omaleimaisen kokonaisuutensa sitä kautta, että sitä motivoi erityisesti filosofiset kysymykset ja tämä erityisesti vaikuttaisi olevan tärkein syy, miksi kokeellisesta filosofiasta puhutaan omana kokonaisuutenaan verrattuna empiiriseen filosofiaan. Koska kuitenkin esimerkiksi Ramseyn artikkeli ei juurikaan poikkea siitä, mitä tässä luvussa esitellyt kokeellisen filosofian tutkimukset edustavat, eikä itse kokeiden suorittajalla pitäisi olla filosofista tai tieteellistä merkitystä (kunhan kokeen suorittaa osaava ihminen), on hankalaa ajatella, että ne kuuluisivat toisistaan täysin erillisiin filosofisiin liikkeisiin. Rosen ja Danksin linjaa myötäillen on helpompi nähdä, että empiirinen filosofia muodostaa kattokäsitteen sellaiselle filosofialle, johon perinteisemmän filosofian lisäksi kuuluu relevanttina komponenttina jokin määrä empiiristä tutkimusta ja kokeellinen filosofia on empiirisen filosofian osa-alue, jolle relevantti empiirinen aineisto koostuu erityisesti filosofien tarpeisiin räätälöidystä

kokeellisesta tutkimuksesta, joka taas lainaa tutkimusmetodinsa ainakin tällä hetkellä suurimmaksi osaksi kognitio- ja yhteiskuntatieteiden puolelta.

Tämän vahvan kokeellisen filosofian ja kognitiotieteiden välisen yhteyden vuoksi herää kysymys, että vaikka kokeellisella filosofialla todettaisiin olevan tarjottavaa filosofiselle keskustelulle, tulisiko itse kokeellisen tutkimuksen kuitenkin hoitaa mieluummin jotkut muut kuin filosofit, sillä filosofien koulutukseen ei ole ainakaan tähän mennessä yleensä sisältynyt kokeiden järjestämiseen valmistavia opintoja? Uskon, että mikäli kokeellinen filosofia tulevaisuudessa vakiinnuttaa paikkansa yleisesti hyväksyttynä filosofian ja tieteen haarana, useat filosofiasta kiinnostuneet, mutta empiiriseen tutkimukseen erikoistuneet tieteentekijät saattavat löytää tiensä kokeellisen filosofian pariin, jolloin olisi työnjaollisesti järkevää, että empiirisen tutkimuksen hoitavat ne, joilla on kyseisenkaltaisesta tutkimuksesta jo entuudestaan eniten osaamista ja filosofoinnista vastaisivat ne, keiden asiantuntemus on sillä alueella suurinta. Kuitenkin väliaikaisesti voi olla myös kokeellisen filosofian kannalta hyödyllistä, että sen edustajat suorittavat itse kykyjensä puitteissa tarvittavat kokeet, sillä ennen liikkeen aseman vakiintumista voi olla, että kenelläkään muulla ei erityisesti riitä mielenkiintoa niiden suorittamiseen.

5.2 Intuitioiden merkitys filosofiassa

Kokeellisen filosofian harjoittajien keskuudessa on hyvin yleistä korostaa analyyttisen filosofian piirissä esiintyviä käytäntöjä, joissa intuitioita erilaisiin ajatuskokeisiin liittyen hyödynnetään todisteen omaisessa asemassa erilaisten argumenttien tueksi. Esimerkiksi Stich ja Tobia (2016, s. 7) luettelevat useita esimerkkejä erilaisista ajatuskokeista filosofian eri osa-alueilta, joiden avulla on pyritty argumentoimaan jonkun tietyn filosofisen kannan puolesta tai sitä vastaan ja joiden vetoavuus argumentteina vaikuttaisi perustuvan ensisijaisesti niiden lukijassa herättämiin intuitioihin. Myös kokeellisen filosofian kriitikoista esimerkiksi Herman Cappelen (2012, s. 1) ja Max Deutsch (2015, s. xii-xiii) ovat todenneet ajatuksen intuitioiden hyödyntämisestä analyyttisen filosofian piirissä (suunnilleen kokeellisen filosofian edustajien esittämällä tavalla) olevan hyvinkin yleinen, vaikka molemmat heistä ovat viime aikoina pyrkineet argumentoimaan tätä käsitystä vastaan.

Cappelen (2012, s. 3) on kutsunut oletusta intuitioiden keskeisestä asemasta filosofiassa **keskeisyys** (*Centrality*) -**hypoteesiksi**/oletukseksi. Mikäli intuitioilla ei todellisuudessa ole sellaista asemaa filosofisessa argumentaatiossa kuin usein on (ainakin kokeellisen filosofian piirissä) ajateltu, suuri

osa kokeellisen filosofian projekteista perustuisi epätosille premisseille saattaen mahdollisesti koko liikehännän mielekkyyden kyseenalaiseksi. Tämän vuoksi Cappelen (Ibid., s. 222) kutsuu kokeellista filosofiaa ”suureksi virheeksi”, sillä hänen mukaansa negatiivinen/restrktionistinen kokeellinen filosofia hyökkää käytäntöä vastaan, jota ei ole olemassa ja positiivinen kokeellinen filosofia samoin pyrkii tukemaan käytäntöä, jota ei ole olemassa. On kuitenkin huomioitava, että jotkut kokeellisen filosofian edustajat, kuten esimerkiksi Edouard Machery (2017, s. 6) eivät allekirjoita käsitystä intuitiovetoisesta filosofisesta metodologiasta.

Jennifer Nado (2015, s. 1) kutsuu keskeisyys -hypoteesin kiistäviä filosofeja, joihin lukeutuu Cappelenin ja Deutschin lisäksi myös esimerkiksi Timothy Williamson, ”intuition kiistäjiksi” (*intuition deniers*) ja jaottelee keskeisyys -hypoteesin kiistävät argumentit kolmeen eri tyyppiin:

1. **Epäselvän soveltamisen argumentti** (*The Argument from Unclear Application*) (Ibid., s. 2)
2. **Anti-psykologismi -argumentti** (*The Argument from Antipsychologism*) (Ibid., s. 8)
3. **Argumentaatio -argumentti** (*The Argument from Argumentation*) (Ibid. s., 14)

Esittelen tämän jaottelun pohjalta argumentaatiota keskeisyys -hypoteesia vastaan ja käyn läpi joitakin kokeellisen filosofian puolustajien esittämiä vasta-argumentteja. Viime vuosien aikana keskustelu intuitioiden asemasta filosofiassa on ollut vilkasta, eikä yksimielisyyttä kysymykseen liittyen olla saavutettu, joten kaikkien argumenttien perinpohjaiselle käsittelylle ei tutkielmani puitteissa ole tilaa. Ensisijainen tarkoitus valittujen argumenttien ja vasta-argumenttien esittelemiselle on kuitenkin yleiskuvan antaminen siitä, mitä ongelmia kokeellisen filosofian harjoittamiseen on ajateltu saattavan liittyä. On myös huomioitava, että koska kokeellisen filosofian piirissä on näkemysten ja tutkimusmetodien suhteen vaihtelua, intuitioiden merkitystä filosofian tekemiselle kiistävät argumentit ovat merkityksellisiä ainoastaan niiden kokeelliseen filosofiaan luettavien tutkimusten kannalta, jotka käsittelevät intuitioita millään tavalla. Kuitenkin, koska intuitioiden tutkiminen määrittää hyvin vahvasti suurta osaa kaikkein tunnetuimpia liikkeen alle luettavia töitä ja tutkimusohjelmia, on myös keskeisyys -hypoteesia vastustavat argumentit syytä käydä läpi.

5.2.1 Epäselvän soveltamisen argumentti

”Epäselvän soveltamisen argumentti” viittaa keskeisyys -hypoteesia vastaan esitettyihin argumentteihin, joiden keskiössä on huoli ’intuitio’ -käsitteen määritelmiin ja sen soveltamiseen liittyen (Ibid., s. 2). Jotta intuitioiden roolista filosofian metodologiassa voidaan keskustella mielekkäällä tavalla, ’intuitiolle’ täytyy löytyä keskustelun osapuolten hyväksymä määritelmä, joka on riittävän selkeä ja jonka pohjalta erilaisia filosofisia käytäntöjä on mahdollista jaotella. Tämä huoli on aiheellinen, sillä vaikka intuitioiden roolista analyttisessä filosofiassa vallitsisi laaja yhteisymmärrys, ’intuitio’ -käsitteen merkityksestä ei vallitse samanlaista yksimielisyyttä. Timothy Williamson (2007, s. 215) mainitsee filosofisessa kirjallisuudessa esiintyneistä minimalistisemmista ’intuition’ määritelmistä esimerkiksi sen käsittämisen yksinkertaisesti ’mielipiteeksi’, ’uskomukseksi’ tai taipumukseksi nojata kohti jotain tiettyä uskomusta. Vaikka on totta, että ainakin arkisessa kielenkäytössä ’intuition’ voisi tilanteesta riippuen mieltää tarkoittavan suunnilleen samaa, kuin ’mielipide’ tai ’uskomus’, tästä samankaltaisuudesta ei seuraa, että ’intuitio’ ymmärrettynä käsillä olevan keskustelun kontekstissa olisi mielekästä tulkita ’mielipiteeksi’ tai ’uskomukseksi’. Cappelenin mukaan yleisesti hyväksytyyn ’intuition’ määritelmän puuttuessa ei ole syytä olettaa, että filosofit puhuessaan intuitiosta viittaisivat samaan asiaan, vaan sen sijaan sen voisi usein tulkita olevan pikemminkin ilmaus, jolla kirjoittaja pyrkii viestimään esimerkiksi, ettei ole käyttänyt kyseiseen ajatukseen erityisen paljoa harkintaa ja pyrkii lieventämään antamaansa vaikutelmaa omasta sitoutumisestaan siihen (Nado, 2015, s. 4). Cappelen (2012, s. 21-22) uskoo tämän käytännön levinneen ’verbaalisen viruksen’ tavoin ja yleistyneen saaneen aikaan sen nykyisin yleisen virhekäsityksen, että filosofit viittaisivat ’intuitiosta’ puhuessaan johonkin tiettyyn mentaaliseen tilaan tai prosessiin ja lainaa Jaakko Hintikkaa (1999, s. 127), jonka mukaan ennen 1960-lukua filosofisessa kirjallisuudessa ei juuri koskaan – ainakaan eksplisiittisesti – viitattu tai vedottu intuitioihin, mutta 60-luvun jälkeen käytäntö yleistyi räjähdysmäisesti.

Mikäli Hintikka on oikeassa ’intuitioon’ viittaamiseen liittyvästä trendistä, saattaa olla, että 60-luvun jälkeisessä filosofiassa on tämän ilmauksen suhteen tapahtunut sosiaalista tartuntaa, joka on hämähäyttänyt termin merkitystä, mutta kuten Nado (2015, s. 4) huomauttaa, ’intuitioon’ liittyvästä käsitteellisestä epäselvyydestä filosofisessa kirjallisuudessa ei välttämättä seuraa, että kokeellisen filosofian intuitioihin liittyvät projektit kärsisivät samasta epäselvyydestä. Kokeellisen filosofian edustajat voisivat tarvittaessa esimerkiksi vaihtaa käyttämäänsä termiä ’intuitiosta’ ’filosofiin arvostelmiin’ ilman, että sillä olisi suurta vaikutusta tekemäänsä empiiriseen tutkimukseen, sillä käytännössä he vain tutkivat joitakin havaittavia muuttujia, kuten ihmisten vastauksia kyselyihin,

joiden he uskovat ilmaisevan jotain filosofisen keskustelun kannalta mielenkiintoista tai merkityksellistä. Näiden vastausten ilmaisevan asian/asioiden ei tarvitse liittyä suoraan intuitio-käsitteeseen siinä merkityksessä, kuin se on esiintynyt filosofisessa kirjallisuudessa. Esimerkiksi Alexanderin ja Weinbergin (2007, s. 71) mukaan kokeellisen filosofian alaan kuuluvat tutkimukset eivät ole sen varassa onko kyse varsinaisesti 'intuitioista' – mitä niillä tarkoitetaankaan – vaan heidän mielestään käytäntöä olisi parempi kuvata ”useiden koehenkilöiden eri tilanteissa tapahtuvien vaihtoehtoisten arvostelmien” tutkimiseksi. Kokeellisen filosofian edustajilla riittää kuitenkin töitä sen selventämisessä, mitä he ajattelevat tutkimiensa muuttujien ilmaisevan riippumatta siitä, mitä termiä/termejä he käyttävät, sillä käsitteellisen epäselvyyden vallitessa ei voi olla myöskään täyttä varmuutta siitä, mitä he oikeastaan edes tutkivat tai tutkivatko he varsinaisesti mitään.

On hyvä huomioida käsitteellisten epäselvyyksien tuomat haasteet erityisesti sen vuoksi, että mikäli halutaan perustaa tutkimusohjelmia filosofisiin intuitioihin liittyen, täytyy 'filosofiset intuitiot' kyetä määrittelemään yhtenäisellä, johdonmukaisella ja itse tutkimusjärjestelyiden asettamat vaatimukset huomioon ottavalla tavalla. Intuition määritelmällä on toki merkitystä keskusteluille siitä, käyttävätkö filosofit intuitioita todisteina väitteidensä puolesta, mutta silti 'epäselvän soveltamisen argumentti' ei muodosta kovin merkittävää haastetta kokeelliselle filosofialle tutkimusohjelmana.

5.2.2 Anti-psykologismi -argumentti

Kyseinen argumentti liittyy joidenkin kokeellisen filosofian kriitikoiden esittämään huoleen siitä, että koska yleensä kokeellisten filosofien käsittelemissä ajatuskokeissa ja argumenteissa ei suoraan puhuta intuitioista tai varsinkaan viitata niihin *todisteina* argumenttien puolesta, väitteet siitä, että nämä ajatuskokeet ja argumentit rakentuvat todisteina käytettyjen intuitioiden varaan eivät perustu näihin teksteihin itsessään, vaan *oletuksiin* niiden vetoavuuteen vaikuttavista psykologisista faktoista. Esimerkiksi Edmund Gettierin esittämään ajatuskokeeseen perustuvan argumentin klassista tiedon määritelmää vastaan voisi Nadon mukaan esittää kokeellisen filosofian henkeä mukailleen vastaavalla tavalla:

1. On intuitiivista, että Smithillä (Gettierin ajatuskokeen päähenkilö) on hyvin perusteltu tosi uskomus, joka ei ole tietoa.
2. Smithillä on hyvin perusteltu tosi uskomus, joka ei ole tietoa.
3. On mahdollista, että agentilla on hyvin perusteltu tosi uskomus, joka ei ole tietoa.

4. Tiedon määritelmä hyvin perusteltuna totena uskomuksena on virheellinen. (Ibid., s. 8)

Näin muotoiltuna vaikuttaisi selvältä, että ensimmäinen premissi toteaa faktan liittyen intuitioihin, jota sitten käytetään todisteena toisen premissin puolesta, minkä jälkeen toisen premissin pohjalta lopulta päädytään lopputulokseen. Sen sijaan, että jonkin ajatuskokeen/argumentin sisältämän proposition (kuten Gettierin tapauksessa voisi olla ”Smith ei tiedä”) itsesään nähtäisiin olevan todiste esitetyn kannan puolesta, ajatellaan väitteelle esitettyjen todisteiden koostuvan pikemminkin joistakin psyykkisistä tiloista, joita kyseinen ajatuskoe/argumentti herättää. Williamson (2007, s. 211-212) kutsuu tämänkaltaista menettelyä ’todisteiden psykologisoinniksi’. Gettierin (1963) alkuperäisessä artikkelissa ei kuitenkaan mainita intuitioita, arvostelmia tai muita vastaavia mentaalaisia tiloja tai prosesseja, joten mihin perustuen kokeellisen filosofian edustajat tekevät oletuksen, että niitä käytetään *todisteina* edellä esitetyn muotoilun kaltaisella tavalla?

Cappelen ja Deutsch molemmat kiistävät filosofien edes yrittävän käyttää intuitioita todisteina ja kävivät läpi useita tunnettuja filosofisia ajatuskokeita osoittaakseen, että niissä ei eksplisiittisesti viitattu intuitioihin tai arvostelmiin todisteina kyseisten ajatuskokeiden puolesta (Egler, 2019, s.3). Deutsch valitsi tapaustutkimukseensa kaksi ajatuskoetta, joita on käsitelty runsaasti kokeellisen filosofian piirissä: Gettierin edelläkin mainitun ajatuskokeen sekä niin sanotun ’Gödel-ajatuskokeen’⁶ (Deutsch, 2015, s. 39). Cappelen (2012, s. 130-187) puolestaan kävi läpi kahdeksan eri tyyppistä tunnettua ajatuskoetta sisällyttäen myös esimerkiksi Greenenkin käsittelemän raitiovaunu -ongelman. Lopputulos oli heidän olettamuksensa mukainen, eikä suoria viittauksia intuitioihin löytynyt. Cappelenin ja Deutschin tapaustutkimukset eivät todista, että filosofit eivät hyödynnä intuitioita kokeellisen filosofian edustajien kuvaamalla tavalla, vaan heidän tarkoituksenaan oli esiin nostamiensa esimerkkien pohjalta siirtää todistustaakka takaisin kokeellisen filosofian edustajille ja jos kokeellisten filosofien väittämää tukeutumista intuitioihin ei voida suoraan lukea heidän käsittelemistään yksittäisistä teksteistä, täytyy näille väitteille löytää perustelut joltain muuta kautta.

Nado ei vastauksena tähän haasteeseen tarjoa suoraa todistusaineistoa intuitioihin vetoamisen puolesta, vaan hän puolustaa ’todisteiden psykologisointia’ sillä, että joissakin tapauksissa ei vaikuta olevan muita uskottavia vaihtoehtoja (*Argument from Lack of Other Obvious Options*) (Nado, 2015, s. 13). Hänen mukaansa esimerkiksi Gettierin ajatuskokeessa arvostelmamme siitä, että ’Smith ei tiedä’ ei vaikuta perustuvan suoraan millekään havainnolle tai päättelyketjulle, vaan me vain vaikutamme tietävän. Vastaavasti Weinbergin ym. luvussa 4.2 esitellyn tutkimuksen

6 Saul Kripke esitti tämän mm. Naming and Necessity -teoksessa deskriptiivistä viittausteoriaa vastaan. (Kripke, 1980, s. 83-84)

pohjalta vaikuttaisi siltä, että joillakin ihmisryhmillä on keskimääräinen taipumus saada vaikutelma, että 'Smith tietää', joten ilmeisesti Gettierin argumentissa tai propositiossa "Smith ei tiedä" ei ole itsessään mitään sellaista, joka väistämättä saisi aikaan sen, että ihmiset pitäisivät sitä todisteena hänen kantansa puolesta.

Kummallakaan osapuolella ei vaikuta olevan yksiselitteisiä todisteita kantansa tueksi, mutta keskustelu asiaan liittyen nostaa kummankin osalta esille tärkeitä seikkoja. Kokeellisten filosofien ensinnäkin tulisi pyrkiä keksimään keino osoittaa, että filosofit vetoavat intuitioihin erityisesti niissä tilanteissa, joissa tätä ei voida suoraan päätellä heidän käsittelemistään teksteistä, mikäli se on tutkimansa asian kannalta merkityksellistä. Toisaalta myös kokeellisen filosofian kriitikoiden tulisi pyrkiä keksimään vaihtoehtoisia selityksiä sille, että mikä saa meidät pitämään joitakin ajatuskokeita/argumentteja todisteina jonkin väitteen puolesta/vastaan erityisesti silloin, kun joissakin toisissa ihmisissä niiden vaikutus on vastakkainen.

5.2.3 Argumentaatio -argumentti

Nadon edellisessä luvussa esitelty argumentti muiden vaihtoehtojen puutteesta (*Argument from Lack of Other Obvious Options*) voi puoltaa keskeisyys -hypoteesia nimensä mukaisesti ainoastaan silloin, kun muuta selitystä ei ole tarjottu. Kolmesta keskeisimmästä keskeisyys -hypoteesin vastustajasta Williams pyrki pysymään neutraalina tällaisen selityksen suhteen, kun taas Deutsch ja Cappelen puolustivat kantaa, jonka mukaan filosofit perustavat ajatuskokeiden kannalta relevantit uskomukset intuitioiden sijaan niitä puoltaviin argumentteihin, vaikka niitä ei olisi julkilausuttu. Näitä Nado kutsuu "argumentaatio -argumenteiksi". (Nado, 2015, s. 14) Cappelenin ja Deutschin näkemys on uskottava, etenkin kun ottaa huomioon, että filosofit eivät lähellekään aina teksteissään ilmaise suoraan kaikkien uskomustensa tai väitteidensä takana olevia perusteluita tai niiden lähdettä, etenkin silloin, kun väite tai uskomus on luonteeltaan sellainen, että sen voidaan olettaa olevan hyvin laajalti jaettu keskustelijoiden kesken. Cappelen (2012, s. 223) huomauttaa, että pääasiallisesti niissä tilanteissa, joissa kahdella tai useammalla ihmisellä on keskenään ristiriitaiset arvostelmat esimerkiksi johonkin ajatuskokeeseen liittyen, erimielisyyttä ei lähdetä selvittämään vertailemalla näiden arvostelmien takana olevia psykologisia tiloja, vaan esille tuodaan eri osapuolten argumentit, joilla näitä arvostelmia puolustetaan ja keskustelu käydään sitten näiden argumenttien pätevyyyteen liittyen. Greenen, Knoben ja Weinbergin ym. ei-filosoifeille tehdyissä kyselytutkimuksissa on syytä olettaa, että mikäli ajatuskokeen takana olevat filosofiset keskustelut

eivät ole koehenkilölle tuttuja, hänen koetilanteessa tekemänsä arvostelmat saattavat olla helpoiten selitettävissä joidenkin suhteellisen automaattisten ja nopeiden psykologisten prosessien ja niihin liittyvien lainalaisuuksien kautta, mutta kun kyseessä on ammattiaan harjoittava filosofi, joka on käyttänyt kyseisen keskustelun parissa huomattavan paljon aikaa, on todennäköistä, että hän ei perusta näkemystään asiasta suoraan tällaiseen nopeaan ja automaattiseen arvostelmaan, ellei hän pysty keksimään riittäviä perusteluja tämän arvostelman tueksi. Tästä ei kuitenkaan seuraa, etteikö intuitioilla voisi olla mitään tekemistä eri kantojen omaksumisen kanssa ja esimerkiksi Deutsch (2009, s. 451) myöntää, että usein eri arvostelmien ja uskomusten *lähteenä* on selvästi intuitio (tai vastaava tila), mutta hän varoittaa sekoittamasta keskenään sitä, mikä on jonkin *kausallinen lähde* siihen, mitä käytetään *todisteena* sen puolesta.

Nado (2015, s. 17) ottaa kantaa Deutschin ja Cappelenin kritiikkiin vastaten, että vaikka filosofinen erimielisyyksien selvittely tapahtuu pääasiassa eri kantojen tueksi esitettyjen argumenttien kautta, on mahdollista, että jotkut filosofiset uskomukset itsessään omaksutaan ja niissä pitäydytään niitä kohti ohjaavien intuitioiden vuoksi ja perusteluiksi tarjotut argumentit ovat vain keino yrittää oikeuttaa näitä uskomuksia. Hän huomauttaa, että on yleistä filosofisesta ongelmasta riippumatta löytää vakuuttavia ja huolellisesti rakennettuja argumentteja useiden eri ratkaisujen puolesta, sillä asialleen omistautuneet älykkäät ihmiset keksivät useinkin melko vaivattomasti laadukkaita argumentteja niiden kantojen tueksi, jotka he kokevat puolustamisen arvoisiksi, mutta sen sijaan on harvinaisempaa käyttää vastaava määrä aikaa ja vaivaa puolustaakseen jotain kantaa, jota ei alun perinkään ole pitänyt uskottavana. Tämä taipumus ihmisillä tunnetaan vahvistusvinoumana. Esimerkkinä hän mainitsee länsimaisen filosofian historiassa viimeisen kahden vuosituhannen aikana julkaistut lukuisat kirjoitukset, joissa esiintyy suuri määrä kristinuskon puolustavia argumentteja verrattuna esimerkiksi hindulaisuutta puolustaviin argumentteihin. (Ibid.) Sen sijaan, että ajattelisimme tämän johtuvan siitä, että kristinuskon puolesta on vain sattunut olemaan löydettävissä pätevämpiä argumentteja kuin hindulaisuudelle, tämä epäsuhta on helpommin selitettävissä sillä, että länsimaalaiset filosofit ovat olleet kulttuuritaustansa ja uskontokuntansa vuoksi olleet taipuvaisempia ja halukkaampia etsimään todisteita kristinuskon puolesta hindulaisuuden sijaan.

Nadon vastaus Deutschille ja Cappelenille ei varsinaisesti kumoa tai välttämättä ole edes ristiriidassa heidän näkemyksensä kanssa, vaan hän pyrkii lähinnä osoittamaan, ettei 'argumentaatio-argumentti' onnistu haastamaan kokeellista filosofiaa kokonaisuudessaan. Siitä huolimatta, että varsin selvästi filosofit perustelevat ja puolustavat uskomuksiaan, arvostelmiaan ja kantojaan argumentaation kautta sen sijaan, että vain viittaisivat omiin arvostelmiinsa tai intuitioihinsa, on

olemassa hyviä syitä olettaa näiden uskomusten, arvostelmien ja kantojen muodostumiseen voivan vaikuttaa niille esitettyjen argumenttien lisäksi myös muita muuttujia, joista osa saattaa olla esimerkiksi kulttuurimme tai kognitiivisiin toimintoihimme liittyviä. Cappelenin ja Deutschin kritiikki onnistuu kuitenkin luomaan epäilyksen sen oletuksen ylle, että filosofian perus metodologiaan kuuluisi keskeisenä osana intuitioihin viittaaminen *todisteena* jonkin kannan puolesta, minkä Nado (2015, s. 18) itsekin myöntää todeten, että keskeisyys -hypoteesi sellaisenaan on luultavasti harhaanjohtava ja liian yksinkertaistava kuvaus filosofisista käytännöistä.

Kuten muidenkin Nadon jaottelun mukaisten argumenttien tavoin, myöskään 'argumentaatio - argumentti' ei vaikuta todistavan kokeellisen filosofian olevan ainakaan täysin tuhoon tuomittu liike, mutta onnistuu osoittamaan joitakin huomion arvoisia puutteita kokeellisten filosofien tavoissa muotoilla liikkeensä kannalta keskeisiä oletuksia. Keskeisyys -hypoteesin mukanaan tuomien haasteiden vuoksi kokeellisen filosofian edustajien tulisi pyrkiä välttämään siihen vetoamista ainakaan kovin oleellisena osana argumentointiaan. Weinbergin ym. luvussa 4.2 esitelty tutkimus – ja käytännössä koko restriktionistinen projekti – vaikuttaa nojautuvan keskeisyys -hypoteesiin, joten erityisesti heidän olisi syytä pyrkiä sen suhteen suurempaan täsmällisyyteen tai keksiä keino jatkaa projektiaan viittaamatta filosofian intuitiovetoisuuteen ainakaan tähän asti esitetyllä tavalla. Knobens kansanpsykologian ja moraalien väliseen suhteeseen liittyvät tutkimukset ja Greenen moraalien kaksoisprosessiteoria itsessään eivät ole riippuvaisia siitä, mikä on totuus filosofisen metodologian ja intuitioiden suhteen, mutta esimerkiksi Greenen teoriastaan johtama oletus deontologisen etiikan ja automaattisten tunteellisten reaktioiden yhteydestä lankeaa luvussa 5.1.2 käsiteltyyn todisteiden psykologisointiin. Koska deontologisen etiikan puolustajat filosofisessa kirjallisuudessa harvoin perustelevat kantaansa vetoamalla intuitioihinsa (tai automaattisiin tunteellisiin reaktioihin) todisteina kantansa puolesta, Greenen tulisi jollakin muulla keinolla pystyä osoittamaan, että näin tapahtuu. Toisaalta taas siinäkin tapauksessa, että Greenen argumentti ei liittyisi intuitioiden käyttämiseen todisteina, vaan ainoastaan intuitioihin deontologisten arvostelmien lähteenä, tulisi hänen silti pyrkiä arvioimaan eri arvostelmia niille esitettyjen argumenttien pohjalta, sillä jonkin väitteen, uskomuksen tai arvostelman alkuperäinen lähde on niiden pätevyyden kannalta yhden tekevää, mikäli niille jälkikäteen todisteiksi esitetyt argumentit itsessään ovat päteviä.

5.3 Asiantuntijuus-argumentti

Vaikka pystyisimme aukottomasti todistamaan keskimääräisen ihmisen filosofisiin kysymyksiin liittyvien intuitioiden olevan epäluotettavia erilaisten kognitiivisten vinoumien vuoksi, on silti mahdollista puolustaa intuitioiden käyttöä filosofisessa työssä, mikäli voimme osoittaa filosofian asiantuntijoiden intuitioiden olevan merkittävästi luotettavampia kuin maallikoiden intuitioiden. Tätä kutsutaan **asiantuntijuus-argumentiksi** (Expertise defense, Expertise objection). Asiantuntijuus-argumentin mukaan filosofien ei tulisi kiinnittää huomiota erilaisiin kyselyin selvitettäviin kansanomaisiin käsityksiin eri käsitteiden merkityksistä, vaan huomio tulisi suunnata ammattifilosofien tapaan käyttää näitä käsitteitä, sillä filosofeille on muodostunut pitkän ja järjestelmällisen ajatustyön, keskusteluiden ja relevanttiin kirjallisuuteen perehtymisen kautta kertynyt keskivertoihmistä tarkempi käsitys eri käsitteistä, teorioista ja ajatuskokeista ja näihin mahdollisesti liittyvistä ongelmista. (Alexander, 2016, s. 558) Asiantuntijuus-argumenttiin ei kuitenkaan liity oletusta, että ammattifilosofien intuitiot osuisivat aina oikeaan edes asiantuntijuuden kannalta relevanteilla alueilla, mutta se pyrkii puolustamaan intuitioiden käyttöä ainakin joissakin tilanteissa (Ibid. s. 557).

Alexander (2016, s. 557-558) esittelee kaksi esimerkkiä filosofisessa kirjallisuudessa esiintyneistä kuvauksista, joissa filosofia nähdään alana, joka valmistaa asiantuntijuuteen esimerkiksi käsitteiden käyttöön ja ajatuskokeisiin liittyen:

Tarvitaan sellaisen tieteenalan kehittämistä, jossa opetetaan yleistä asiantuntemusta ajatuskokeiden suorittamiseksi ja jossa kehitetään ja jalostetaan asiantuntemusta käsitteellisen tutkimuksen eri osaamisalueilla. Sellainen tieteenala on olemassa. Sitä kutsutaan filosofiaksi. Filosofit soveltuvat parhaiten koulutuksensa ja asiantuntemuksensa puolesta suorittamaan ajatuskokeita omalla osaamisalueellaan ja selvittämään metodologisia ja käsitteellisiä kysymyksiä, joita herää yritettäessä saada selville niiden käsitteiden monimutkaista rakennetta, joiden kautta hahmotamme maailmaa. (Ludwig, 2007, s. 151)

Intuitiot ovat ja niiden tulisi olla herkkiä koulutukselle ja harjoittelulle aiheen kannalta relevantilla alalla. Esimerkiksi ammattifyysikoiden fyysikaaliset intuitiot ovat paljon luotettavampia kuin opiskelijoiden tai linja autoasemalta löytyvien satunnaisten henkilöiden intuitiot. Fyysikoilla on ja he luottavat fyysikaalisiin intuitioihin, jotka perustuvat koulutukseen, tietoon ja harjoitteluun ja jotka ovat hyviä totuuden indikaattoreita juuri näistä syistä. Samalla tavalla ammattifilosofien modaaliset intuitiot ovat paljon luotettavampia kuin kokemattomien opiskelijoiden tai "kansan". (Hales, 2006, s. 171)

Weinberg ym. (2001, s. 451-452) käsittelevät jo alkuperäisessä artikkelissaan mahdollista vastalauseita tutkimukselleen liittyen siihen, että he tutkivat väärän tyyppisiä intuitioita ja heidän tulisi keskittyä spontaanien arvostelmien sijaan sellaisiin intuitioihin, jotka perustuvat aiheen kannalta relevantilla tavalla selkeään ymmärrykseen. He myöntävät, etteivät heidän tutkimansa intuitiot ole ns. **vahvoja intuitioita** (kysymyksen kannalta relevanttiin ymmärrykseen ja tietämykseen perustuvia), mutta näkivät tämän aiheensa kannalta merkityksettömänä, sillä vaikka heidän datansa pohjalta ei ole mahdollista erotella koehenkilöiden vastauksista **heikkoja** ja **vahvoja intuitioita**, heidän datansa osoitti ainakin sen, että länsimaalaisten ammattifilosofien oletettavasti vahvat intuitiot käsiteltyihin ajatuskokeisiin liittyen eivät ole universaaleja ja että itäaasialaisten koehenkilöiden intuitiot poikkesivat länsimaalaisten ammattifilosofien intuitioista useammin, kuin länsimaalaisten koehenkilöiden (Ibid., s. 452). Jos mietimme Weinbergin ym. vastausta sen valossa, miten Hales vertasi ammattifysikoiden ja -filosofien intuitioita, voisi sanoa, että ei ole yllättävää jos 'tavallisen kansan' intuitiot eroavat ammattifilosofien intuitioista, sillä luultavasti myös ammattifysikoiden ja 'tavallisen kansan' intuitiot eroavat toisistaan, eikä siitäkään voitaisi vetää johtopäätöksiä ammattifysikoiden intuitioiden luotettavuuteen liittyen. Toisaalta taas, jos kysymme fyysikoilta ja satunnaisilta koehenkilöiltä heidän intuitioistaan liittyen johonkin fysiikan ongelmaan, voimme vertailla näiden kahden eri ryhmän intuitioiden tarkkuutta vertaamalla vastauksia *oikeaan ratkaisuun*, joka ongelmalle on laskettu, kun taas filosofiassa tällaisia 'oikeita ratkaisuja' ei ole useinkaan tarjolla. On siis selvästi hyviä syitä olettaa, että aiheeseen perehtymättömien koehenkilöiden heikot intuitiot eivät ainakaan *välttämättä* ilmaise mitään filosofian ammattilaisten intuitioihin liittyvää. Toisaalta myöskään esimerkiksi kulttuuritaustan vaikutusta filosofisiin intuitioihin ei voi suoraan kiistää tältä pohjalta.

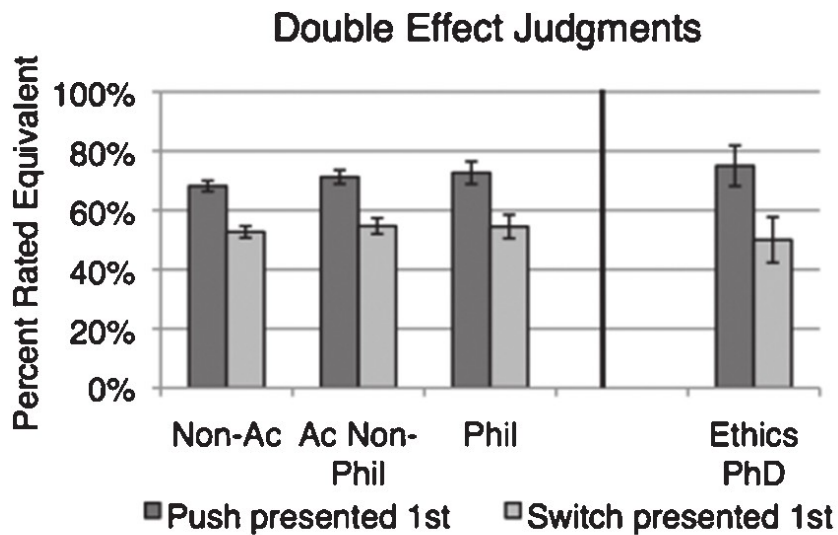
Alexander lähestyy kysymystä filosofisesta asiantuntijuudesta pyrkimällä ensin määrittelemään jonkinlaisen yksinkertaisen kansanomaisen käsityksen filosofisesta asiantuntijuudesta, jonka mukaan voisi esimerkiksi ajatella, että *filosofit* ovat filosofian asiantuntijoita, koska heillä on maallikoita parempi käsitys filosofisten kysymysten kannalta relevanteista käsitteistä ja teorioista ja he ovat saavuttaneet tämän asiantuntijuutensa viettämällä paljon aikaa ajatellen, lukien ja keskustellen näitä käsitteitä ja teorioita hyödyntäen (Alexander, 2016, s. 558). Tämän määritelmän pohjalta filosofisen asiantuntijuuden voisi arvella terävöittävä ajatuskokeiden kannalta relevantteja intuitioita esimerkiksi juuri parempien käsitteiden ja teorioiden kautta. Täten voisi ajatella, että ammattifilosofien intuitiot ajatuskokeisiin liittyen ovat tarkempia, koska heidän ymmärryksensä relevanteista käsitteistä ja teorioista auttavat heitä välttämään virheitä, joita ei filosofit tekevät ajatuskokeiden yhteydessä.

Alexander huomioi käsitteiden suhteen, että toki filosofit hyödyntävät työssään useinkin monimutkaisia käsitteitä, joiden ymmärtäminen vaatii harjoitusta ja perehtymistä, mutta monesti kiinnostuksen kohteena ovat käsitteet, joita myös maallikot käyttävät ja pyrkimyksenä on tavoittaa näiden käsitteiden merkitys hyvin yleisessä ja laajassa mielessä (Ibid., s. 559). Eroja näiden yleisten, myös 'tavallisten ihmisten' käyttämien käsitteiden käytössä voitaisiin toki pyrkiä havainnoimaan etsimällä eroja filosofien ja ei-filosofien tavoissa käyttää niitä, mutta pelkästään tällaisen havaittavan eron löytyminen ei vielä kertoisi siitä, että filosofien tapa käyttää kyseessä olevaa käsitettä olisi *oikea* tai *parempi*. Jotta voisimme pitää filosofien käyttämiä käsitteitä parempina kuin muiden vastaavia, täytyisi olla keino arvioida niiden paremmuutta tavalla, joka ei palaudu pelkästään kyseisen käsitteen käyttäjän omaan arvioon. (Ibid.) Samoin asiantuntijuuden käsittäminen relevanttien teorioiden ymmärtämisen kautta kohtaa joitakin ongelmia. Erilaisten filosofisten teorioiden ymmärtämisen voidaan toki ajatella esimerkiksi terävöittävän filosofien intuitioita ajatuskokeisiin liittyen tavalla, joka auttaa välttämään joitakin virheitä, joita saattaa esiintyä maallikoiden pohtiessa ajatuskokeita. Kuitenkin, vaikka teorioiden omaksumisen on helppo kuvitella muovaavan tapoja ajatella erityisesti niitä ajatuskokeita, joita koskeviin teemoihin liittyen kyseinen teoria on muotoiltu, täytyy taas olla jokin erillinen syy uskoa, että tämä teoria muovaa ajattelua tai intuitioita *oikeaan* tai *parempaan* suuntaan (Ibid.). Käsitteiden ja teorioiden lisäksi kolmas Alexanderin mainitsema tapa, jolla filosofien asiantuntijuus voisi vaikuttaa intuitioihin on tietynlainen filosofian harjoittamisen myötä kehittyvä tietotaito ajatuskokeiden lukemiseen ja ymmärtämiseen ja muihin vastaaviin käytäntöihin liittyen (Ibid., s. 560). Ajatuskokeiden kunnollinen ymmärtäminen saattaa esimerkiksi edellyttää tietämystä joistakin yleispätevistä ajatuskokeisiin liittyvistä periaatteista, joita ei ole tapana julkilausua yksittäisten ajatuskokeiden yhteydessä, mutta jotka voidaan omaksua kokemuksen ja harjoituksen kautta. Nämä kaikki ovat toki haasteistaan huolimatta varteenotettavia ehdokkaita filosofisen asiantuntijuuden ja intuitioiden välistä yhteyttä selittäviksi tekijöiksi, mutta sen lisäksi Alexanderin (Ibid.) mukaan ne ovat kaikki empiirisesti testattavissa. Huolimatta siitä, mikä yksittäinen syy parhaiten selittäisi filosofisen asiantuntijuuden ja tarkempien intuitioiden välistä suhdetta, tämän intuitioiden tarkentumisen pitäisi olla myös havaittavissa kokeellisesti, jotta asiantuntijuus -argumentti säilyttäisi uskottavuutensa.

5.3.1 Asiantuntijuus-argumentin kritiikki

Mikäli oletamme pitkäjänteisen harjoituksen ja perehtymisen tekevän filosofien intuitioista luotettavampia ja suojaavan filosofeja joiltakin maallikkoja usein kohtaavilta virheiltilä pohiessamme ajatuskokeita, voimme testata tätä oletusta esimerkiksi etsimällä joitakin tilanteita, joissa maallikoiden filosofisiin intuitioihin näyttäisi vaikuttavan jokin ajatuskokeen kannalta epärelevantti tekijä, kuten järjestys jossa ajatuskokeet esitetään, järjestää samanlainen koe ammattifilosoille ja katsoa vaikuttaako tämä sama epärelevantti tekijä heidän intuitioihin/vastauksiin samalla tavalla, kuin se vaikutti maallikoiden kohdalla.

Eric Schwitzgebel ja Fiery Cushman (2012, s. 136) pyrkivät tutkimaan vaikuttaako järjestys, jossa ajatuskokeet A ja B esitetään koehenkilöille heidän intuitioihinsa näihin ajatuskokeisiin liittyen. On varmasti turvallista olettaa, että harva pitäisi esittämisjärjestystä itse ajatuskokeen kannalta relevanttina tekijänä, joten järjestysvaikutuksen voi nähdä tässä yhteydessä virheenä, jolta suojautumiseen filosofisen asiantuntijuuden voisi kuvitella auttavan. He käyttivät tutkimuksessaan yhtenä ajatuskokeena Greenenkin käyttämää raitiovaunu-ongelmaa (Ibid., s. 137) ja heidän otantansa koostui 324 filosofista (maisterin tai tohtorin tutkinto filosofiassa), 753 akateemisesta ei-filosofista (maisterin tai tohtorin tutkinto jossain muussa kuin filosofiassa) ja 1389 ei-akateemisesta koehenkilöstä (ei akateemista tutkintoa) (Ibid., s. 138). 68% filosofeista mainitsi erityisosaamisalueekseen etiikan (Ibid.). Itse koe suoritettiin esittämällä koehenkilöille Greenen kytkin- ja jalankulkusilta -versioita vastaavat kuvaukset, joille esitetyt hypoteettiset ratkaisut heidän tuli arvioida asteikolla yhdestä (moraalisesti todella hyvä) seitsemään (moraalisesti todella tuomittava) vaihdellen ajatuskokeen tyyppien esitysjärjestystä mahdollisen järjestysvaikutuksen löytämiseksi (Ibid.). Jos siis koehenkilöt arvioivat kummassakin versiossa ajatuskokeen toimijan toimivan moraalisesti yhtä tuomittavalla/hyväksyttävällä tavalla eri todennäköisyyksillä riippuen tapausten esitysjärjestyksestä, esitysjärjestyksellä voidaan todeta olleen keskimääräinen vaikutus koehenkilöiden arvioihin tapausten moraalisuudesta. Tulokset olivat seuraavat:

Kuva 5: Järjestysvaikutus raitiovaunu -ongelmassa (Schwitzgebel & Cushman, 2012, s. 141)

Kaaviossa tummanharmaat pylväät osoittavat, kuinka monta prosenttia koehenkilöistä arvioivat molemmat tapaukset moraalisesti samanarvoisiksi silloin, kun jalankulkusilta -versio esitettiin ensin ja vaaleamman harmaat pylväät näyttävät vastaavat luvut, kun kytkin -versio esitettiin ensimmäisenä. Ero oli tilastollisesti merkittävä kaikissa ryhmissä ja filosofit, muut akateemikot ja ei-akateemikot vaikuttivat ryhminä olevan suunnilleen yhtä alttiita järjestysvaikutukselle. Schwitzgebel ja Cushman (2012, s. 148) suorittivat vastaavan kaltaiset kokeet myös kahteen muuhun ajatuskokeeseen liittyen ja niissäkin tulokset olivat saman suuntaiset.

Kevin Tobia, Wesley Buckwalter ja Stephen Stich (2013, s. 632-633) suorittivat samankaltaisen kokeen, jossa he tutkivat kuinka paljon filosofien ja ei-filosofien arvostelmiin raitiovaunu -ongelman kytkin-versioon liittyen vaikutti se, oliko ajatuskoe kuvattu heille ensimmäisestä vai kolmannesta persoonasta käsin. Heidän lopputulemansa oli, että ei-filosofit pitivät kytkimen käyttämistä ja yhden henkilön uhraamista viiden pelastamiseksi hyväksyttävänä 65% tapauksista silloin, kun ajatuskoe esitettiin heidän omasta näkökulmastaan käsin (he olivat ajatuskokeen toimijoita) ja 90% tapauksista silloin, kun kuvaus annettiin kolmannesta persoonasta (kun toimijana oli henkilö nimeltä ”John”) (Ibid., s. 633). Filosoifeilla näkyi myös vastaava vaikutus, mutta heillä se oli päinvastainen: 89% filosoifeista piti kytkimen käyttöä ja yhden ihmisen uhraamista hyväksyttävänä silloin, kun ajatuskoe esitettiin heidän näkökulmastaan ja 64% silloin, kun heille esitettiin kolmannen persoonan kuvaus ajatuskokeesta (Ibid.). Näiden tutkimusten pohjalta vaikuttaisi siis siltä, että tarkasteltaessa filosoifeja ryhmänä, heidän arvostelmansa ajatuskokeisiin liittyen ovat keskimäärin yhtä alttiita kyseisten ajatuskokeiden kannalta epärelevanttien tekijöiden

vaikutuksille, vaikka Tobian ym. tutkimus näytti vaikutuksen olevan selkeästi erilainen, kuin ei-filosoifeilla.

Schwitzgebelin ja Cushmanin tai Tobian ym. edellä mainitut tutkimukset eivät osoita, että filosofista asiantuntijuutta ei ole olemassa, vaan enintään sen, että filosofinen asiantuntijuus ei välttämättä suojaa joiltakin vinoumilta, joita heidän koejärjestelyjensä kaltaisissa tilanteissa on tapana esiintyä. Koska 'asiantuntijuus -argumentti' on kanta, joka käytännössä perustuu 'keskeisyys -hypoteesille', sitä vastaan on mahdollista argumentoida myös kokeellista filosofiaa kritisovasta positiosta. Kokeellisen filosofian kriitikoista esimerkiksi Deutsch (2015, s. 145) ja Cappelen (2012, s. 228) ovat esittäneet, että asiantuntijuus -argumentti kaatuu siihen, että se perustuu samoille virheellisille oletuksille, kuin kokeellinen filosofia itsessään. Tämän vuoksi on ymmärrettävää, että asiantuntijuus -argumentin edessä kokeellisen filosofian edustajat eivät ole joutuneet samanlaisten haasteiden eteen, kuin keskeisyys -hypoteesia vastustavien argumenttien kanssa, vaan se on lähinnä motivoinut heitä tekemään lisää kokeellista tutkimusta. Kertyneiden tutkimusten pohjalta saattaa olla syytä olettaa, että filosofisella asiantuntijuudella ei ole sellaista vaikutusta intuitioihin, kuin asiantuntijuus -argumentti näyttäisi esittävän, mutta tämän pohjalta ei voida tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä filosofiseen asiantuntijuuteen liittyen. Kuten aikaisemmin on todettu, ammattifilosofit eivät muutenkaan tee työtään vain kirjaamalla ylös spontaaneja intuitioitaan ajatuskokeisiin liittyen, vaan filosofointi tapahtuu esimerkiksi reflektion, argumentaation ja keskustelun kautta, jolloin tarjoutuu monta tilaisuutta tehdä vinoumat, virheet ja ristiriidat näkyviksi. Vaikka filosofinen asiantuntijuus ei vaikuttaisi intuitioiden kautta, siitä ei seuraa, että se ei vaikuttaisi ollenkaan.

Toki on mahdollista, että filosofinen asiantuntijuus vaikuttaa myönteisellä tavalla intuitioihin asiantuntijuus -argumentin mukaisesti, mutta esitetyt kokeet ovat vain väärän toteutuksen vuoksi kykenemättömiä ilmaisemaan tätä. Tämä jäänee avoimeksi kysymykseksi ainakin toistaiseksi. Asiantuntijuus -argumentti ei kuitenkaan ole kokeellista filosofiaa vastustavana argumenttina erityisen voimakas esimerkiksi juuri siksi, että se tuntuu vain vaativan lisää kokeellista tutkimusta. Siinäkin tapauksessa, että onnistuttaisiin osoittamaan, että vain ammattifilosofien intuitioilla on filosofista merkitystä, kokeelliset filosofit voisivat jatkaa toimintaansa alkamalla tutkia niitä maallikoiden intuitioiden sijaan, ellei pystytä muuten osoittamaan, että kokeellisen filosofian metodit itsessään ovat kykenemättömiä tuottamaan filosofian kannalta relevanttia tietoa.

5.4 Kokeellisen filosofian metodologian kritiikki

Kokeellisen filosofian taustalla olevien filosofiaan liittyvien oletusten kritisoimisen lisäksi on myös mahdollista kritisoida heidän hyödyntämäänsä metodologiaa. On esimerkiksi mahdollista hyväksyä kokeellisten filosofien oletukset intuitioiden käyttämisestä todisteina ja hyväksyä jopa maallikoiden intuitioiden merkitys filosofialle, mutta kyseenalaistaa se, ilmaisevatko kokeellisen filosofian kyselytutkimukset todella ihmisten intuitioita. Käyn läpi joitakin erityisesti kyselytutkimuksiin ja kognitiotieteiden metodien soveltamiseen liittyviä kritiikkejä.

Oletus siitä, että koehenkilöiden vastaukset kyselyihin sellaisenaan ilmaisisivat mitään yhtä tiettyä asiaa - oli se sitten 'intuitio' tai 'arvostelma' - sisältää jo itsessään ongelman. Simon Cullen (2009, s. 2-3) kutsuu tätä oletusta ”**kyselyvetoiseksi romantiikaksi**” (*survey-driven romanticism*), mikä on viittaus Weinbergin ym. käyttämään 'intuitiovetoinen romantiikka' -termiin. Cullenin mukaan vastaukset kyselyihin ovat itsessään vain ihmisten käyttäytymistä kyseisessä koetilanteessa ja vaikka niihin toki saattavat vaikuttaa esimerkiksi filosofiset intuitiot tai arvostelmat, niihin saattavat vaikuttaa myös lukuisat muut muuttajat, joita kyselytutkimusten metodologisiin ongelmiin keskittyneissä tutkimuksissa on havaittu (Ibid., s. 3-4). Tällaisia vaikuttavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi jo Schwitzgebelin ja Cushmanin tai Tobian ym. edellä mainituissa tutkimuksissa esille tulleet järjestysvaikutus ja valitut sanamuodot, mutta niiden lisäksi myös lukuisat muut koetilanteeseen tai kyselylomakkeen muotoiluun liittyvät seikat voivat vaikuttaa ihmisten vastauksiin ei-toivotulla tavalla. Antti Kauppinen erottaa erityisesti käsitteiden merkityksiin liittyvien kyselytutkimusten vastauksiin vaikuttavista tekijöistä **semanttiset** ja **pragmaattiset tekijät** (Kauppinen, 2007, s. 104), semanttisten tekijöiden ollessa käsitteiden kansanomaisten merkitysten kannalta mahdollisesti relevanttia tietoa ja pragmaattisten tekijöiden ollessa niitä, jotka lähinnä 'saastuttavat' kyselydataa kiinnostuksen kohteena olevien kysymysten kannalta. Pragmaattisia tekijöitä voivat olla esimerkiksi koehenkilön arvelut siitä, mitä kokeen järjestäjä toivoisi hänen vastaavan tai muut saman tyyliiset tavallisiin keskustelutilanteisiin liittyvät toimintamallit. Koska kokeellisen filosofian kyselytutkimusten vastausvaihtoehdot ovat usein todella rajattuja, välillä esimerkiksi vain 'kyllä' ja 'ei', voi olla hyvin hankala erottaa, milloin vastaus perustuu semanttisiin pohdintoihin ja milloin selitys löytyy pragmaattisista tekijöistä.

Esimerkkinä siitä, miten ei-semanttiset tekijät voivat vaikuttaa kyselytutkimuksiin, Cullen (2009, s. 5) mainitsee Norbert Schwarzin (1995) tutkimuksen, jossa selvitettiin vastausvaihtoehtojen esittämistavan vaikutusta ihmisten kyselyvastauksiin. Schwarz esitti koehenkilöille kysymyksen ”kuinka hyvin arvioisit menestyneesi elämässäsi?” ja pyysi heitä vastaamaan valitsemalla parhaiten

sopiva vaihtoehto skaalalta joka kattoi vaihtoehdot väliltä ”en ole ollenkaan menestynyt” ja ”olen todella menestynyt”. Yhdelle ryhmälle koehenkilöitä vastausvaihtoehdot numeroitiin 0 - 10 ja toiselle -5 - 5 niin, että 0 ja -5 vastasivat vaihtoehtoa ”en ole ollenkaan menestynyt” ja 10 ja 5 vastaavasti ”olen todella menestynyt”. Kävi ilmi, että niistä koehenkilöistä, jotka vastasivat asteikolla 0 – 10, jopa 34% antoi vastauksen, joka jäi keskivälin alapuolelle, kun taas niistä, jotka vastasivat asteikolla -5 – 5, vain 13% vastasi alta keskivälin. (Schwarz 1995, s. 157) Vastausvaihtoehtojen muuten pysyessä samana niiden numeroinnilla näytti olevan yllättävän suuri vaikutus.

Samoin esimerkiksi Weinbergin ym. tutkimuksessa heidän kyselylomakkeensa kohta:

Bobilla on ystävä, Jill, joka on ajanut Buickia monta vuotta. Sen vuoksi Bob ajattelee, että Jill ajaa amerikkalaista autoa. Hän ei kuitenkaan ole tietoinen, että tämän Buick on varastettu hiljattain, eikä hän myöskään tiedä Jillin korvanneen sen Pontiacilla, joka on erilainen amerikkalainen auto. Tietääkö Bob todella, että Jill ajaa amerikkalaista autoa vai uskooko hän vain?

Todella tietää

Vain uskoo (Weinberg ym., 2001, s. 443)

Vastausvaihtoehdot ovat ”*todella tietää*” ja ”*vain uskoo*”, minkä voi uskoa mahdollisesti vaikuttavan joidenkin koehenkilöiden vastauksiin verrattuna tilanteeseen, jossa vastausvaihtoehdot olisivat vain ”tietää” ja ”uskoo”. Cullenin (2009, s. 6) mukaan ”*todella*” ja ”*vain*” ovat selkeästi sanoja, jotka vaikuttavat siihen mitä ajattelemme kyselyn tekijöiden olevan mieltä vastausvaihtoehdoista ja mahdollisesti omasta vastauksestaan epävarman koehenkilön kohdalla vaikuttaa niin, että ”*todella*” nostaa kynnyistä vastata ”*todella tietää*” ja siihen verraten ”*vain*” laskee kynnyistä vastata ”*vain uskoo*”. Tällaista vaikutusta on vaikea todistaa, mutta koska tiedämme entuudestaan kyselyiden kannalta epärelevanttien tekijöiden voivan vaikuttaa vastauksiin, emme voi sulkea mahdollisuutta pois ja toisaalta todistamisen vaikeus johtuu suureksi osaksi siitä, että emme voi ’avata’ kyselyvastauksia ja katsoa mistä ne koostuvat, mikä on myös yksi syy miksi ne voivat olla epäluotettavia. On olemassa joitakin ja varmasti voidaan keksiä lisääkin keinoja, joilla erilaisia pragmaattisia vaikutuksia voidaan yrittää hallita, mutta ei ole mahdollisuutta saada täyttä varmuutta siitä, mitä mikäkin vastaus kyselyyn *todella* ilmaisee.

Knoben vuoden 2003 tutkimus paljasti epäilemättä jonkin efektin, joka liittyy normatiivisiin arvostelmiin ja ’tarkoituksellisuuden’ käsitteeseen, mutta Cullenin kritiikkiä soveltaen voimme huomata, että näin yksinkertaisesti toteutettuun kyselytutkimukseen annettuihin vastauksiin saattaa

vaikuttaa lukuisia itse koetilaisuuteen tai koehenkilöiden oletuksiin liittyviä tekijöitä, jotka eivät ole normatiivisten arvostelmien tai 'tarkoituksellisuuden' käsitteen kannalta relevantteja. Koehenkilöt saattavat ymmärtää kysymyksen "tarkoittiko X toimia tavalla Y?" liittyvän tarkoituksellisuuden sijaan esimerkiksi siihen, onko henkilö X vastuussa asiasta Y. Samoin Weinbergin ym. vuoden 2001 tutkimuksessa löydetty ero länsimaalaisten ja itäaasialaisten episteemisissä intuitioissa saattaisi selittyä erilaisten tietoteoreettisten käsitysten sijaan kielimuurista johtuvista väärinymmärryksistä. Tämän vuoksi, jotta kokeellisella filosofialla voisi olla annettavaa filosofialle heidän toivomallaan tavalla, täytyy myös heidän edustamiensa projektien ympärille ensin kasautua huomattava määrä samankaltaisia tutkimuksia pienillä variaatioilla, jotta mahdolliset tutkimusjärjestelyihin liittyvistä häiriöistä johtuvat virheet saadaan eliminoitua.

Joskus kokeellisen filosofian tutkimukset saattavat kohdata ongelman myös sitä kautta, että vaikka toiselta tieteenalalta lainattu tutkimusmetodi soveltuisi kyseisellä alalla tehtyihin tutkimuksiin ongelmitta, ne eivät välttämättä sovellu samalla tavalla filosofialle ominaisten teemojen tutkimiseen. Selim Berkerin (2009, s. 316-317) mukaan Greenen kaksoisprosessiteoriaan liittyvissä tutkimuksissa on havaittavissa asenteita tietyissä tilanteissa tapahtuvaa tunteisiin tai heuristiikkoihin pohjaavaa päättelyä vastaan, minkä suuntaiset argumentit ovat yleisiä kognitiivisia vinoumia käsittelevässä kirjallisuudessa, mutta eivät välttämättä ole samalla tavalla sopivia normatiivisten kysymysten tutkimukseen. Tältä osin Greenen kaksoisprosessiteoriaan liittyvä tutkimus muistuttaa esimerkiksi Daniel Kahnemanin ja Amos Tverskyn vinoumiin ja heuristiikkoihin keskittyvää tutkimusta, jossa he erottelivat Greenen tapaan kaksi erillistä ajattelun "systemiä", joiden kautta ihmiset ratkaisevat erilaisia ongelmia. Greene (2013, s. 134) itsekin toteaa hänen moraalin kaksoisprosessiteoriaansa kuuluvan laajempaan tutkimukselliseen viitekehykseen, jossa on kartoitettu ihmismielen ja -aivojen kaksoisprosessirakennetta ja mainitsee Kahnemanin suuntauksen vaikutusvaltaisimpana puolestapuhujana. Kahneman listaa eri systeemien kautta tapahtuvan ajattelun piirteitä:

Systemi 1

Automaattinen

Vaivaton

Assosioiva

Nopea

Tiedostamaton prosessi

Taidollinen

Systemi 2

Kontrolloitu

Vaivannäköä vaativa

Deduktiivinen

Hidas

Itsetietoinen

Sääntöjä seuraava

Kahnemanin ja Tverskyn työssä yksi keskeinen elementti on systeemi 1:een liittyvät vinoumat ja heuristiikat, joita Kahneman esittelee vuoden 2011 kirjassaan *Thinking Fast and Slow*. Esimerkkinä voidaan mainita ”Linda -esimerkki”:

Koehenkilöille annettiin seuraava kuvaus henkilöstä nimeltään Linda:

Linda on 31 vuotias, naimaton, suorapuheinen ja erittäin älykäs. Hän opiskeli pääaineenaan filosofiaa. Opiskelijana hän oli syvästi kiinnostunut syrjintää ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta koskevista kysymyksistä ja osallistui myös ydinvoimaa vastustaviin mielenosoituksiin. (Kahneman, 2011, s. 156 [suom. oma])

Tämän jälkeen koehenkilöiden tuli valita mielestään todennäköisin Lindaa kuvaava tilanne:

Linda on peruskoulun opettaja.

Linda työskentelee kirjakaupassa ja käy joogatunneilla.

Linda on aktiivinen feministiliikkeessä.

Linda on psykiatrinen sosiaalityöntekijä.

Linda on naisäänestäjien liiton jäsen.

Linda on pankkivirkailija.

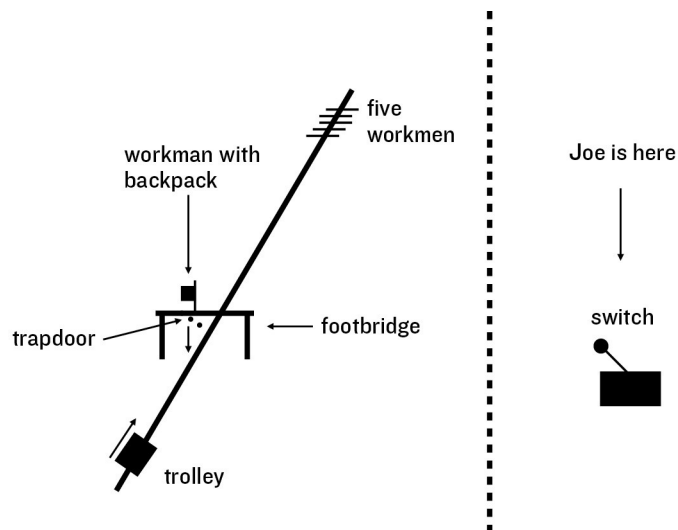
Linda on vakuutusmyyjä.

Linda on pankkivirkailija ja toimii feministisessä liikkeessä.

Kävi ilmi, että koehenkilöt olivat huomattavasti useammin taipuvaisia vastaamaan ”Linda on pankkivirkailija ja toimii feministisessä liikkeessä.” kuin ”Linda on pankkivirkailija.”. (Ibid., s. 156-157)

Tämän esimerkin tuottaman yleisen intuition virheellisyys on helppo osoittaa loogisesti. ’Feministinen pankkivirkailija’ on kategoria, joka sisältyy kategoriaan ’pankkivirkailija’, joten ensimmäisen pitäessä paikkansa myös jälkimmäinen pitää automaattisesti paikkansa. ’Pankkivirkailija’ sisältää kuitenkin myös kaikki ne pankkivirkailijat jotka eivät ole feministisiä, minkä vuoksi se on vähintään yhtä todennäköisesti oikein kuin ’feministinen pankkivirkailija’, mutta olettaen että kaikki pankkivirkailijat eivät ole feministisiä, on se todennäköisemmin oikea vastaus. Kahneman esittää lukuisia muitakin esimerkkejä intuition vinoumista, jotka on vastaavalla tavalla osoitettavissa loogisesti virheellisiksi, mutta tutkittaessa intuitioita normatiivisiin tai käsitteellisiin kysymyksiin liittyen, yksittäisen vastauksen loogisen pätevyyden tarkistaminen ei ole aina niin yksinkertaista. Greenen tapauksessa ainakaan hänen alkuperäisessä raitiovaunuongelman kytkin- ja jalankulkusilta -versioita vertailevassa

tutkimuksessaan ei ole mahdollista määrittää kumpaakaan vaihtoehtoa vääräksi tai virheelliseksi ilman, että olettaa raitiovaunuongelman olevan ratkaistavissa yhtä yksiselitteiseen tapaan, kuin edellä mainitussa 'pankkivirkailija' -esimerkissä. Greene myöhemmissä tutkimuksissaan onnistui luovalla tavalla hälventämään joitakin hänen alkuperäiseen tutkimukseensa ja siitä tehtyihin johtopäätöksiin liittyviä epäilyksiä keksimällä lisää toisistaan poikkeavia versioita ongelmasta, yhden niistä ollessa muuten identtinen jalankulkusilta -version kanssa, paitsi henkilön työntämisen sijaan henkilö tiputetaan sillalta kauko-ohjattavan luukun avulla:

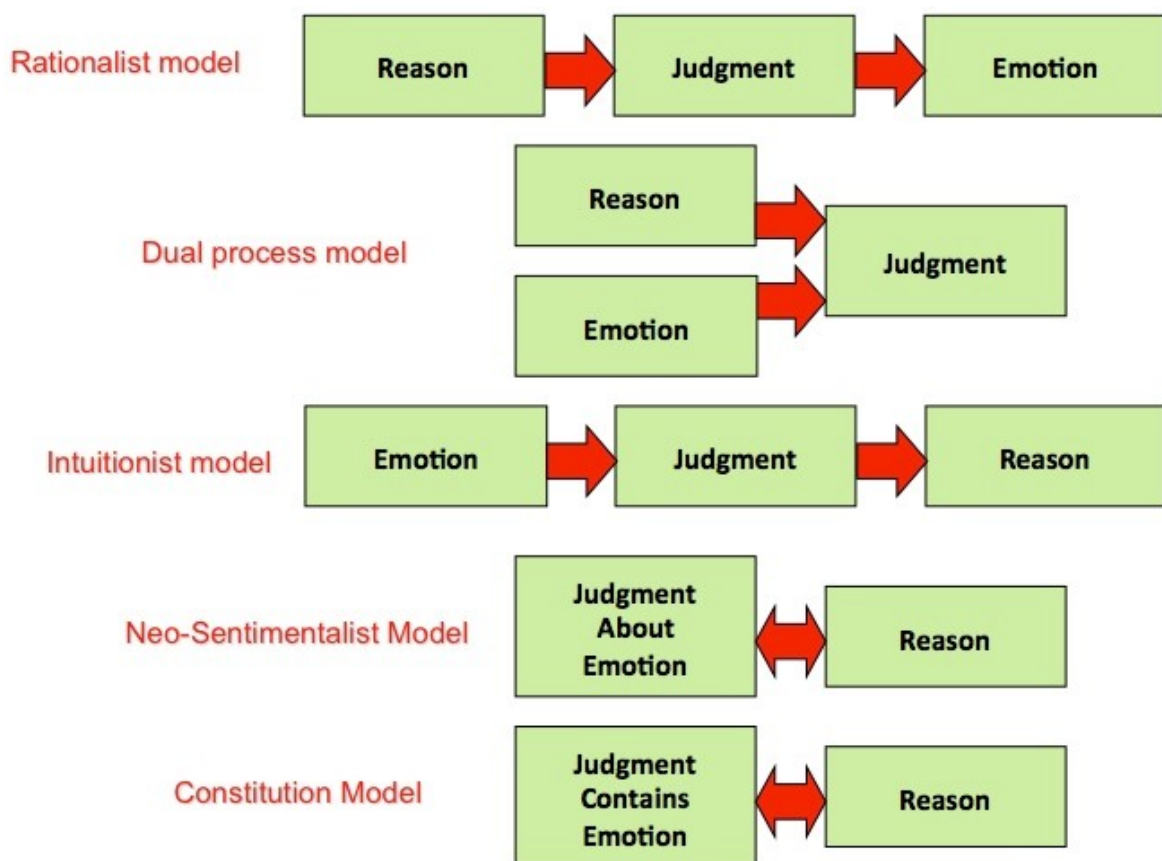

Kuva 6: Raitiovaunu -ongelman vaihtoehtoinen versio (Greene, 2013, s. 214)

Siinä missä alkuperäisessä jalankulkusilta -versiossa koehenkilöistä 31% piti hyväksyttävänä työntää sillalla oleva henkilö raiteille, kytkimellisessä jalankulkusilta -versiossa vastaava luku oli 63% (Greene, 2013, s. 215). Näiden kahden jalankulkusilta-version välinen ero on alkuperäisessä tutkimuksessa esitettyä eroa selvemmin sellainen, että sen voisi uskoa olevan moraalisten arvostelmien kannalta epärelevantti tekijä. Vaikka on todennäköistä, että Greene onnistui osoittamaan jonkin keskimääräisen vinouman tai taipumuksen liittyen ihmisten moraaliseen päättelyyn raitiovaunuongelman suhteen, on kuitenkin epäselvää missä määrin nämä löydöt tukevat Greenen normatiivisia argumentteja. Siitä huolimatta, että kahden jalankulkusilta-version välinen ero olisi moraalien kannalta epärelevantti tekijä, ihminen joka uskoo, että muita tulisi kohdella aina päämäärinä itsessään eikä koskaan välineinä, saattaa nämä tutkimukset nähtyään olla taipuvaisempi uskomaan, että näissä ajatuskokeissa juuri kytkimen käyttäminen olisi vinoumistamme johtuva virhe moraalisisessa päättelyssämme. Myös monet keskeisyys -hypoteesia vastustavia argumentteja käsittelevissä luvuissa esiin tulleista ongelmista pätevät myös tässä tapauksessa. Esimerkiksi, vaikka Greene onnistuisi osoittamaan, että tunteisiin pohjaavat intuitiot ovat epätarkempia kuin laskelmoivat intuitiomme, siitä ei silti seuraa, että kaikki arvostelmat, joiden lähteenä ovat tunteisiin

pohjaavat intuitiot, käyttävät näitä intuitioita *todisteinaan*. Tunteiden tai heuristiikkojen epäluotettavuudesta seuraa vain se, että niihin ei voida suoraan viitata *todisteina*, mutta niitä *lähteenä* käyttävien arvostelmien pätevyyttä tulee arvioida niiden tueksi esitettyjen *argumenttien* pohjalta.

Toinen kognitiotieteiden metodologiaan ja Greenen argumentteihin liittyvä ongelma on se, että empiirisiä havaintoja ja tutkimustuloksia selittämään muotoillut teoriat eivät useinkaan nauti varsinkaan heti esittämishetkenään tiedeyhteisön yhtenäistä hyväksyntää ja toisinaan eri kilpailevien teorioiden välinen kiista jatkuu ratkeamattomana hyvinkin pitkään, joten on oletettavaa, että jos tällaista teoriaa käytetään ratkaisevassa roolissa jonkin filosofisen argumentin osana, kyseisen argumentin tulevat hyväksymään korkeintaan se osa ihmisistä, jotka hyväksyvät esitetyn teorian. Kaksoisprosessiteoria ei ole kuitenkaan ainoa esitetty vaihtoehto selittämään tähänastisia löydöksiä, Prinzin mukaan on esitetty useita Greenen tulosten kanssa yhteensopivia teorioita, joista joitakin on esitelty seuraavassa kuvassa:

Kuva 7: Vaihtoehtoiset järjen, tunteiden ja arvostelmien suhdetta selittävät teoriat. (Prinz, 2010, s. 2)

Sitä, kuinka nämä erilaiset vaihtoehtoiset teorit toimisivat osana Greenen filosofista argumentaatiota ei tiettävästi ole käsitelty ainakaan kovin laajasti, mutta mikäli oletamme, että nimenomaan kaksoisprosessiteoria on edellytyksenä Greenen argumenttien elinvoimaisuudelle, ovat hänen argumenttinsa (vaikka olisivat muuten täysin päteviä) lopulta pitkälti sen varassa, mikä teorioista ajan myötä osoittautuu parhaiten selittävän havaintoja. Näin on toki asian laita kaikessa sellaisessa argumentaatiossa joka rakentaa sellaisten teorioiden ja havaintojen varaan, jotka eivät ole vakiinnuttaneet asemaansa, joten erityisesti Greeneä koskettavasta ongelmasta ei ole kyse, mutta on silti hyvä huomata, että tietyssä mielessä hänen argumenttinsa empiirinen komponentti ei ole ns. 'valmis'.

Samoin Weinbergin ym. (2001) tutkimuksen kokeellinen osuus toimii heidän filosofisen argumenttinsa keskeisenä komponenttina, mutta alkuperäisessä artikkelissa esitellyt kyselytutkimukset eivät vielä itsessään muodosta riittävää todistusaineistoa varsinkaan heidän jyrkimpien väitteiden puolesta. Machery ym. (2015, s. 1) julkaisema tutkimus antaa viitteitä siitä, että erityisesti Gettier-tyyppiset tietoteoreettiset intuitiot eivät välttämättä sittenkään ole joillekin tietyille kulttuureille spesifejä, vaan hyvin universaalisti jaettuja ja mahdollisesti jopa ihmisille sisäsyntyisiä. Mutta vaikka Weinberg ym. olisivatkin olleet väärässä Gettier-tyyppisten intuitioiden suhteen, siitä ei välttämättä seuraa, että koko kokeellisen filosofian restriktionistinen projekti tulisi lopettaa, sillä tähän mennessä tehtyjen tutkimusten pohjalta voidaan todeta löytyvän joitakin muita vastaavalla tavalla kulttuurin vaikutukselle herkkiä filosofisia intuitioita (Kts. Esim. Machery ym., 2008). Sitä, miten kokeellinen filosofia on onnistunut tavoitteissaan, on hankala tai jopa mahdoton mitata yksittäisten tekstien kautta joten ainoa mielekäs tapa pyrkiä sitä mittaamaan on tarkastella tutkimusohjelmia ja niiden ympärille kertynyttä dataa laajempina kokonaisuuksina. Siinä missä esimerkiksi nykyaikaisilla tietoisuuden selittämiseen keskittyneillä empiirisillä filosofeilla on käytettävissään massiivinen määrä kertynyttä aineistoa ja mahdollisesti useita sitä selittämään syntyneitä teoreettisia traditioita, kokeellinen filosofia syntyi nimenomaan vastaamaan vastaavan aineiston puutteeseen, joten on ymmärrettävää, että vie aikansa ennen kuin aineistoa on kertynyt edes sen verran, että voidaan millään varmuudella arvioida voiko sen pohjalta tehdä mitään filosofisesti mielenkiintoisia johtopäätöksiä.

6. Päätäntö

Lopuksi on syytä koostaa pieni yhteenveto. Jos tarkastellaan tieteen ja filosofian historiaa, voidaan havaita, että silloin tällöin eri tieteenalojen sisällä esiintyy yksilöitä tai ryhmiä, joita yhdistää tietynlainen naturalistinen ja kokeellisia tutkimusmetodeja suosiva asenne, joka on toisinaan ollut osallisena uusien tieteenalojen tai koulukuntien syntymiselle. Nykymuotoisen filosofian osalta tämä asenne on näkynyt vielä tämän vuosituhannen alkuun asti lähinnä muiden tieteenalojen tuottaman tiedon hyödyntämisenä filosofisten kysymysten käsittelyssä ja jotkut filosofit ovat tähän nojanneet empiiriseen aineistoon niin vahvasti, että heidän on toisinaan sanottu edustavan väljärajaista filosofian haaraa nimeltään empiirinen filosofia. Käsittelemäni aineiston pohjalta vaikuttaa siltä, että kokeellinen filosofia on helpointa ymmärtää empiirisen filosofian haarana, jolle tunnusomaista on se, että filosofit ovat lainanneet muilta tieteenaloilta empiirisen tutkimuksen menetelmiä ja alkaneet itse tuottaa kokeellisia tutkimuksia erityisesti heidän omia filosofisia argumenttejaan silmällä pitäen. Rajallisista resursseista ja osaamisesta johtuen kokeelliseen filosofiaan liittyvät tutkimukset olivat ainakin alkuun hyvin vaatimattomia kyselytutkimuksia, mutta kasvaneen kiinnostuksen myötä kertyneistä tutkimuksista alkoi muodostua muista kokeellisista tutkimusohjelmista erottuva kokonaisuus, josta tuli kokeellisen filosofian ominaispiirre ja syy käsittää se omaksi kokonaisuudekseen muuhun empiiriseen filosofiaan verrattuna. Tämä kokeelliselle filosofialle ominainen kokeellinen tutkimus hyödyntää hyvin pitkälti psykologian alalta tuttuja tutkimusmetodeja ja keskittyy usein tutkimaan filosofian tekemisen taustalla olevia psykologisia prosesseja, joten sitä voitaisiin kutsua esimerkiksi ”filosofian psykologiaksi” (kts. Schwitzgebel, 2007), vaikka tutkimuskentän kasvaessa vaikutteita varmasti saatetaan alkaa ottaa myös muilta tieteenaloilta. Tämä filosofian psykologia ei kuitenkaan mielestäni itsessään ole filosofiaa, vaan kokeellisen filosofian laskeminen filosofiaksi edellyttää sitä, että sen yhteydessä esitetään jokin luonteeltaan selkeästi filosofinen argumentti. Kokeellisen filosofian laskeminen omaksi filosofian osa-alueekseen saattaa tuntua tällä perusteella melko triviaalilta, mutta koska kyseessä on nopeasti kasvava ja yhtenäinen liike, on hyvä että on olemassa myös termi, jolla viitataan nimenomaan siihen.

Kokeellista filosofiaa vastaan esitettyjen kritiikkien pohjalta voi sanoa, että suurimmat kokeelliseen filosofiaan usein liittyvät puutteet ovat ainakin empiiriseen aineistoon nähden melko jyrkät filosofiset johtopäätökset, hyvin yksinkertaistetut kuvaukset kritisoimistaan filosofisista käytännöistä sekä käsitteelliset ja metodologiset epäselvyydet liittyen siihen, mitä he tutkivat ja miten heidän tutkimansa asian tulisi ilmetä heidän tekemissään tutkimuksissa. Moniin mainitun

kaltaisiin ongelmiin on jo esitetty ratkaisuja ja edistystä tapahtuu niiden suhteen varmasti tulevaisuudessakin, joten on oletettavaa, että kokeellisen filosofian todellinen potentiaali filosofisiin ongelmiin liittyen tulee ilmi vasta tulevaisuudessa kasautuneiden tutkimusten ja aineistojen myötä. Jyrkkien johtopäätösten lisäksi myös siinä tavassa, jolla kokeellisen filosofian edustajat ovat esittäneet löydöksiään 'yllättävinä' tai muuten mullistavina, tuntuu olevan pientä liioittelua ottaen huomioon, että esimerkiksi Knobens (2003) maallikoille teettämän kyselytutkimuksen tulokset eivät tulleet suurimmalle osalle (83,1%) yllätyksenä, kun joukkoa ammattifilosofeja pyydettiin kertomaan kuinka he arvelivat maallikoiden vastaavan Knobens esittämiin ajatuskokeisiin (Dunaway, Edmonds & Manley, 2013, s. 427). Ottaen huomioon myös sen, että kokeellisen filosofian edustajat eivät empiirisen aineiston hyödyntämisen suhteen tee mitään sellaista, mikä ratkaisevalla tavalla poikkeaisi aikaisemmasta empiirisestä filosofiasta, puheet kokeellisesta filosofiasta jotenkin radikaalina tai vallankumouksellisena liikehdintänä on tämän pohjalta parempi ymmärtää yrityksenä herättää kiinnostusta ja kerätä huomiota sen sijaan, että odottaisi kokeellisten metodien syrjäyttävän ”nojatuolimenetelmiä” ainakaan vielä hetkeen.

Koska tällä hetkellä kokeellisen filosofian piirissä tuotettu kokeellinen tutkimus – erityisesti tässä tutkielmassa esiteltyjen esimerkkien osalta – koostuu pääasiassa kognitiotieteellisestä ja/tai intuitioita tai arvostelmia kartoittavasta tutkimuksesta, näiden tutkimustulosten ei välttämättä tarvitse olla erityisesti filosofisen keskustelun kannalta hyödyllisiä ollakseen yleisen tieteellisen kehityksen kannalta hyödyllisiä. Vaikka ei hyväksyisi esimerkiksi Greenen tutkimustensa pohjalta muotoilemia filosofisia argumentteja, suoritetuilla kokeilla itsessään saattaa hyvinkin olla annettavaa kognitiotieteille, tässä tapauksessa erityisesti aivojen tutkimukselle. Datan monikäyttöisyys saattaa hyödyttää myös filosofiaa joillakin vähemmän suorilla tavoilla. Vaikka eri ihmisryhmien välisistä eroista filosofisten intuitioiden suhteen ei suoraan seuraisi mitään erityisen radikaalia, jotkut tällaiset erot voivat esimerkiksi olla huomion arvoisia suunnitellessa filosofian opetukseen liittyviä käytännön ratkaisuja. Jo esille tulleet mahdolliset erot eri kulttuuritaustoista tulleiden ihmisten välillä ja mahdolliset erot miesten ja naisten filosofisten intuitioiden välillä (Kts. Esim. Figdor & Drabek, 2016) saattaa olla syytä huomioida pohdittaessa esimerkiksi mitä sisältöjä olisi syytä painottaa opetuksessa ja millä tavoilla, ottaen huomioon sekä ei-länsimaalaisten että naisten huomattavan aliedustuksen länsimaalaisissa filosofian oppilaitoksissa. Mikään määrä kokeellista tutkimusta tuskin tulee viemään pois tarvetta argumentaatiolle, keskustelulle tai muille ”nojatuolimenetelmille”, mutta toisinaan tämän luontoinen tutkimus voi paljastaa ilmiöitä, joille olemme arkikokemuksemme puitteissa sokeita ja näin tuoda uusia tulokulmia vanhoihin kysymyksiin.

Jos unohdetaan ajatukset vallankumouksellisuudesta ja ymmärretään heidän tavoitteensa hieman vaatimattomammassa mielessä, kokeellinen filosofia on muun empiirisen filosofian tavoin melko tavanomainen osa nykyistä analyttistä filosofiaa sikäli, että he pyrkivät argumentoimaan kantansa puolesta siinä missä muutkin ja heidänkin mielenkiinnon kohteensa ovat pitkälti filosofisia. Heidän esittämänsä argumentit selkeästi vaativat tuekseen tekemänsä kaltaista tutkimusta, joten on ihailtavaa, että he ovat haasteista huolimatta lähteneet toteuttamaan niitä ja vaikka kokeellisten filosofien argumentit eivät onnistuisi vakuuttamaan muita kuin naturalistisemmin suuntautuneita filosofeja, jo niiden synnyttämät - esimerkiksi filosofian metodologiaan keskittyvät - keskustelut ovat tervetullut lisä filosofisen keskustelun kenttään. En itse kuitenkaan näe kovinkaan todennäköisenä, että tulevaisuuden filosofit siirtyisivät suurin joukoin tekemään itse empiiristä tutkimusta, mutta kokeellista tutkimusta erityisesti filosofian näkökulmasta korostavana liikkeenä kokeellinen filosofia saattaa tulevaisuudessa toki poikia yhä enemmän filosofien ja muiden alojen asiantuntijoiden yhteistyötä erityisesti filosofisiin kysymyksiin liittyen. Nähtäväksi jää, kuinka suuri vaikutus näillä virtauksilla tulee lopulta olemaan.

Lähteet:

- Alexander, J. & Weinberg, J.M. (2007). Analytic Epistemology and Experimental Philosophy. *Philosophy Compass*, 2(1), s. 56–80.
- Alexander, J., Mallon, R. & Weinberg, J.M. (2014). Accentuate the Negative. Teoksessa: Knobe, J. & Nichols, S. (toim.), *Experimental Philosophy: Volume 2*. New York: Oxford University Press
- Alexander, J. (2016). Philosophical Expertise. Teoksessa: J. Sytsma ja W. Buckwalter (toim.), *A Companion to Experimental Philosophy*. Hoboken: Wiley
- Anstey, P.R. ja Vanzo, A. (2016). Early Modern Experimental Philosophy. Teoksessa: J. Sytsma ja W. Buckwalter (toim.), *A Companion to Experimental Philosophy*. Hoboken: Wiley
- Appiah, K.A. (2014). *Experimental Philosophy*. Haettu osoitteesta:
https://www.researchgate.net/publication/304985153_Experimental_Philosophy
- Benjamin, C. (1939). What is Empirical Philosophy? *The Journal of Philosophy*, 36(19).
- Berker, S. (2009). The Normative Insignificance of Neuroscience. *Philosophy and Public Affairs*, 37(4), s. 293–329.
<https://philpapers.org/rec/BERTNI>
- Buckwalter, W. ja Sytsma, J. (2016). Introduction. Teoksessa: J. Sytsma ja W. Buckwalter (toim.), *A Companion to Experimental Philosophy*. Hoboken: Wiley
- Cappelen, H., (2012). *Philosophy without intuitions*. Oxford: Oxford University Press.
- Cullen, S., (2009). Survey-Driven Romanticism. *Review of Philosophy and Psychology*, 1, s. 275–296.
- Deutsch, M. (2015). *The myth of the intuitive*. The MIT Press.
- Dunaway, B., Edmonds, A. & Manley, D. (2013). The Folk Probably do Think What you Think They Think. *Australasian Journal of Philosophy*, 91(3), s. 421-441.
- Egler, M., (2019). No Hope for the Irrelevance Claim. *Philosophical Studies*, 177, s. 3351–337.
- Figdor, C. & Drabek, M.L., (2016). Experimental Philosophy and the Underrepresentation of Women. Teoksessa: J. Sytsma ja W. Buckwalter (toim.), *A Companion to Experimental Philosophy*. Hoboken: Wiley
- Gettier, E., (1963). Is Justified True Belief Knowledge?. *Analysis*, 23(6), s. 121–123.
- Greene, J., Sommerville, B., Nystrom, L., Darley, J., Cohen, J. (2001). An fMRI Investigation of Emotional Engagement in Moral Judgment. *Science*, 293. Haettu osoitteesta:
<https://static.squarespace.com/static/54763f79e4b0c4e55ffb000c/t/5477ccc3e4b01fb132f9bcc3/1417137347517/an-fmri-investigation-of-emotional-engagement-in-moral-judgment.pdf>

- Greene, J. (2013). *Moral Tribes: Emotion, reason, and the gap between us and them*. Lontoo: Atlantic Books Ltd.
- Greene, J. (2014). *Beyond Point-and-Shoot Morality: Why Cognitive (Neuro)Science Matters for Ethics*. *Ethics*, 124(4), . Haettu osoitteesta:
<https://static1.squarespace.com/static/54763f79e4b0c4e55ffb000c/t/5951520a5016e15b774ac1ee/1498501643457/beyond-point-and-shoot-morality+%281%29.pdf>
- Hales, S. (2006). *Relativism and the Foundations of Philosophy*. Cambridge: MIT Press.
- Hewson, C. (1994). Empirical evidence regarding the folk psychological concept of belief. Haettu osoitteesta: <http://oro.open.ac.uk/34615/>
- Hintikka, J., (1999). The Emperor's New Intuitions. *Journal of Philosophy*, 96(3), s. 127–47.
- Kahneman, D. ja Sunstein, C.R, (2005). Cognitive Psychology of Moral Intuitions. Teoksessa: *Neurobiology of Human Values: Research and Perspectives in Neurosciences*, s. 91-105.
- Kahneman, D. (2011). *Thinking Fast and Slow*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Kauppinen, A. (2007) The Rise and Fall of Experimental Philosophy. *Philosophical Explorations*, 10(2), s. 95-118.
- Knobe, J. (2003). Intentional Action and Side-Effects in Ordinary Language. *Analysis*, 63. Haettu osoitteesta:
<https://cpb-us-w2.wpmucdn.com/campuspress.yale.edu/dist/3/1454/files/2016/02/Side-Effect-2jd52ts.pdf>
- Knobe, J. (2007). Experimental Philosophy and Philosophical Significance. *Philosophical Explorations*
- Knobe, J. & Nichols. S. (2008). *An Experimental Philosophy Manifesto*. Teoksessa: J. Knobe, S. Nichols (toim.), *Experimental Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.
- Knobe, J. (2016). Experimental Philosophy Is Cognitive Science. Teoksessa: J. Sytma ja W. Buckwalter (toim.), *A Companion to Experimental Philosophy*. Hoboken: Wiley
- Kripke, S., (1980). *Naming and Necessity*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Ludwig, K., (2007). The Epistemology of Thought Experiments: First Person versus Third Person Approaches. *Midwest Studies in Philosophy*, 31, s. 128–159.
- Machery, E., Mallon, R., Nichols, S. & Stich, S.P. (2008). *Semantics, Cross-Cultural Style*. Teoksessa: J. Knobe, S. Nichols (toim.), *Experimental Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.
- Machery, E., Stich, S., Rose, D., Chatterjee, A., Karasawa, K., Struchiner, N., ... Hashimoto, T. (2015). Gettier across cultures. *NOÛS* 00:0, s. 1–20.
- Machery, E. (2017). *Philosophy Within Its Proper Bounds*. Oxford: Oxford Univesity Press.

- Nadelhoffer, T. ja Nahmias, E. (2007). The Past and Future of Experimental Philosophy. *Philosophical Explorations*, 10(2). Haettu osoitteesta: https://www.researchgate.net/publication/228624145_The_Past_and_Future_of_Experimental_Philosophy
- Nado, J. (2014). Philosophical Expertise. *Philosophy Compass*, 9(9), s. 631–664.
- Nado, J. (2015). The intuition deniers. *Philosophical Studies*, 173(3), 781–800. Haettu osoitteesta: <https://www.jennifernado.net/papers.html>
- Newman, G.E., Bloom, P. ja Knobe, J. (2013). Value Judgments and the True Self. *Personality & social psychology bulletin*, 40(2), s. 203–216.
- Nolen-Hoeksema, S., Fredrickson, B.L., Loftus, G.R., Wagenaar, W.A. (2009) *Atkinson & Hilgard's Introduction to Psychology*, 15. painos
- Pettit, D. & ja Knobe, J. (2009). The Pervasive Impact of Moral Judgment. *Mind & Language* 24(5). Haettu osoitteesta: <https://cpb-us-w2.wpmucdn.com/campuspress.yale.edu/dist/3/1454/files/2016/02/pervasiveness-1ql3heu.pdf>
- Phillips, J., De Freitas, J., Mott, C., Gruber, J. ja Knobe, J. (2017). True Happiness: The Role of Morality in the Folk Concept of Happiness. *Journal of Experimental Psychology General*. 146(2), s. 165–181. Haettu osoitteesta: https://www.researchgate.net/publication/313125175_True_happiness_The_role_of_morality_in_the_folk_concept_of_happiness
- Prinz, J. (2008). *Empirical Philosophy and Experimental Philosophy*. Teoksessa: J. Knobe, S. Nichols (toim.), *Experimental Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.
- Prinz, J. (2010). *Constructive Sentimentalism: Legal and Political Implications*. Haettu osoitteesta: <http://www.mit.edu/~shaslang/mprg/PrinzCS.pdf>
- Ramsey, W. (1993). Prototypes and Conceptual Analysis. *Topoi*, 11, s. 59–70.
- Rose, D. ja Danks D. (2013). In Defense of a Broad Conception of Experimental Philosophy. *Metaphilosophy*, 44(4)
- Rusch, H. (2014). Philosophy as the Behaviorist Views It? Historical Parallels to the Discussion of the Use of Experimental Methods in Philosophy. Teoksessa: Luetge, C., Rusch, H. ja Uhl, M. (toim.), *Experimental Ethics: Toward an Empirical Moral Philosophy*. Palgrave Macmillan
- Schwarz, Norbert. (1995). What respondents learn from questionnaires: The survey interview and the logic of conversation. *International Statistical Review/Revue Internationale de Statistique*, 63(2), s. 153–168.

- Schwitzgebel, E. & Cushman, F. (2012) Expertise in Moral Reasoning? Order Effectson Moral Judgment in Professional Philosophersand Non-Philosophers. *Mind & Language*, 27(2), s. 135–153.
- Schwitzgebel, E. & Rust, J. (2016) *The Behavior of Ethicists*. Teoksessa: J. Sytsma ja W. Buckwalter (toim.), *A Companion to Experimental Philosophy*. Hoboken: Wiley
- Sinnott-Armstrong, W. (2008). *Framing Moral Intuitions*. Teoksessa: Sinnott-Armstrong, W. (toim.), *Moral Psychology - Volume 2: The Cognitive Science of Morality: Intuition and Diversity*. Cambridge: The MIT Press
- Sorell, T. (2018). Experimental philosophy and the history of philosophy. *British Journal for the History of Philosophy*, 26(5). Haettu osoitteesta: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09608788.2017.1320971>
- Stich, S. Ja Tobia, K. (2016). *Experimental Philosophy and the Philosophical Tradition*. Teoksessa: J. Sytsma ja W. Buckwalter (toim.), *A Companion to Experimental Philosophy*. Hoboken: Wiley
- Sytsma, J. (2017). Two Origin Stories for Experimental Philosophy. *Teorema*, 36(3). Haettu osoitteesta: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6113125>
- Thomson, J. J. (1985). The Trolley Problem. *Yale Law Journal* 94(6). Haettu osoitteesta: <https://digitalcommons.law.yale.edu/ylj/vol94/iss6/5/>
- Tobia, K.P., Buckwalter, W. & Stich, S. (2013) Moral Intuitions: Are Philosophers Experts. *Philosophical Psychology*, 26(5), s. 629-638.
- Weinberg, J, Nichols, S. & Stich, S. (2001). Normativity and Epistemic Intuitions. *Philosophical Topics*, 29(1&2), s. 429-460. Haettu osoitteesta: <https://sites.ualberta.ca/~francisp/Phil488/WeinbergNicholsStichEpistemicIntn01.pdf>
- Williamson, T., (2007). *The Philosophy of Philosophy*. Blackwell Publishing

Internet-lähteet:

- Knobe, J. & Nichols, S., "Experimental Philosophy", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2017 Edition), Edward N. Zalta (toim.), Haettu osoitteesta: <https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/experimental-philosophy/>
- Markie, P., "Rationalism vs. Empiricism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2017 Edition), Edward N. Zalta (toim.), Haettu osoitteesta: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/rationalism-empiricism/>

McIntyre, A., "Doctrine of Double Effect", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2019 Edition), Edward N. Zalta (toim.), Haettu osoitteesta:

<https://plato.stanford.edu/archives/spr2019/entries/double-effect/>

Nadelhoffer, T., (14.5.2009). On the Burning Armchair [blogikirjoitus]. Haettu osoitteesta:

<https://philosophycommons.typepad.com/xphi/2009/05/on-the-burning-armchair.html>

Papineau, D., "Naturalism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2020 Edition), Edward N. Zalta (toim.), Haettu osoitteesta:

<https://plato.stanford.edu/archives/sum2020/entries/naturalism/>

Schwitzgebel, E., (11.5.2007). The Psychology of Philosophy [blogikirjoitus]. Haettu osoitteesta:

<https://schwitzsplinters.blogspot.com/2007/05/psychology-of-philosophy.html>